

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV KULTURÁLNÍCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**FUNKCIONALISMUS A VILOVÁ ARCHITEKTURA POČÁTKU 30. LET 20.
STOLETÍ V JIŽNÍCH ČECHÁCH**

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, PhD.

Autor práce: Bc. Barbora Staňková

Studijní obor: Literárně–historická studia

Ročník: 2.

2016

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze portálu STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 21. července 2016

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Mgr. Hynku Látalovi, PhD. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky. Také bych chtěla velmi poděkovat panu Hansu Kralovi a jeho manželce Traudl za ochotu vzpomínat na nepříliš šťastnou etapu jejich života a za poskytnutí dobových fotografií. Za konzultace ohledně výběru staveb děkuji Mgr. Milanu Šilhanovi. V neposlední řadě patří mé díky obyvatelům vil, kteří mě nechali nahlédnout do jejich soukromí. Jmenovitě paní Slavíkové a Radku Šlechtovi.

ANOTACE

Diplomová práce pojednává o jednotlivých vybraných vilách, které byly postavené na počátku 30. let 20. století v jižních Čechách. V úvodních kapitolách je vysvětlen pojem vila a také stručně nastíněn vývoj tohoto stavebního typu. Následuje kapitola věnující se nejdůležitějším architektonickým směrům 20. století, na kterou navazuje kapitola zabývající se vznikem a vývojem funkcionalismu u nás i ve světě. Jádrem diplomové práce představuje šestá kapitola, ve které jsou analyzovány jednotlivé jihočeské vily. Zde se autorka zabývá osobami stavebníků, architektů, dále popisem původního vzhledu a vzhledu současného. Pro názornost je text doplněn množstvím obrazových příloh.

ANNOTATION

This diploma thesis focuses on particular villas built in South Bohemian region at the beginning of the 20th century. The introductory chapters of this thesis explain the term "villa" and also briefly describe this specific type of construction. Follows the chapter summarising the most important architectural styles of the 20th century which is followed by the chapter concerning origin and development of functionalism both in the Czech Republic and in the rest of the world. The sixth chapter includes the core of this thesis by analysing particular South Bohemian villas. At this place the author is focusing on personalities of the builders, architects hand in hand with a description of the original appearance of the buildings and their current state. The text of this thesis is for illustration amended by number of picture attachments.

OBSAH

1. ÚVOD.....	10
2. ZHODNOCENÍ LITERATURY A PRAMENŮ.....	12
3. FENOMÉN VILY.....	16
3.1 Vývoj definice vily.....	16
3.2 Vývoj vilové architektury.....	19
3.2.1 Počátky vilové architektury – od antiky k renesanci.....	19
3.2.2 Rozvoj vilové architektury v 19. století.....	21
3.2.3 Vila na přelomu 19. a 20. století.....	23
3.2.4 Vila v období funkcionalismu.....	25
4. OD MODERNY K FUNKCIONALISMU.....	28
4.1 Architektura individualistické moderny.....	29
4.2 Konstruktivismus a De Stijl.....	30
4.3 Německý Werkbund.....	31
4.4 Bauhaus.....	33
4.5 Architektura Ludwiga Miese van der Rohe.....	34
5. FUNKCIONALISMUS.....	35
5.1 Příčiny vzniku.....	35
5.2 Zásady funkcionalistické architektury.....	36
5.3 Vývoj funkcionalismu ve světě.....	37
5.4 Český funkcionalismus.....	41
6. FUNKCIONALISTICKÉ VILY JIŽNÍCH ČECH.....	43
6.1 Vily postavené Karlem Chocholou.....	45
6.1.1 Architekt Karel Chochola.....	45
6.1.2 Stavitel František Petráš a firma Bratři Petrášové.....	47
6.1.3 Vila Karla Chocholy (S. K. Neumanna 4, České Budějovice).....	48
6.1.3.1 Popis vily.....	49
6.1.3.2 Současný stav a využití.....	50
6.1.4 Vila ing. Josefa Svobody (Dukelská 66, České Budějovice).....	50
6.1.4.1 Popis vily.....	50

6.1.4.2 Současný stav a využití.....	51
6.1.5 Shrnutí.....	51
6.2 Vila Jana Chomutovského (Novákova 1624, Tábor).....	53
6.2.1 Architekt a stavebník Jan Chomutovský.....	53
6.2.2 Popis stavby.....	54
6.2.3 Současný stav a využití.....	55
6.3 Vila Miroslava Zátky (Husova 11, České Budějovice).....	56
6.3.1 Stavebník Miroslav Zátka.....	56
6.3.2 Architekti Josef Šlégl a Jaroslav Stránský.....	58
6.3.3 Popis vily.....	60
6.3.4 Historie stavby.....	63
6.3.5 Současný stav a využití.....	63
6.4 Vila Františka Mráze (Táborská 233, Mirovice).....	65
6.4.1 Stavebník MUDr. František Mráz.....	65
6.4.2 Otázka autorství.....	66
6.4.3 Popis vily.....	67
6.4.4 Současný stav a využití.....	68
6.5 Vila Johanna Nepomuka Krale (Nádražní 364, Prachatice).....	69
6.5.1 Stavebník Johann Nepomuk Kral.....	69
6.5.2 Architekt Fritz Reichl.....	70
6.5.3 Popis vily.....	73
6.5.4 Historie vily.....	75
6.5.5 Současný stav a využití.....	76
6.6 Realizace dua Podzemný - Ossendorf.....	77
6.6.1 Richard F. Podzemný.....	78
6.6.2 Kamil M. Ossendorf.....	79
6.6.3 Rodinný dům Aloise Zimmermanna (Dukelská 76, České Budějovice).....	79

6.6.3.1 Původní návrh vs. provedená stavba.....	80
6.6.3.2 Současný stav a využití.....	81
6.6.4 Rodinný dům JUDr. Františka Švece (Dukelská 80, České Budějovice)....	82
6.6.4.1 Stavebník JUDr. František Švec.....	82
6.6.4.2 Popis vily.....	83
6.6.4.3 Současný stav a využití.....	84
6.6.5 Shrnutí.....	85
6.7 Vila Emílie Kolínové (Na Hradbách 36, Jindřichův Hradec).....	87
6.7.1 Emílie Kolínová.....	87
6.7.2 Architekt Antonín Mečř.....	87
6.7.3 Popis vily.....	89
6.7.4 Historie stavby.....	90
6.7.5 Současný stav a využití.....	90
6.8 Vila Václava Šlechty (V Oudolí 1203, Písek).....	92
6.8.1 Architekt Evžen Linhart.....	92
6.8.2 Popis vily.....	94
6.8.3 Současný stav a využití.....	95
6.9 Vila Viktora Kohnera (Sibiřská 390, Jindřichův Hradec).....	96
6.9.1 Stavebník Viktor Kohner.....	96
6.9.2 Architekt F. A. Libra.....	97
6.9.3 Popis vily.....	98
6.9.4 Historie vily.....	99
6.9.5 Současný stav a využití.....	99
7. ZÁVĚR.....	100
8. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	104
8.1 Primární zdroje.....	104
8.1.1 Nevydané.....	104
8.1.2 Vydané.....	104

8.2 Sekundární zdroje.....	106
8.3 Internetové zdroje.....	111
9. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	114

1. ÚVOD

Předkládaná diplomová práce se zabývá vilami, které byly postaveny v jižních Čechách v první polovině třicátých let 20. století.

Vilová architektura je tématem, které bylo od čtyřicátých let minulého století soustavně opomíjeno jak z typologického, tak i uměleckohistorického hlediska. Tehdejšímu režimu tyto „kapitalistické“ stavby nevyhovovaly především na základě ideologie. Jedním z hlavních filozoficko-ekonomických principů bylo odstranění soukromého vlastnictví. Proto byly vily mnohdy využívány jako mateřské školky či jesle, byly často přestavovány a kvůli tomu došlo nejednou k jejich znehodnocení či silnému poškození. Oproti tomu v poslední době se vilová architektura těší poměrně velké oblibě a jakési rehabilitaci. Svědčí o tom například edice *Slavné vily*, která mapuje významné stavby tohoto typu podle krajů.

Jedním z důvodů, proč jsem si zvolila toto téma, byla situace kolem Kralovy vily v Prachaticích, která je v současnosti odsouzena k demolici kvůli stavbě obchvatu. Díky návrhu spolku (jehož jsem členem) na prohlášení kulturní nemovitou památkou je ale možnost, že se tento její nepříznivý osud ještě podaří zvrátit. Ve své práci jsem tedy svým pohledem na architektonické hodnoty vybraných domů chtěla poukázat na mnohdy opomíjený význam staveb moderní architektury.

Práce je rozdělena celkem do sedmi kapitol. Po seznámení se základními prameny a literaturou následuje kapitola věnující se vilové architektuře obecně. Objasňuji zde pojem „vila“ i to, jak se měnil v průběhu dějin. Podávám zde také stručný vývoj vilové architektury se zaměřením na konec 19. a počátek 20. století.

Ve čtvrté kapitole stručně představuji nejvýznamnější architektonické směry, osobnosti a hnutí první poloviny 20. století, které měly zásadní vliv na podobu funkcionalistické architektury v Čechách. Navazuje na ni kapitola věnující se funkcionalismu. V kapitole jsou objasněny příčiny vzniku tohoto směru a také jeho základní teze a myšlenky. Nechybí ani stručný souhrn vývoje funkcionalismu ve světě i v Čechách. Tyto obecnější kapitoly mi napomáhají při základním stylovém ukotvení analyzovaných staveb.

Šestá kapitola představuje jádro diplomové práce. Jsou zde chronologicky popsány jednotlivé vybrané jihočeské vily postavené v první polovině třicátých let 20. století. Součástí popisu jednotlivých staveb jsou vždy také stručné životopisné údaje o architektech. Můj původní záměr – analyzovat nejen uměleckohistorickou hodnotu každé vybrané stavby, ale věnovat se také osobě stavebníka – byl poměrně ztížen kvůli nedostatku pramenů a pamětníků. Ačkoli má právě postava stavebníka mnohdy stejně velký vliv na konečnou podobu domu jako architekt, ve většině případů se o něm dozvíme velmi málo.

Výjimku tvoří ty stavby, které si pro sebe navrhli přímo architekti sami, jako například vila Jana Chomutovského v Táboře nebo vila Karla Chocholy v Českých Budějovicích. Původní záměr jsem plně splnila také u zmiňované Kralovy vily v Prachaticích, a to díky kontaktu se synem původního majitele, který ve vile do svých patnácti let vyrůstal. Ten mi poskytl množství informací o svém otci a také několik původních fotografií, na kterých je zachycena vila ve třicátých letech.

Text práce je doplněn dobovými fotografiemi (pokud existují), plány a také fotografiemi, které ilustrují současný stav. Bohužel jsem mnohdy byla nucena nepoužít fotografie vlastní a tedy ne zcela aktuální, protože mi u většiny staveb nebyl povolen přístup do zahrady vily nebo byla stavba natolik obrostlá živým plotem, že by její aktuální fotografie nebyla vypovídající.

2. ZHODNOCENÍ LITERATURY A PRAMENŮ¹

Základní publikací k tématu vilové architektury v jižních Čechách je kniha *Slavné vily Jihočeského kraje*,² která nám poskytuje přehled nejvýznamnějších vilových staveb v tomto regionu od renesance až po konec 20. století. U každé stavby je nastíněn popis, dále její datace, autorství a nechybí ani přehled další literatury. Pro mou práci byla tato kniha jakýmsi „odrazovým můstkem“ - díky ní jsem získala první vhled do situace.

Základním pramenem ke studiu byly samozřejmě plány jednotlivých staveb, uložené v Archivu Stavebního úřadu v Českých Budějovicích, Písku a Jindřichově Hradci. Bohužel velké množství plánů se nezachovalo.³

Velmi přínosnou byla též diplomová práce Evy Erbanové – Žáčkové s názvem *Architektura jihočeského regionu, 1918 – 1938: České Budějovice, Strakonice, Písek, Blatná* z roku 2003.⁴ Ta podává kompletní přehled o vývoji meziválečné architektury jihočeského regionu. Velmi podrobně je zde zpracován seznam pramenů a stavebních plánů. Autorka se také zabývá za jakých podmínek tato jihočeská architektura vznikala a co její podobu ovlivňovalo.

Opomenout nemohu ani diplomovou práci Petra Pelecha, která byla napsána taktéž v roce 2003.⁵ Pelech zde pojednává o vybraných českobudějovických vilách a zaměřuje se především na stavby vzniklé na počátku třicátých let. Autor se věnuje architektům a popisům jednotlivých vil. Stručně také hodnotí jejich současný stav.

Velké množství pramenů a literatury je k dispozici právě k českobudějovickým stavbám. Nejucelenější obraz českobudějovické meziválečné architektury podává Milan Šilhan v časopise *Výběr*.⁶ Autor zde zveřejňuje přehled nejdůležitějších realizací a zároveň hodnotí jejich stylový přínos pro vývoj budějovické meziválečné architektury.

¹ V této kapitole nepředkládám kompletní biografii, ale pouze výčet těch nejdůležitějších pramenů. Celkový seznam literatury se nachází v bibliografii na konci této práce.

² Rostislav Švácha (ed.), *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007.

³ Plány nejsou k dispozici k Chocholovým stavbám, k vile Miroslava Zátky ani k vile Jana Chomutovského. Nezískala jsem ani původní plány Kralovy vily – v tomto případě jsou ale k dispozici alespoň jejich kopie v publikaci Max Eisler, *Fritz Reichl. Eine Auswahl von ausgeführten Arbeiten und Entwürfen*, Wien 1932.

⁴ Eva Erbanová (Žáčková), *Architektura jihočeského regionu, 1918 – 1938: České Budějovice, Strakonice, Písek, Blatná* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2003.

⁵ Petr Pelech, *Vilová architektura v v Českých Budějovicích se zaměřením na třicátá léta 20. století* (diplomová práce), Katedra výtvarné výchovy, Pedagogická fakulta JČU, České Budějovice 2003.

⁶ Milan Šilhan, Českobudějovická architektura mezi dvěma světovými válkami, *Výběr* 37, 2000.

Přínosnou prací je i další Šilhanův text týkající se Havlíčkovy kolonie v Českých Budějovicích,⁷ ve kterém se autor velmi detailně zabývá stavební činností družstva Havlíček.

O českobudějovické meziválečné architektuře pojednává také diplomová práce Olgy Hlinkové z roku 1994, ve které autorka zjistila projektanty a dataci nejvýznamnějších funkcionalistických staveb meziválečného období v Českých Budějovicích.⁸

V roce 1988 byla v *Encyklopedii Českých Budějovic* otištěná hesla „funkcionalismus a konstruktivismus“.⁹ Jde o výčty českobudějovických staveb zařazených k těmto stylům s datací a autory objektů. Dále je zde heslo „vily“,¹⁰ které podává stručný výčet českobudějovických vil.

Důležitými zdroji pro mou práci byly také dobové hospodářské přehledy a adresáře. Jmenovitě jde o studie Jana Stockého - *Hospodářský průvodce jihočeský*,¹¹ *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav*,¹² a také *Hospodářský obraz jižních Čech*.¹³ V *Jihočeské technické práci, Sborníku SIA*¹⁴ z roku 1938 je shrnut meziválečný stavební vývoj jižních Čech, dále jsou zde uvedeny architektonické soutěže a významné novostavby s datem realizace a jménem jejich autora.

Co se týče osudů jednotlivých architektů, základní informace jsem čerpala především z *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*¹⁵ a *Nového slovníku československých výtvarných umělců*.¹⁶

V roce 1998 napsala Markéta Wagnerová diplomovou práci, ve které se věnuje osobě českobudějovického architekta Karla Chocholy.¹⁷ Práce podrobně pojednává o

⁷ Milan Šilhan, *Havlíčková kolonie – zrození a život jedné periferie* (diplomová práce), Historický ústav JČU, České Budějovice 2000.

⁸ Olga Hlinková, *Architektura 20. a 30. let v Českých Budějovicích* (diplomová práce), Pedagogická fakulta JČU, České Budějovice 1994.

⁹ Jiří Kopáček (ed.), *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 1988, s. 120 – 121.

¹⁰ Tamtéž, s. 537 – 538.

¹¹ Jan Stocký, *Hospodářský průvodce jihočeský*, Praha 1927.

¹² Jan Stocký, *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav*, České Budějovice 1937.

¹³ Jan Stocký, *Hospodářský obraz jižních Čech*, Praha 1925.

¹⁴ *Jihočeská technická práce: Sborník SIA*, České Budějovice 1938.

¹⁵ Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

¹⁶ Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, Praha 1950.

¹⁷ Markéta Wagnerová, *Osobnost funkcionalistického architekta Karla Chocholy a jeho tvorba v jižních Čechách* (diplomová práce), Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy, České Budějovice 1998.

jeho životě i díle, včetně popisů jednotlivých realizací. Také díky rozhovorům s architekty a jejich potomky objevila tři neznámé Chocholovy vily.

Realizacím Kamila Ossendorfa a Richarda F. Podzemného se věnovali Vladimír Šlapeta a Pavel Zatloukal v knize *Slavné vily Čech, Moravy a Slezska*.¹⁸ K další českobudějovické stavbě, vile Miroslava Zátky, existuje poměrně velké množství pramenů, které ve své bakalářské práci již shrnula Denisa Vesecká.¹⁹

Oproti tomu Kohnerova vila v Jindřichově Hradci byla do současnosti zcela neprobádaným tématem. Stručně se o ni zmiňuje pouze Eva Librová ve své knize, reflektující život a dílo architekta F. A. Libry,²⁰ a také Martina Vaverová ve své bakalářské práci.²¹

Další jindřichohradeckou vilou je rodinný dům Emílie Kolínové. Ani zde není k dispozici velké množství pramenů. Základní informace mi ovšem poskytla vnučka původních majitelů, paní Miroslava Člupková.²² Osobě architekta, který vilu E. Kolínové navrhl, Antonína Mečíře se věnovala pouze Alice Stuchlíková ve svém příspěvku v almanachu obchodní akademie T. G. Masaryka.²³

I ke Kralově vile v Prachaticích je pramenů pramálo. Osudem a pracemi architekta Fritze Reichla se zabývala pouze Iris Meder ve své disertační práci.²⁴ Díky korespondenci se synem původního majitele, Hansem Kralem, se mi ale podařilo získat téměř kompletní obraz života stavebníka domu Johanna Nepomuka Krale. Také mi poskytl několik fotografií původního vzhledu stavby a díky jeho vzpomínkám víme alespoň z části to, jak vypadalo původní vybavení vily.

K vile Františka Mráze v Mirovicích je důležitým pramenem souhrn dějin města od místního historika Jana Tomana,²⁵ ze kterého se dozvídáme jméno architekta a dataci stavby. O architektu Josefu Fričovi se zmiňuje také František Růžička ve své „trilogii“

¹⁸ Vladimír Šlapeta – Pavel Zatloukal, *Slavné vily Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2010.

¹⁹ Denisa Vesecká, *Vila Miroslava Zátky, Husova 11* (bakalářská práce), Ústav estetiky a dějin umění, Filozofická fakulta JČU, České Budějovice.

²⁰ Eva Librová, *Architekt F. A. Libra, hrst vzpomínek na otce*, Praha 2008.

²¹ Martina Vaverová, *Architektura a urbanismus v Jindřichově Hradci v letech 1900 – 1945* (bakalářská práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2013.

²² Tímto bych jí chtěla velmi poděkovat.

²³ Alice Stuchlíková, *Architekt Antonín Mečíř: architekt nejen Masarykovy obchodní školy*, in: *Almanach: 100 let Obchodní akademie T. G. Masaryka Jindřichův Hradec*, Jindřichův Hradec 2013.

²⁴ Iris Meder, *Offene Welten. Die Wiener Schule im Einfamilienhausbau 1910-1938* (disertační práce), Philosophisch-Historischen Fakultät der Universität Stuttgart, Stuttgart 2004.

²⁵ Jan Toman, *Dějiny města Mirovic I (stavební vývoj, obyvatelstvo a dějiny domů)*, Mirovice 1948.

*Mirovice na prahu století.*²⁶ Tato publikace, ačkoli má ambice být kompletní historickou a kulturní analýzou města, není v žádném případě odborným textem. Autor mnohdy sklouzává k dohadům a domněnkám, opětovaně se také nechává unést svými emocemi a výpovědní hodnota díla je tak mnohdy nulová. Naopak velmi cenné jsou Růžičkovy záznamy rozhovorů s pamětníky a práce s archivními prameny.

²⁶ František Růžička, *Mirovice na prahu století: fragmenty mirovické. I – III. díl. Dokument o historickém, společenském, kulturním, stavebním a politickém vývoji města při vstupu do XXI. století (a nejen o něm)*, České Budějovice 2004.

3. FENOMÉN VILY

Pod pojmem vila si představíme samostatnou obytnou budovu pro jednu nebo několik rodin, obvykle s jedním nebo dvěma podlažími. Její nedílnou součástí je vždy zahrada. Ačkoli vila nabývala v historii různých podob, vždy představovala vyjádření harmonického způsobu života oproštěného od veškerého ruchu. Její majitel se zde mohl schovat před hlukem a shonem města, mohl zde nalézt odpočinek a načerpat energii. Zároveň se stala také výrazem reprezentace, odrazem bohatství, vkusu a postavení majitele.

Role stavebníka při stavbě domu je vždy velice důležitá. U vilové architektury to platí dvojnásob. Právě stavebník bude budovu využívat, a musí se tedy s její podobou (funkční, technickou, výtvarnou či psychologickou) zcela identifikovat. Vila by tím pádem měla zcela odpovídat majitelově mentalitě a charakteru.²⁷ Připomíná to ve své studii z roku 1910 i Zdeněk Wirth: „Stavebník skoro vždy má přání, aby jednak unikl stádnímu bydlení ve městě, jednak připravil sobě a rodině nejpohodlnější, nejzdravější a nejvolnější pobyt ve vlastním domě. (...) Vše diktují vlastní poměry, od finanční schopnosti stavebníkovy až po nejmenší podrobnosti v zařízení. To vede k individualizaci, k spolupracovníství stavebníka na díle architektově, a tím je položena hlavní zásada.“²⁸

Na podobu vily má vliv také doba jejího vzniku a technické, ekonomické i kulturní podmínky doby, ve které vznikla. Stavební typ vily je tedy více než jakýkoli jiný typ architektury náchylný na změny ve společnosti, které se pak odrážejí i v charakteru a pojetí domu. Ať už v průběhu své historie plnila vila hospodářskou, společenskou, reprezentativní, odpočinkovou či jinou funkci, vždy se v závislosti s ní měnil nejen vnější ráz stavby, ale i její vnitřní struktura.

3.1 Vývoj definice vily

S termínem vila (latinsky villa) se poprvé setkáváme již antice. Tehdy se jednalo o obytný dům pro majetnější občany.²⁹ Z této doby máme dochované pojednání o stavbách venkovských vil od nejvýznamnějšího antického architekta Vitruvia v jeho

²⁷ Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 8.

²⁸ Zdeněk Wirth, *Villa, Styl II*, 1910, s. 3.

²⁹ Vladislav Dudák a kol, *Encyklopedie světové architektury. Od menhiru k dekonstruktivismu*, díl II. (L-Ž), Praha 1998, s. 976.

spisu *Deset knih o architektuře*.³⁰ Popis antické vily známe pak především z Pliniových *Dopisů*,³¹ ve kterých představil stavbu s terasovitými zahradami, která je otevřena do okolní přírody pomocí lodžii a kolonád. Otázkou ovšem je, zda se jedná o skutečný nebo ideální popis.

Římská architektura rozlišovala tři typy vil. „Villa rustica“, neboli venkovská vila byla určena pro příležitostný pobyt. Většinou se nacházela v blízkosti zemědělských pozemků majitele. Měla luxusnější obytnou část pro majitele statku, skromnější ubytovny pro správce a otrockou čeleď a náležité hospodářské prostory.³² Stála odděleně od hospodářských budov a tvořila architektonickou dominantu celého statku.³³ Byla obklopena zahradami a sady. Typickým příkladem tohoto druhu byla Villa Boscoreale nedaleko Pompejí.

Bohatí Římané si pro svůj volný čas stavěli na svých pozemcích luxusní letohrádky (vily), kde mohli ve spojení s volnou přírodou využít ve znásobené míře předností bydlení v městském domě. Takové stavby se označovaly jako „villa suburbana“ (předměstská vila), případně „villa maritimae“ (přímořská vila).³⁴ Sloužily opět pro příležitostný pobyt majitele a jeho hostů. Sestávala z vlastní vily (sídlo majitele) s přepychově zařízenými místnostmi a ze samostatně stojící budovy pro hosty (tzv. hospitium).³⁵ Dále nechyběly lázně a domek správce. Nejdůležitější a hlavní funkcí tohoto typu vily byl odpočinek a zábava.

Posledním, třetím, typem je „villa urbana“ (městská vila). Stavěla se v příjemné části města (nebo na jeho okraji) a byla určena pro celoroční pobyt majitele, kterému

³⁰ Vitruvius, *Deset knih o architektuře*. Kniha šestá – Venkovské stavby, Praha 2001.

³¹ Jedná se o dopis Gallovi a Dopis Apolinářovi. Část popisu vlastní Pliniové vily je přeložen in: Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 10-12.

Pliniová vila v Laurentu měla vpředu malé atrium, následovala sloupová chodba chráněná střechou, jídelna s vyhlídkou na zahradu a pokoje orientované na moře. Nacházela se zde také tělocvična, knihovna, ložnice, výtopy a dále místnosti pro otroky. Nechyběly ani lázně, míčovna a spížirna s dalšími zásobárnami. Co se zahrady týče, byla parkově upravena, rostl zde rozmarýn, moruše a fíky, byla zde také vinice a další plodiny. V parku si Plinius postavil vlastníma rukama zahradní pavilon, který považoval za zvlášť oblíbené místo pro odpočinek – nejspíše právě proto, že jej stavěl sám. Zahrady byly obvykle doplněny ještě hyppodromem (místo určené k jízdě na koni) a vyzdobeny vodotrysky, bazény, rybníky, různými prameny a sochařskými díly. Plinius popisuje velmi podrobně zejména pozitiva plynoucí ze života v takové vile, což jistě lákalo k pomyšlení na vlastní vilu nejednoho čtenáře.

³² Václav Marek – Pavel Oliva – Petr Charvát, *Encyklopedie dějin starověku*, Praha 2008, s. 492.

³³ Viz Dudák (pozn. 29), s. 976.

³⁴ Viz Marek – Oliva – Charvát (pozn. 32), s. 492.

³⁵ Viz Dudák (pozn. 29), s. 976.

poskytovala luxus a pohodlí městského života. Zároveň ale byla obklopena parkem se zahradními stavbami, bazény a fontánami.³⁶

Od 15. století se pod pojmem vila myslí rozsáhlá reprezentační renesanční stavba (nebo soubor staveb) uprostřed zahrady. Vlastní obytný dům se nazýval casino. Vila se stavěla prakticky na volném půdorysu, mohly se na ní tedy uplatnit nové konstrukční i prostorové inovace.³⁷ Vzhled vil se obecně odvozoval od individuálních požadavků majitele a prostředí, architekt se snažil co možná nejvíce přizpůsobit svému zaměstnavateli. Všechny však nesou typické renesanční znaky, byly budovány v duchu racionalismu, přesných matematických výpočtů a antických ideálů.

S každou geografickou oblastí v Itálii je ovšem spojena poněkud odlišná vilová podoba. Je tedy nutné rozlišovat mezi toskánskou předměstskou vilou a klasickou římskou. Jako určitý stavební typ se nejdříve prosadila vila toskánská. Vyznačovala se tím, že jednotlivé stavební elementy v celku vilového dvorce byly umístovány do vzájemného prostorového vztahu.³⁸ Stavby a přilehlé zahrady spolu s dalším architektonickým vybavením (loggia, arkáda, portikus) byly přitom navzájem spojovány architektonickými a perspektivními prostředky do zcela nového, souborného celku.

Na přelomu 16. a 17. století se oproti toskánské předměstské vile začala prosazovat klasická vila římská. Jejím ideálem se stává rekonstrukce starověké vily na základě odkrývaných pozůstatků.³⁹ Jiří Kroupa trefně odkazuje na Raffaelův výrok „*Roma quanta fuit, ipse ruina docet.*“⁴⁰ Nové typy letohrádku byly stavěny uprostřed rozlehlých parků na římských kopcích (v blízkosti kamenických a sochařských relikvií starověkého Říma).

Dalším významným obdobím pro vilovou architekturu byla doba klasicismu, která ovšem v pojmosloví nepřinesla žádné inovace ani změny. Posun nastal až v 19. století, kdy se vila stala synonymem pro izolovanou stavbu umístěnou v zahradě, často

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Do italských vil byly například poprvé zakomponovány dosud téměř výhradně sakrální prvky jako chrámový portikus nebo kupole. Tamtéž, s. 977.

³⁸ Ve starších dobách (ale též v antice) byly k sobě funkčně diferencované stavby přidávány naopak zejména agregátově, případně se symbolickým významem. Jiří Kroupa, Vila – ideál a historická skutečnost, in: Jana Máchalová – Ivan Chvatík (ed.), *Příběhy slavných italských vil*, Praha 2010, s. 20.

³⁹ Tamtéž, s. 21.

⁴⁰ „Jak vypadal starověký Řím, o tom nás dnes poučují již pouze zříceniny.“ Tamtéž, s. 21.

doplněnou terasou, verandou nebo zimní zahradou.⁴¹ V menším měřítku potom bývala vila často ztotožňována s rodinným domem. Pojmenování rodinný dům se ale spíše používalo pro menší typy staveb, než je vila, se zachovaným záměrem individuálního bydlení. Šlo však především o to, jak domy ve své době prezentovali projektanti a majitelé. U meziválečných staveb se převážně užíval termín rodinný dům. Pojmu vila se většinou majitelé vyhýbali (také proto, že připomínal „měšťácké buržoazní“ rozmařilé poměry, proti nimž se mnohdy obracela jejich kritika).⁴²

Dnes máme obecně tendenci nazývat vilou jakoukoli obytnou stavbu, která se nějakým způsobem vymyká běžnému měřítku, neboť ve slovu „vila“ stále cítíme jistý nádech honosnosti. Zatímco vila nabývala během historie mnoha podob a její umístění se mohlo také různit, myšlenka, kterou ztělesňovala, zůstávala a zůstává stále tatáž: vila představuje architektonické vyjádření idylického způsobu života oproštěného od veškerého ruchu. Jde o ztělesnění místa klidu, odpočinku a načerpání energie.

3.2 Vývoj vilové architektury

3.2.1 Počátky vilové architektury – od antiky k renesanci

Vila souvisí s rozvojem měst – začíná se uplatňovat jako protiváha městských paláců a představuje idealizovaný způsob života v silném protikladu proti životu městskému. První vily vznikaly v okolí Říma či na březích Středozemního moře na dohled Pompejím již v dobách antiky. Téměř vždy, když se dařilo rozvoji měst (Řím, Florencie, Benátky, ...), vzkvétala i vilová architektura.⁴³

V období středověku nenašla vila uplatnění, O znovuzrození vilové architektury se zasloužila až Itálie v 15. a 16. století, kdy se antická vila – nebo alespoň její představa – opět pro architekty stala aktuální. Od počátku 16. století se množí knižní vydání, případně překlady Vitruviova traktátu.⁴⁴ Díky vynálezu knihtisku a vytvoření dřevořezeb antických vil, které byly postupně doplněny k Vitruviově architektonickému

⁴¹ Bohuslav Syrový, *Architektura: svědectví dob (přehled vývoje stavitelství a architektury)*, Praha 1973, s. 310.

⁴² To se týká zejména doby po roce 1948, kdy se z lidí, kterým vily patřily, stali nepřátelé státu a pracujícího lidu.

⁴³ Ačkoli se vila primárně jako venkovská stavba ve své podstatě vůči městu vymezuje, přesto na něm nedílně závisí. Vilu si staví obyvatel města, který tím pádem přináší na venkov i svůj městský způsob života a potřeby.

⁴⁴ Vitruviův spis se stal inspirací k teoretizování pro mnohé renesanční stavitele – jako příklad lze uvést *Deset knih o umění stavitelském* Leona Battisty Albertiho nebo *Čtyři knihy o architektuře* od Andrea Palladia.

traktáru, se mohly představy o antických vilách rozšířit velmi rychle i do střední Evropy. Vitruvius byl jednou ze základních autorit evropské architektury a popularizoval villu rusticu jako ideální typ obydlí.

Během 15. a 16. století vzniklo v Itálii velké množství luxusních vil. Tyto vily mezi sebou soupeřily ve velikosti, uměleckém zpracování a přepychu. Charakteristickými prvky renesančních vilových staveb se staly portikus, zahradní kolonády, dekorace interiéru v podobě sochařských prací, nástěnné malby, případně mozaiky. V zahradách rostly upravované keře, ti nejmajetnější si mnohdy mohli dovolit vybudovat také bazén.⁴⁵

Nejproslulejšími toskánskými vilami se staly stavby budované kolem Florencie příslušníky rodiny Medicejů. Jedná se například o vily v Careggi v Cafaggiolu nebo Trebbiu. Významné byly také římské vily, které tvořily jakýsi architektonický i sociálně kulturní protipól toskánských vil. Byly spojovány především s elegantní kardinálskou kulturou.⁴⁶ Patří mezi ně například Villa Borghese, Villa Giulia nebo Villa Mattei.

Po vyplenění Říma roku 1527 se umělecký život z velké části přesunul na sever Itálie. Území mezi Vicenzou, Padovou a pobřežím proti Benátkám bylo v průběhu 16. století protkáno řadou vil a letohrádků, jež dodnes působí značně impozantním a kultivovaným dojmem.⁴⁷ Za vznikem zdejší villiegiatury stála taková jména jako Sebastiano Serlio, Michele Sanmicheli, Jacopo Sansovino a především Andrea Palladio.

Palladiova tvorba byla silně inspirována antickou architekturou a zabývala se dokonalým vyvážením proporcí. Palladio navíc ve svých stavbách dokázal precizně odlišovat a různým způsobem akcentovat jednotlivé dílčí funkce stavby. Nejznámější vilou té doby, jež si zároveň získala obdiv budoucích generací, je Villa Almerico-Capra, známější pod jménem La Rotonda (1566-1591).⁴⁸ Ta se brzy po dokončení stala jakýmsi prototypem obydlí nejen současnosti, ale také obdivované antiky.⁴⁹

Ohlas italské viliegiatury v evropském (a později v severoamerickém) kontextu se výrazněji projevil zejména v průběhu 18. století.⁵⁰ Právě Palladiovy prvky (i jeho celé

⁴⁵ Naděžda Menšíková, *Rodinné vily*, Brno 1998, s. 6.

⁴⁶ Viz Kroupa (pozn. 38), s. 21.

⁴⁷ Tamtéž, s. 22.

⁴⁸ Manfred Wundram - Thomas Papo, *Palladio*, Kolín 1953, s. 192.

⁴⁹ Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 17.

⁵⁰ Angličané navazovali na palladiánskou stavební kulturu a rozvíjeli tradici novoplatónského spiritismu (pro anglické myšlení se příroda stala hlavním předmětem zájmu), zatímco Francie následovala

stavby) inspirovaly úroveň bydlení a obecné estetické cítění v architektuře.

3.2.2 Rozvoj vilové architektury v 19. století

Na přelomu 18. a 19. století už existovala celá typologická škála v žánru vilových staveb, mezi jejichž základní inspirační zdroje patřily: antika (Plinius, Pompeje, Palladiova Rotonda), exotické a romantické zahradní pavilony (anglický středověký Manor House) a rustikální stavby odvozené z lidového stavitelství (cottage, fabriques, hameau, švýcarské chalupy).⁵¹

V 19. století si i nadále stavěla svá honosná sídla nejvyšší vrstva obyvatel.⁵² Vily – zámečky vznikají ještě stále pod hlavičkou aristokracie. Jako typický příklad lze uvést vídeňskou vilu Hermes (postavenou v letech 1882 - 1886 podle návrhu architekta Karla von Hasenauera, jako dar Františka Josefa I. jeho manželce, císařovně Alžbětě).

Začíná se ovšem objevovat i historizující vila spjatá s jinou společenskou třídou – s měšťanstvem, buržoazií. Tyto vily vznikají na našem území od poloviny 19. století do počátků století dvacátého.⁵³ Stále narůstající vrstva měšťanstva chtěla svůj nově nabytý společenský statut vyjádřit právě stavbou vlastního obytného sídla. Vila se tak stala dostupnou i širší vrstvě obyvatelstva. Ta si ale nemohla dovolit stavět tak nákladná a honosná sídla, proto se spokojila s rozměrově skromnější variantou, která ovšem plně splňovala veškeré parametry vily. Přesto ale „přesně definovaný účel jednotlivých pokojů a jejich výčet zdá se nám z dnešního pohledu až absurdní a skutečně ještě připomíná prostorové dělení aristokratických sídel.“⁵⁴

Specifickými se staly ale také vily patřící majitelům továren. Zatímco aristokratické rodiny si stavěly svá sídla na venkově, mimo město, příslušníci nových společenských vrstev – podnikatelé a obchodníci – takové možnosti neměli, protože nevlastnili tak rozsáhlé pozemky, kde by si své domy mohli postavit. Svá rodinná sídla

descartovskou představu, že se člověk (jakožto nejvyšší ze všech tvorů) svou schopností myslet povznáší nad okolní svět, který může nejen změnit, ale i ovládnout. V jasném kontrastu je pak přísná francouzská zahrada versailleského typu a uvolněný anglický krajinářský park. Karel Stibral, *Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku*, Praha 2005, s. 70.

⁵¹ Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 23.

⁵² Vila byla vlastně po celé 19. století stavěna jako jakýsi symbol prestiže a vysokého postavení jejich buržoazního vlastníka než za účelem soukromého pohodlí.

⁵³ Michaela Hanzlová, *Typologie vil v českých zemích v období historismu* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2012, s. 29.

⁵⁴ Tamtéž, s. 44.

tak stavěli většinou bezprostředně po realizaci výstavby vlastního průmyslového podniku v jeho těsném sousedství.

Od 2. poloviny 19. století byly již vily zcela pojímány jako trvale obytné stavby a měly splňovat čtyři základní funkce – soukromou, společenskou, provozní a komunikační.⁵⁵ Soukromou funkci plnily ložnice, dětské pokoje, místnosti pro hosty, pracovny a knihovny. Pro funkci společenskou sloužily prostory určené k setkávání, přijímání návštěv a pořádání společenských akcí. Řadí se sem hlavní obytná místnost (společenský salón), jídelna, obytné haly, obývací pokoj, případně další menší salonky (hudební, kuřácký, pánský apod.). Provozní část tvořily kuchyně, spíže, pokoje pro služebnictvo, prádelny, kotelny, sušárny, koupelny a toalety. Všechny tyto části pak propojovaly chodby a schodiště.

Ve většině případů šlo o stavby dvoupodlažní se suterénem a podkrovím, přičemž v suterénu se většinou nacházela garáž, kotelna, prádelna, sušárna a mnohdy také byt pro služebnictvo. Přízemí tvořilo zónu pro veřejnost - sloužilo jako jakési centrum ve vile, „kde se jinak oddělené proudy intimní života rodinného a obcování společenského stýkají.“⁵⁶ Do přízemí se také umísťovala jídelna s přilehlou kuchyní. Patro, které zajišťovalo klid a soukromí, patřilo ložnicím, dětským pokojům, pokojům pro hosty a koupelnám.⁵⁷

Stavebník zadával velmi často tvůrci vily za úkol navrhnout také interiér a doplňky. Jednalo se o jistou formu Gesamtkunstwerku. Konec 19. a počátek 20. století se nese na vlně nových inovačních technologií ve vybavení interiérů. Zcela novým prvkem bylo například dýhování, které usnadňovalo výrobu nábytku. Nově se zaváděly také levnější varianty imitace dřeva, hojně se například začala používat překližka.

3.2.3 Vila na přelomu 19. a 20. století

Po roce 1900 nastoupila v celé Evropě i Americe moderna.⁵⁸ Za ideální stavbu, která by sloužila jak pro reprezentaci stavebníka, tak i pro pohodlné a útulné bydlení v přírodě

⁵⁵ Ilona Matysová, *Vily a rodinné domy Josefa Gočára* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2014, s. 16.

⁵⁶ Viz Wirth (pozn. 28), s. 3-4.

⁵⁷ Na přelomu 19. a 20. století se samozřejmostí stal důraz na hygienu, tekoucí vodu a kvalitní systém ohřevu vody.

⁵⁸ Zatímco ve střední Evropě probíhá bitva německého klasicismu a anglického romantismu, v Anglii se na konci 19. století šíří vlna architektonické moderny, která apeluje na návrat k vizuální střízlivosti a komfortu bydlení. Tento názor se později rychle rozšíří i do Evropy.

nebo alespoň zahradě, je považován anglický venkovský dům, tedy jeho zmodernizovaná podoba, jakou ve svých obytných realizacích rozvíjeli angličtí průkopníci moderny Hugh Baillie Scott⁵⁹ nebo Charles Francis Annesley Voysey v posledních desetiletích 19. století. Do střední Evropy se forma anglického venkovského domu dostává zprostředkovaně přes Německo prostřednictvím knihy berlínského architekta Hermanna Muthesia.⁶⁰

Anglické vlivy se do střední Evropy dostávaly také prostřednictvím architektonických soutěží. V roce 1901 vypsal Alexander Koch ideovou soutěž na téma *Dům milovníka umění*, které se zúčastnil vedle Charlese Rennie Mackintoshe a Hugha Baillie-Scotta také krnovský rodák Leopold Bauer, jenž získal druhé nejvyšší ocenění.⁶¹ Běžné také bylo, že čeští architekti jezdili na studijní cesty, například do Belgie, Francie a také do Anglie.⁶²

Nástup anglické moderní architektury znamenal větší kladení důrazu na intimitu místa a komfort, do pozadí naopak ustupovala otázka reprezentativnosti. S tím souviselo i nové dispoziční uspořádání. Začaly se objevovat domy s menšími místnostmi, jež byly méně náročné na údržbu, ale zato útulnější. Měřítkem obydlí se stal člověk. Muthesius píše: „Z domů nyní stavěných (...) jsou vůbec v první řadě malé villy o 2 - 4 pokojích a 4 – 10 vedlejších místností.“⁶³

Začal se také klást důraz na správnou orientaci místností podle denního světla ke světovým stranám. Dokládá to i text Zdeňka Wirtha: „Dovoluje-li pozemek, stavme vilu přes roh k severu, aby slunce přibližně mohlo zasáhnouti všechny stěny, a položme místnosti tak, aby buď užívaly plného slunce ranního (ložnice), nebo mírného odpoledního (pracovna), nebo aby zůstaly vlivům horka uchráněny (kuchyně, spižirna, jídelna).“⁶⁴

⁵⁹ Hugh Baillie Scott, *Dům a zahrada*, Praha 1910.

⁶⁰ Hermann Muthesius, *Das englische Haus*, Berlin 1904. V prvním svazku se zabývá hlavně historií anglických domů od doby předrománské až do současnosti, v příloze pak vývojem zahrad. Druhá část je věnována praktickým podmínkám anglických domů, popisuje jejich systémy, strukturu a technická řešení. Ve třetí knize pak autor popisuje interiér, od historického vývoje až po funkce jednotlivých pokojů.

⁶¹ Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století*, Brno 2002, s. 498.

⁶² Například roku 1902 je doložena studijní cesta Josefa Hoffmanna do Anglie a Skotska. Tamtéž, s. 646.

⁶³ Viz Muthesius (pozn. 60), s. 5.

⁶⁴ Viz Wirth (pozn. 28), s. 4.

S nástupem moderní architektury nastaly změny i v půdorysech – vznikaly tzv. funkční zóny. Obytné a společenské pokoje se zvětšovaly a vzájemně propojovaly, provozní prostory se situovaly odděleně. Ve prospěch obytných prostorů, podporujících rodinné soužití, se odstraňovaly různé typy dříve užívaných pokojů, jako například předpokoje, předsíně nebo dámské budoáry. Význam určitých obytných místností se také podtrhl vystoupením z hmoty domu ve formě arkýře.

Vila počátku 20. století měla čtyři úrovně – suterén, přízemí, patro a podkroví. V moderní dispozici vily se rozložení místností nijak zásadně neměnilo oproti předchozímu,⁶⁵ objevil se ale také zcela nový prvek – obytná schodišťová hala, jež představovala hlavní komunikační uzel domu. Plnila funkci dříve samostatných prostorů – salonu a přijímací haly, a zároveň eliminuje nevytápěné dlouhé chodby.⁶⁶ Nově se také nahlíželo na zahradu – prosazoval se názor, že „zahrada je pokračováním domu“.⁶⁷

Zpočátku se obytné místnosti vydělovaly z půdorysu již zmiňovanými arkýři orientovanými do zahrady, později byl kontakt s přírodou ještě intenzivnější díky otevřeným verandám. Zahrady byly vnímány jako silně osobitý projev stavebníka, proto si vlastníci domů okolní zeleň již svévolně neupravovali, ale jejich návrh svěřovali do rukou zahradních architektů.⁶⁸

Novým fenoménem se ve dvacátých letech 20. století staly ale také kolektivní domy.⁶⁹ Jejich tvůrci chtěli nejen navrhovat novou architekturu zásadně odlišnou od všeho předchozí, ale především chtěli konstruovat nového člověka. „Člověka kolektivního, tvora, pro nějž zájmy společnosti budou nad zájmy vlastními. K tomu měly sloužit i ony domy s kolektivními ložnicemi, se společnými kuchyněmi a jídelnami, s kolektivními hygienickými zařízeními a s kolektivními zařízeními pro

⁶⁵ V suterénu se nacházely provozní místnosti, v prvním patře potom obývací pokoj, jídelna a pánský pokoj. V prvním patře byla ložnice a dětské pokoje, dále šatna a koupelna. Viz Wirth (pozn. 28), s. 5.

⁶⁶ Viz Hanzlová (pozn. 53), s. 51.

⁶⁷ Viz Wirth (pozn. 28), s. 5.

⁶⁸ Tamtéž, s. 5.

⁶⁹ S myšlenkou kolektivního bydlení ale nepřichází 20. století nově. Již dříve se myšlenka společného bydlení stala předmětem úvah utopistů, kteří si představovali, jak společným bydlením a společným řízením výchovy dětí a všech služeb vytvoří dostatek času pro dokonalé využití pracovních schopností každého jedince. Jako příklad lze uvést architekta architekta Clauda-Nicholase Ledoux. Ten vytvořil teorii ideálního průmyslového města Chaux, kde uplatňoval právě prvky kolektivního bydlení. Další významnou osobností, která se zabývala tímto problémem byl Francois Marie Charles Fourier.

děti...“⁷⁰ I v české architektuře najdeme projekty, které se myšlenkou kolektivismu opájely. Například projekt Koldom od Josefa Havlíčka a Karla Honzíka z roku 1930 nebo obytný okrsek s kolektivizovaným bydlením od skupiny CIAM.

Existovalo ale i jiné pojetí myšlenky kolektivního bydlení, a právě to se nakonec dostalo i do praxe. Kolektivní dům v něm nebyl chápán jako stavba, která svým lidem organizuje život a omezuje jejich soukromí.⁷¹ Problematikou kolektivního bydlení se u nás zabýval především Karel Teige.⁷²

3.2.4 Vila v období funkcionalismu

K nejdynamičtějším obdobím moderní architektury patřila bezesporu 20. a 30. léta 20. století. Vila jako stavební úloha byla stále populární - podle Zdeňka Wirtha se bydlení v samostatných rodinných domech stalo zdravou reakcí a psychologickou protiváhou oproti velkoměstu a jeho ohromným činžákům – „továrnám na bydlení.“⁷³ Rodinný dům se stal průkopníkem nové architektury a reformy bydlení.

Rodinný dům se tak stal stavebním druhem, který umožňoval aplikovat nové nápady a konstrukční technologie v praxi. Právě funkcionalistická vila byla potom často objektem, ne kterém se projevily nové postupy. „Jako válka přinesla úžasné zdokonalení vědy a průmyslu, tak i vily, kde moderní technika a nové hmoty mohly být volně použity, staly se laboratoří nové stavební techniky, příležitostí k vycvičení a zdokonalení řemesla, jakož i vyzkoušení nových látek.“⁷⁴

Typickou klientelu tvořili intelektuálně založení stavebníci, kteří se rozhodli do těchto pokusů investovat a nebáli se vkročit do neznáma. Tím pádem se kladl mnohem více než kdykoli předtím důraz na dialog stavebníka a architekta. Dokládá to i Jan Koula, který píše: „Vlastním tvůrcem moderní architektury pak není moderní architekt, nýbrž spíše moderní stavebník. (...) Ten určil velikost, položení a zavírání oken a dveří,

⁷⁰ Radomíra Sedláková, Kolektivní bydlení – experimenty nikoli zbytečné. <http://www.stavebni-forum.cz/cs/article/19109/kolektivni-bydleni-experimenty-nikoli-zbytecne/>, vyhledáno 25. 2. 2016.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² K této otázce se hojně vyjadřoval například svými články v časopisu Stavba. Karel Teige, Obytný stroj, *Stavba*, 1925/1926, č. 9, 139 – 141 nebo Karel Teige, Sociální a hospodářské kořeny bytové nouze, *Stavba IX*, 1930/1931, s. 28-29.

⁷³ Viz Wirth (pozn. 28), s. 3.

⁷⁴ Karel Honzík, Vila, in: *Volné směry XXIX*, 1932, s. 29.

ten odstranil zbytečné prostory, jež nelze udržovati v pořádku a uklízet jinak než se značnou námahou a ztrátou času.⁷⁵

Ve své stati s názvem *Proč rodinný dům* píše Oldřich Starý, že stavebník „má možnost bez větších finančních nákladů uskutečnit i nejkrajnější názor a vyzkoušet různé stavební metody a možnosti, ze kterých pak může těžit veškerá další iniciativní práce architektů.“⁷⁶ To dokládá, že vilu si od dvacátých let 20. století nestaví jen nejzáměrnější vrstva obyvatel, ale ke slovu se hlásí nově hlásí také střední třída. Vily si tedy začínají stavět lékaři, advokáti, učitelé nebo obchodníci.

Moderními stavebními materiály byly především železobeton a sklo. Ty architektům umožnily stavět odlehčenější stavby, často se zcela otevřenými stěnami. Celek stavby i každá její část se řešil v účelných formách. Půdorys stavby, rozmístění jednotlivých prostor, jejich vzájemné vazby a jejich velikost, to vše mělo přesně odpovídat funkci a účelu, jemuž stavba i její jednotlivé součásti sloužili.

Změny nastávaly také v půdorysech. Upouštělo se od mnohapanokojových dispozic, pozornost byla věnována půdorysům specializovaným, kde každá část domu plnila určitou funkci. Důraz byl také kladen na logickou návaznost prostor – místnosti, které spolu funkčně souvisejí (například kuchyně se spíží a přípravnou, jídelna s obývacím prostorem apod.), bývaly umístěny v návaznosti za sebou, naopak místnosti, jež na sebe neměly žádnou logickou návaznost a provozně spolu nesouvisely, byly striktně odděleny. Dispozice postupně šla k volnému půdorysu.

Kromě volného prostoru se nově objevil požadavek dostatečného světla. Architekti tedy volili dlouhá pásová okna, která pouští do prostoru nejen dostatek světla, ale také čerstvého vzduchu. Další výhodou těchto oken bylo bezprostřední spojení vnitřku domu s okolím, které doposud zajišťovaly pouze balkony nebo verandy. Začaly se také objevovat kryté i nekryté střešní terasy a zimní zahrady.

Hlavní obytný prostor, umístěn v přízemí, býval často propojen s jídelnou, halou nebo pracovnou tak, aby spolu mohly místnosti vytvářet jeden kontinuální prostor. Ten mohl být jen náznakově oddělen posuvnými skleněnými dveřmi nebo nábytkem. Obývací pokoj vlastně plnil více funkcí najednou – sloužil jako místo setkávání rodiny,

⁷⁵ Jan E. Koula, *Obytný dům dneška*, Praha 1931, s. 10-13.

⁷⁶ Oldřich Starý, *Proč rodinný dům*, in: Pavel Janák (ed.), *Výstava bydlení – stavba osady Baba*, Praha 1932, s. 6.

zastupoval funkci pánského pokoje, často zde byly umístovány i knihovny, které se dříve nacházely v samostatných místnostech.

Toto spojení funkcí více pokojů v jeden umožňoval především nový inovativní interiérový prvek – vestavěný nábytek - skříně, knihovny, příborníky, ale i „jídelní, pracovní, návštěvní stoly, z nichž některé jsou pouhé sklopné desky pod oknem jako v železničních vozech.“⁷⁷

Soukromé prostory, tedy ložnice a dětské pokoje, byly zpravidla umístovány do patra. Již samozřejmostí bylo, že na ně navazovala koupelna a toaleta. Velmi často také dětský pokoj účelně navazoval na ložnici. V tomto obytném patře se také nacházely hostinské pokoje. Také sklepy mění svou podobu – z vlhkých, tmavých prostor se stávaly místnosti světlé, vzdušné, izolované proti vlhkosti a chladu. Proto byly využívány jako prádelny, sušárny, kotelny a skladiště topiva. Často byla také v suterénu umístěná garáž.

⁷⁷ Ladislav Žák, *Stavební výstava – osada Baba, Žijeme 1932*, Praha 1932-33, s. 48.

4. OD MODERNY K FUNKCIONALISMU

Ve 20. století dochází k nevídanému zrychlení snad ve všech oborech lidské činnosti. Velké změny nastávají především ve světě technologií a dopravy. S měnícími se podmínkami se mění i architektura. Přibývají nové stavební materiály (ocel, železobeton, beton, sklo), jež dovolují lehčí a rychleji stavěné konstrukce, nová architektura se snaží zcela oprostít od historizujících prvků.⁷⁸

Nově zaznamenáváme dosud nebývalý vývoj několika směrů architektonických forem, které se navzájem ovlivňují a působí často souběžně. Architektura 20. století se vyznačuje nejen širokou pestrostí stylů a proudů, ale také proměnou přístupu a vnímání umění jako takového. Zatímco secese se od minulosti odkláněla nejvíce novou dekorativností, moderní architektura se již snaží zcela oprostít od tradice a umění postavit na nové základy.

Dvacáté století se snaží najít nový sloh. Architekti se stávají vykonavateli požadavků veřejných institucí, vlád, místní správy nebo různých obchodních a průmyslových společností. Za hlavní náplň architektury je považována veřejná bytová výstavba, stavba továren, nádraží, škol, radnic, nemocnic, knihoven, apod.

Architekti při své práci používají nové konstrukce, které umožňují zvětšit krytý prostor, odlehčují stavbu a šetří materiál. Architektura je značně pod vlivem techniky, nových vědeckých objevů a vynálezů. V důsledku stále se rozšiřujících informačních možností a stále rychlejší dopravy se navíc z architektury mnohdy stává mezinárodní a globalizovaná záležitost.⁷⁹

Téma vzniku moderní architektury je velmi rozsáhlé, i přesto se ho pokusím nastínit velmi stručně. Neodvažovala bych se navíc takto útržkovitě připomínat komplikované události v dějinách architektury, kdyby nesouvisely tak těsně s tématem, jemuž se věnuji.

⁷⁸ Petr Vorlík, *Dějiny architektury dvacátého století*, Praha 2010, s. 8.

⁷⁹ Za jistou výjimku můžeme považovat architekturu kubistickou, která byla typická pouze pro české země. Radomíra Sedláková – Pavel Frič, *20. století české architektury*, Praha 2006, s. 10.

4.1 Architektura individualistické moderny

Působivost architektury přestávala být postupem času viděna v secesním ornamentálním dekoru a nově byla hledána v jednoduchosti tvaru, harmonii materiálu a především ve funkčnosti budovy. Architekti oslavovali zejména technickou kvalitu budov.

Přes určité společné znaky této architektury docházelo (jak vyplývá z názvu) k individuálním odlišnostem. Každý z tvůrců postupuje osobitě a hledá vlastní cesty i vyjadřovací prostředky k naplnění svých představ. Samozřejmostí byla dokonalá řemeslná práce a kvalita používaných materiálů.

K obecným zásadám a principům se nově připojoval požadavek na pohodlí a duševní spokojenost člověka. Architekt navrhoval jak samotnou stavbu, tak i zařízení interiéru (nábytek, světla nebo například koberce). Moderní architekti se soustředili především na bytovou výstavbu.⁸⁰

Jedním z nejvýznamnějších architektů tohoto období byl brněnský rodák Adolf Loos, o kterém je ve všeobecném povědomí je rozšířen mýtus, že zásadně popíral jakýkoliv historismus a zejména jakékoliv použití ornamentu. Ve skutečnosti byla jeho práce, zejména návrhy interiérů, velmi tradiční. Nekompromisně si ovšem zakládal na pravosti materiálu a na dokonale zvládnuté řemeslné práci.

Loos dokonce nepovažoval architekturu za umění, ale pouze za řemeslo. Tvrdil, že umělecké dílo se nemusí líbit každému, protože je soukromou záležitostí umělce. Naproti tomu architektura je věc veřejná a každý by se v ní měl cítit dobře.⁸¹ Umělecké dílo si tedy vystačí samo o sobě, nevychází z potřeby. Dům je ovšem záležitost ryze praktická, tudíž účelná. Jen malá část architektury patří podle Loose k umění, a to náhrobek a pomník. Vše ostatní, co slouží praktickým účelům je třeba z této oblasti vyloučit.

Loos vyznával tzv. „Bekleidungstheorie“⁸², tj. princip stavitelství jako odívání. Ten vychází z předpokladu, že člověk je oděný nejprve kůží, pak prádlem, oblečením a

⁸⁰ Novým fenoménem se ve 20. letech staly ale také již zmiňované kolektivní domy, které byly typickým produktem konstruktivistických architektů. I přes poměrně širokou intelektuální diskuzi levice si ale idea kolektivního domu nedokázala nikdy získat vyšší střední třídu, která stále preferovala bydlení v rodinných domech a vilách se zahradou na okraji měst.

⁸¹ Adolf Loos, O umění a architektuře, jež je řemeslo, in: Adolf Loos, *Řeči do prázdna*, Kutná Hora 2001, s. 56 – 57.

⁸² Tento termín poprvé použil Gottfried Semper.

nakonec bytem a domem. Architektura je pouze další vrstvou, která „pokrývá“ tělo jedince. Pokrývat hotový dům zdobnými prvky je tedy podle Loose již nadbytečné.⁸³

Jeho zásadní inovací v architektuře je tzv. Raumplan,⁸⁴ který propojuje vnitřní prostory stavby do jistých kubusů, jež se prolínají v různých výškách a šířkách. Odstupňování jednotlivých místností je pak ovlivněno svou funkcí - místnosti by měly být odlišeny nejen velikostí, ale i výškou stropu. Zároveň lze v jedné místnosti použít různých stupňů, schodů a výklenků k dosažení kýženého prostorového členění bez použití dělicích zdí. Typickým příkladem užití Raumplanu je Müllerova vila v Praze.

Sám Loos o své architektuře řekl: „Já jsem se nejenže zbavil ozdob, ale objevil jsem nový způsob stavění do prostoru, Raumplan. Nestavím plošně, ale v prostoru. Ve třech rozměrech. Tímto způsobem se mi daří umístit do domu více místností. Koupelna nepotřebuje mít tak vysoký strop jako obývací pokoj... Místnosti jsou umístěny na sobě a každá má výšku a rozměry korespondující s jejím účelem.“⁸⁵

4.2 Konstruktivismus a De Stijl

Konstruktivismus je architektonické a umělecké hnutí, které se rozšířilo v Rusku po Říjnové revoluci 1917 až do počátku 30. let. Konstruktivistické myšlenky postupně pronikaly i do Evropy a ovlivnily zejména architekturu a teorii Bauhausu, ale také holandskou skupinu De Stijl. Jak už je patrné z názvu, tento směr kladl důraz na konstrukci, kterou ve většině případů nechával při konečné realizaci objektu přiznanou. Zdůrazňoval technickou dokonalost, krásu hmoty a účelnost stavby, naopak odmítal luxus. Prolínal se s raným funkcionalismem.⁸⁶

Zatímco konstruktivismus vznikl z revoluce, De Stijl byl za první světové války plodem holandské neutrality.⁸⁷ Hlavními iniciátory tohoto holandského hnutí byli Piet Mondrian, Theo van Doesburg a Gerrit Rietveld. Ti se snažili najít obecný princip jak analyzovat svět, prostor a formu ve vztahu k prostředí. Výsledkem byly geometrické obecně skladebné prvky, ze kterých se později stala jakási abstraktní výtvarná hra. Stěžejní strukturou byly horizontály a vertikály, které byly postihnuté v

⁸³ Bohumil Markalous, *Estetika praktického života*, Praha 1989, s. 295.

⁸⁴ Toto pojmenování nemá český ekvivalent a v německém tvaru již prakticky zdomácnělo.

⁸⁵ Claire Beck – Loos, *Adolf Loos. Privátní portrét*, Praha 2011, s. 74.

⁸⁶ Oba tyto směry, funkcionalismus a konstruktivismus, se do značné míry prolínají nebo překrývají. Není tedy možné je ani jednoznačně pojmově vymezit, ani časově zařadit.

⁸⁷ Mary Hollingsworth, *Architektura 20. století*, Praha 1993, s. 51.

neoplasticistické malbě pravoúhlých sítí černých linií. Důležitý byl vztah mezi prvky, tvary a barvami.⁸⁸

Architektura hnutí De Stijl měla být geometricky abstraktní podle Mondrianových principů do kubické architektury. „Architektura musí ustavit čisté vztahy čistými výrazovými prostředky: formou a barvou. To znamená, že musí ustavit rovnocenné proporce, a nikoliv používat barvu jen jako dekoraci, ale jako konstrukční složku stavby.“⁸⁹ Členové skupiny De Stijl považovali za základ architektury soustavu pravoúhlých rovinných ploch, které na sebe musely být kolmé či navzájem rovnoběžné.

Za ideální, ale nerealizovatelný, se považoval stav, kdy by se jednotlivé plochy vznášely v prostoru, který by je nejen obklopoval, ale zároveň jimi i protékal.⁹⁰ Jedním z nejvýraznějších architektů, kteří působili v rámci hnutí De Stijl, byl Jacobus Johannes Pieter Oud. Styl neoplasticismu ovlivnil tvorbu umělců Bauhausu, v architektuře silně ovlivnil mezinárodní styl i interiérový design.

4.3 Německý Werkbund

Německá skupina umělců, architektů, designérů a řemeslníků s názvem Deutscher Werkbund (česky Svaz německého díla) je díky svému přístupu k umění a designu považována za jeden z důležitých momentů vývoje moderní architektury a designu. Svými myšlenkami se odkazoval na britské hnutí Arts and Crafts.⁹¹

Deutscher Werkbund byl založen roku 1907 v Mnichově a sdružoval významné architekty, výtvarníky a průmyslové podniky. Hlavním zakladatelem byl Heinrich Muthesius, vedle něj patřili mezi zakládající členy architekti Peter Behrens, Heinrich Tessenow, Fritz Schumacher nebo Theodor Fischer, který se stal také prvním prezidentem tohoto spolku.

Převládající zastoupení architektů předurčilo zaměření Werkbundu po první světové válce, kdy se věnoval zejména otázkám moderního bydlení a urbanismu. Jeho vznik však vyplynul především z úspěchu třetí výstavy uměleckého průmyslu v

⁸⁸ Viz Vorlík (pozn. 78), s. 66.

⁸⁹ Z manifestu De Stijlu (1918), in: K. Frampton, *Moderní architektura: kritické dějiny*. Praha 2004, s. 168.

⁹⁰ Felix Haas, *Architektura 20. století*, Praha 1975, s. 171.

⁹¹ Umělecký směr Arts and Crafts vznikl ve Velké Británii koncem 19. století, jaksi navzdory průmyslové revoluci, která propagovala stroje a strojovou výrobu. Arts and Crafts oslavoval a oceňoval středověkou řemeslnickou práci a návrat k ruční výrobě, která jediná mohla vdechnout vyrobeným věcem život. Mezi zakladatele a hlavního propagátora tohoto hnutí patřil William Morris.

Drážďanech v roce 1906 – 1903 Deutsche Kunstgewerbeausstellung, která strhla bouřlivou debatu o budoucnosti užitého umění v Německu.⁹² Hlavním cílem Werkbundu byla tedy v počátku podpora a zvelebování německého průmyslu a obchodu prostřednictvím efektivní spolupráce s uměním a uměleckými řemesly. Členové Werkbundu pokládali průmyslový design, jehož nejdůležitějším znakem byla kvalita (dosažitelná i strojovou výrobou), za jednu z forem umění.

Na počátku 20. století navíc Německo procházelo novou fází industrializace, ve které vznikaly velké podniky typu AEG, Manesmann nebo Daimler a tyto výrobní kolosy měly brzy dominovat trhu, jejich postavení již zcela zahrnovalo veškeré falešné naděje na návrat rukodělné výroby.⁹³ Werkbund byl navíc díky svému důrazu na funkčnost podporován mecenáši z řad průmyslníků.⁹⁴

Hlavním představitelem Werkbundu byl již zmiňovaný Heinrich Muthesius, který se ve svých přednáškách ostře stavěl vůči eklektismu 19. století a naopak vyzdvihoval jednoduchost a přímočarost návrhů vystavených na drážďanské výstavě v roce 1906. Věřil, že jeho země může dominantního postavení dosáhnout pouze novou organizací výrobního procesu: vědomým navrhováním typizovaných průmyslových výrobků a standardizací jejich tovární produkce.⁹⁵

Uvnitř Werkbundu však panovaly neshody, jak dosáhnout vytčených cílů a zdaleka ne všichni souhlasili s Muthesiovými návrhy. V opozici vystoupila skupina členů, mezi nimi například Henri van de Velde, Walter Gropius nebo Bruno Taut, kteří typizaci a standardizaci výroby nepřijali, brali ji jako útok na uměleckou svobodu tvůrce. Spor mezi ideály umělců, kteří se v duchu 19. století stále považovali za jakési garanty estetických hodnot, a mnohem pragmatičtějšími zájmy průmyslníků a obchodníků, málem zapříčinil předčasný konec celého Werkbundu.⁹⁶

⁹² heslo Deutscher Werkbund, In: Jane Turner (ed.), *The Dictionary of Art*, 8, New York 1996, s. 825.

⁹³ Lucius Burkhardt, *The Werkbund*, London 1980, s. 47.

⁹⁴ Například majitel společnosti AEG Paul Jordan jmenoval Petera Behrense jako architekta i uměleckého poradce společnosti. Jeho prací nebylo jen navrhovat tovární budovy, ale také tvary jednotlivých elektrospotřebičů (lampy, radiátory, konvice na vaření vody apod.).

⁹⁵ heslo Deutscher Werkbund, Viz Turner (pozn. 92), s. 825.

⁹⁶ Martin Rosa, Meziválečné výstavy soudobého bydlení. Příčiny vzniku a dobový ohlas, <http://www.archiweb.cz/salon.php?action=show&id=2283&type=10>, vyhledáno 9. 11. 2015.

4.4 Bauhaus

Bauhaus se zrodil spolu s Výmarskou republikou v roce 1919 a spolu s ní zemřel rukou nacistů v roce 1933.⁹⁷ Vznikl z původní uměleckoprůmyslové školy, kterou roku 1906 založil Henry van de Velde ve Výmaru. Jeho nástupce Walter Gropius sloučil původní školu s výmarskou akademií výtvarných umění a novou školu nazval Bauhaus.

Hlavním programem byla obnova těsného vztahu umění a řemesla. Jednalo se o experiment, jehož cílem bylo sloučit klasickou akademickou výuku s výukou řemesla.⁹⁸ „Konečný cíl vši výtvarné činnosti je stavba. - Architekti, sochaři, malíři, všichni se musíme vrátit k řemeslu! - Vyučení se řemeslu je základem výuky Bauhausu. Každý studující se musí vyučit některému řemeslu.“⁹⁹

Vzorem pro práci Bauhausu byla středověká stavební huť.¹⁰⁰ Učitelé i žáci Bauhausu pracovali společně a veškerá jejich práce byla zaměřena na tvorbu velkolepého kolektivního díla. Dílny byly specializované, pod vedením dvou mistrů – řemeslného a výtvarného pedagoga. „*Spojením všech uměleckých a řemeslných disciplín měl vzniknout nový Gesamtkunstwerk.*“¹⁰¹

Výuka na výmarské škole zprvu nebyla plánována jinak než na klasických akademiích. Poté ale Johannes Itten, člen pedagogického sboru, zavedl zkušební semestr, na jehož základě bylo po jeho absolvování rozhodnuto o studentových předpokladech. Tento zkušební semestr se začal následně vyučovat povinně pod názvem přípravný kurz. Studenti měli možnost zapsat se do dílen, jen pokud měli tento kurz absolvovaný. Tento způsob výuky postupně zdomácněl téměř na všech architektonických školách jako výborné uvedení do moderních výtvarných a konstruktivních principů.

Po odchodu Waltra Gropia se v roce 1928 stal ředitelem školy Hannes Meyer. Ten byl po dvou letech donucen ze školy odejít a na ředitelském místě jej vystřídal Mies van der Rohe, o kterém se podrobněji zmíním v následující podkapitole.

⁹⁷ Hal Foster (ed.), *Umění po roce 1900*, Praha 2007, s. 185.

⁹⁸ Anita Pelánová, *Výtvarné avantgardy 20. století*, Praha 2010, s. 94.

⁹⁹ Walter Gropius, *Stavebnice ve velkém*, *Stavba*, 1925/5, s. 85.

¹⁰⁰ Tato myšlenka se odráží i v názvu školy, evokující středověké stavební huť – Bauhütten.

¹⁰¹ Klaus Nerlich - Miro Procházka - Michael Siebenbrodt, *Bauhaus Výmar : evropská avantgarda 1919-1925*, Praha 1997, s. 9.

Také sídlo školy se měnilo. V roce 1925 se škola kvůli politické situaci¹⁰² musela z Výmaru přestěhovat do Desavy. Tam byla ale 11. dubna 1933 uzavřena.¹⁰³ Mies se snažil školu vést dále v Berlíně v provizorních prostorech jako soukromou instituci. Přesto byla výuka zrušena a 10. srpna 1933 se škola uzavřela natrvalo.¹⁰⁴ Mies se následně (v roce 1937) rozhodl emigrovat do Spojených států amerických.

4.5 Architektura Ludwiga Miese van der Rohe

Již zmiňovaný Ludwig Mies van der Rohe (vlastním jménem Maria Ludwig Michael Mies) bývá spolu s Le Corbusierem a Waltrem Gropiusem řazen mezi zakladatele moderní architektury.

Ve své tvorbě usiloval o čistotu tvarů - o tom koneckonců svědčí jeho notoricky známý výrok „Less is more“. Miesovi nebyly cizí ani myšlenky Adolfa Loose, zejména jeho kritický názor na architekturu zatíženou ornamentem. Jeho vyjádření bylo jasné, jednoduché a funkční, používal přesné linie a přímočaře definoval prostor. Užíval hlavně průmyslovou ocel a tabulové sklo, které dodávaly jeho prostorům na vzdušnosti a otevřenosti.¹⁰⁵ Usiloval o architekturu s minimalistickou nosnou konstrukcí, která bude v rovnováze s volně plynoucím otevřeným prostorem. Svě stavby přezdíval architekturou „kosti a kůže“.¹⁰⁶

Po první světové válce Mies začíná experimentovat s výškovými stavbami. V té době navrhuje, i když pouze teoreticky, dva mrakodrapy ze skla a oceli. Obě konstrukční řešení popírají veškeré ornamenty a předznamenávají Miesovi pozdější návrhy 40. a 50. let. Za rozhodující pro uvolnění organizace vnitřního prostoru s přemístitelnými příčkami považoval skeletovou konstrukci.¹⁰⁷

Roku 1928 získal Mies zakázky na dvě stavby, které mu zajistily světovou proslulost: byly to německý pavilon pro světovou výstavu v Barceloně a vila Tugendhat v Brně. Díky neomezenému rozpočtu a vynikajícímu technickému řešení patří tato stavba dodnes mezi nejobdivovanější vily na světě.

¹⁰² Bauhaus byl vždy výrazně levicový a byl proto neustálým terčem útoků ze strany pravicových sil. Jeannine Fiedler, *Bauhaus*, Köln 2006, s. 27.

¹⁰³ Frank Whitford, *Das Bauhaus: Selbstzeugnisse von Meistern und Studenten*, Stuttgart 1993, s. 11.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 11.

¹⁰⁵ Peter Carter, *Mies van der Rohe at work*, London 1999, s. 7.

¹⁰⁶ David Spaeth, *Mies van der Rohe : Der Architekt der technischen Perfektion*, Stuttgart 1986, s. 49.

¹⁰⁷ Viz Carter (pozn. 105), s. 7.

5. FUNKCIONALISMUS

V předchozí kapitole byl popsán protest proti tradičním postupům v architektuře na počátku 20. století. Novátorství bylo vítáno především v materiálech, sílila touha hledět kupředu a vyvinout sloh, který by odrážel novou průmyslovou éru.¹⁰⁸

Dosud rozmanité směry a koncepce splývají v nové jednotné pojetí, kterému se obecně říká moderní architektura. Funkcionalismus je potom v širším pojetí názvem pro moderní architekturu dvacátých a třicátých let 20. století.¹⁰⁹ Jelikož je tento směr ústředním tématem mé práce, je mu věnovaná samostatná kapitola.

5.1 Příčiny vzniku

Funkcionalismus se pochopitelně nezrodil ze dne na den, ale byl důsledkem názorů, myšlenek a přístupů, které se objevovaly již v devatenáctém století.¹¹⁰ Na to, aby byly nové myšlenky přijaty širokou veřejností, však bylo potřeba delší časové období a také určitá společenská atmosféra, která byla nakloněna těmto změnám. Dvacátá léta jsou optimistickou dobou, naplněnou vírou v technický i společenský pokrok. Optimismus pramenil také z nových vědeckých poznatků a technických vymožeností. Vše se stávalo účelnější, praktičtější a mnohdy také cenově přístupnější.¹¹¹ Polevovaly společenské konvence a život byl v jistém smyslu radostnější a perspektivnější.¹¹²

Podle Jana Michla vzešel funkcionalismus z nespokojenosti architektů, kteří „odmítali tradiční (historizující) i novou (secesně dekorativní) architekturu etablovaných architektů především proto, že se výtvarně a slohově jako vždy předtím opírala o historické nebo exotické vzory. Podle jejich názoru byla všechna taková východiska ‚passé‘, protože výtvarná řeč těchto dřívějších slohů byla formována faktory, které byly součástí minulých epoch, v nichž slohy vznikaly; východiskem současné architektury měl být výhradně ‚moderní život‘.“¹¹³

¹⁰⁸ Viz Hollingsworth (pozn. 87), s. 38.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Viz Haas (pozn. 90), s. 173.

¹¹¹ Viz Sedláková – Frič (pozn. 79), s. 10.

¹¹² Tento trend jasně odráží například móda – definitivně zmizely korzety a šněrovačky, zkrátily se sukně, oblečení postupně nabývalo na přirozenosti a ležérnosti, ... Zkrátka ve výčtu proměn by se dalo pokračovat do nekonečna. Tamtéž, s. 9.

¹¹³ Jan Michl, *Funkcionalismus, design, škola, trh: čtrnáct textů o problémech teorie a praxe moderního designu*, Brno 2012, s. 58.

5.2 Zásady funkcionalistické architektury

Jak naznačuje název, hlavní důraz je kladen na funkci objektu a „(...) na jeho praktické využití či provozní upotřebení v souladu s účelem, pro který byla stavba navržena a postavena.“¹¹⁴

Všechny hlavní zásady funkcionalismu jsou shrnuty pražským Klubem architektů ve 3. ročníku časopisu *Stavba*.¹¹⁵ Jde o tyto body:

- stavební dílo by mělo být totéž co dobrý stroj
- úkolem architektury je zlepšit všeobecnou životní úroveň
- nové konstrukce musí odpovídat zásadám ekonomie
- nové požadavky musí být uskutečňovány vědecky
- nové konstrukce nesmí předurčovat žádný estetický úmysl
- nová architektura musí být hygienická
- zamítání estetiky, která předurčuje stavební dílo
- není možné uznat pro novou architekturu tradici ve všech jejích směrech
- nová architektura by měla být mezinárodní a vyrůstat z jednoho vědeckého předpokladu

Pokud jde o přirovnání architektury ke stroji, nejde jen o dobrou funkci bytu či domu, ale také o nový, vědecký přístup k jeho řešení. Funkcionalistická metoda projektování vychází ze schémat provozu v bytě či domě a architekt na začátku navrhování nemusí vědět, jak stavba bude nakonec vypadat.¹¹⁶

Funkcionalismus znovu prozkoumal dispoziční řešení staveb a podrobil důkladné revizi půdorys bytu a jeho částí. Důraz se klade na vhodnou návaznost místností (např. ložnice - koupelna, kuchyně – jídelní kout apod.), pokoje se orientují k přiměřeným světovým stranám (např. ložnice k východu) a dochází k mnohdy až téměř vědeckému rozebírání uspořádání kuchyně - vše se navrhuje s ohledem na hospodyně (pro ušetření zbytečných kroků a pohybů).

Za pozornost také stojí zamítání jakýchkoli estetických prvků. Všechny samoúčelné dekorativní prvky mají být vynechány, protože dobře řešená budova působí podle architektů svou účelností sama o sobě esteticky. Stavby se navrhovaly proto, aby

¹¹⁴ Jaroslav Herout, *Staletí kolem nás*, Praha 1981, s. 310.

¹¹⁵ Klub architektů, *Náš názor na architekturu*, *Stavba* 3, 1924/1925, č. 9, s.157.

¹¹⁶ Viz Haas (pozn. 90), s. 177.

plnily funkční potřeby, a krása byla úspěšnému funkčnímu řešení vlastní. Budova, která dobře sloužila, byla zároveň krásná.¹¹⁷

K dalším typickým znakům, které ale už Klub architektů nezařadil do svého programu, patří například pravoúhlé a jednoduché tvary, geometrická čistota, strohost a nekomplikovanost. Téměř zákonem bývá plochá střecha, oblíbena jsou pásová okna a hladká bílá fasáda. Vnitřek funkcionalistické budovy koresponduje s jejím vnějškem – fasáda nám zprostředkovává vnitřní uspořádání objektu. Z hygienických důvodů byly odmítány dvory, proto bývají budovy rozevřené.

Funkcionalismus zasáhl také do vybavení interiérů. Uplatňovalo se linoleum, koženka, chrom, sklo a lakované dřevo. Nábytek býval strohý, geometrických tvarů. Bytový textil se jako „lapač prachu“ vylučuje nebo redukuje na minimum.¹¹⁸

Ve 30. letech dochází k jakémusi změkčení stavba tím pádem k drobným ústupkům od výše zmíněných zvyklostí. Začínají se vyskytovat kamenné zdi, obklady nebo keramické destičky, kterými se zdobí průčelí. Plochou střechu střídá mírně nakloněná. Změny nastávají i v interiérech, kde se opět začínají připouštět koberce a záclony. Stavby jsou čím dál častěji doplňovány malířskými a sochařskými díly, což bylo ve 20. letech velmi vzácné.¹¹⁹ Do architektonických úvah vstupuje nyní také kritérium vztahu novostavby ke starší okolní zástavbě.

5.3 Vývoj funkcionalismu ve světě

Vznik a rozvoj funkcionalismu souvisel s technickým pokrokem a řešením ekonomických a sociálních problémů bydlení a výstavby měst. Období funkcionalismu začíná ve 20. letech 20. století. Postupně zasahuje celou Evropu i Ameriku.

V rané fázi kladla funkcionalistická architektura důraz na otevřené přiznání konstrukce a proto se mnohdy kryje s konstruktivismem a purismem směřujícím k „[...] očištění architektury od všeho samoúčelného dekoru, k maximálnímu formovému zjednodušení a k využívání estetických a fyzických vlastností použitých materiálů.“¹²⁰ Často je obtížné odlišit tyto směry od sebe a jsou pokládány ze jednu a tutéž věc. V

¹¹⁷ Viz Hollingsworth (pozn. 87), s. 61.

¹¹⁸ Viz Haas (pozn. 90), s. 209.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 209.

¹²⁰ Vladimír Šlapeta – Václav Jandáček, *Český funkcionalismus*, Praha 2004, s. 307.

anglosaských zemích se navíc pro záměrně mezinárodní ráz vžil název International Style.¹²¹

Funkcionalistické pojetí se šířilo jen postupně a nebylo ve všech zemích přijímáno stejně rychle. Nikde nebylo po celou meziválečnou dobu jediným nebo jednoznačně převládajícím pojetím.¹²² Za „oficiální“ architekturu byla stále ještě do třicátých let považována architektura tradiční, která byla také srozumitelnější laické veřejnosti. Funkcionalismus zůstával dlouhou dobu nepochopen. Svou roli zde hrál také politický aspekt – v zemích západní a střední Evropy přijímaly moderní pojetí architektury spíše levicově orientované nebo alespoň liberální kruhy, zatímco konzervativci a nacionalisté jej odmítali jako projev „kulturního bolševismu“.¹²³

I přesto ale ve většině zemí působily moderní architekti, přičemž hlavními centry funkcionalistické architektury bylo ve 20. letech Německo, Holandsko a Československo. Oproti tomu například ve Francii s výjimkou Le Corbusiera a jeho spolupracovníků nenalezl funkcionalismus téměř uplatnění.

Významní jsou němečtí architekti moderního zaměření. Řadí se k nim např. Bruno Taut nebo Ernst May. Vývoj nové německé architektury byl ale přerušen nástupem nacismu k moci a moderní umění bylo označeno za „zvrhlé“. Oproti tomu v Itálii byla moderní architektura trpěna, ale postupně vytlačována oficiálním historizujícím neoklasicismem.¹²⁴

Do Skandinávie dorazila moderní architektura později. Její nástup je spojen se stockholmskou výstavou bydlení a užité tvorby z roku 1930, navrženou Gunnarem Asplundem.¹²⁵ Stejně tak do Anglie pronikají moderní myšlenky až v této době.

Spojené státy zůstávaly po celou meziválečnou dobu poněkud stranou. To se změnilo až koncem 30. let 20. století, kdy přední architekti emigrují do USA ze strachu před nacismem (patřili mezi ně například Walter Gropius nebo Ludwig Mies van der Rohe).

¹²¹ Termínu international style použil poprvé Phillip Johnson v názvu katalogu první Mezinárodní výstavy moderní architektury („MOMA“), pořádané v Muzeu moderního umění roku 1932. Viz Hollingsworth (pozn. 87), s. 60.

¹²² Viz Haas (pozn. 90), s. 193.

¹²³ Tamtéž, s. 193.

¹²⁴ Tamtéž, s. 195.

¹²⁵ Tamtéž, s. 195.

Podnětem pro větší rozšíření funkcionalismu v Evropě byla výstava moderního bydlení s názvem „Die Wohnung“ v kolonii Weissenhof, uspořádaná Werkbundem roku 1927. Tato výstava bývá považována jako zásadní mezník a ukázka funkcionalismu z různých zemí Evropy. Šlo v podstatě o reakci na bytovou krizi, která provázela poválečnou krizi hospodářskou.¹²⁶ Organizátorem výstavy byl Mies van der Rohe. Ukázkové domky (všechny s rovnými střechami) měly demonstrovat budoucnost prefabrikovaných materiálů.

Po vzoru výstavy Die Wohnung se později uspořádalo několik obdobných akcí. Za zmínku stojí například výstava sídliště WuWa (Wohnungs- und Werkraumaustellung) ve Vratislavi z roku 1929 nebo sídliště Werkbundsiedlung ve Vídni v roce 1932.

Velký vliv na rozšíření funkcionalismu mělo také založení mezinárodního sdružení architektů CIAM (1928)¹²⁷, které prosazovalo funkcionalistické myšlenky na mezinárodní úrovni. Toto volné sdružení se ustanovilo při setkání představitelů moderní evropské architektury v roce 1928 na zámku La Sarraz ve Švýcarsku, kde bylo přijato programové memorandum usilující o prosazování funkcionalistických myšlenek na mezinárodní úrovni. Hlavními organizátory akce byli francouzský architekt a urbanista Le Corbusier a švýcarský teoretik Siegfried Gideon.

Cílem CIAM bylo vyjádřit soudobé architektonické problémy a předložit vůdčí myšlenku moderní architektury, usilovat o proniknutí této myšlenky do technických, hospodářských a sociálních kruhů.¹²⁸ Po zakládajícím kongresu v roce 1928 následovaly další. Pro druhý kongres CIAM, který se konal v říjnu roku 1929 ve Frankfurtu, bylo vybráno téma Bydlení pro sociálně slabé obyvatele. Následující třetí kongres se konal v Bruselu v roce 1930 na téma racionální rozdělení městské půdy.¹²⁹

Čtvrtý kongres bývá považován za nejdůležitější. Uskutečnil se na lodi plující z Marseille do Athén a zpět v roce 1933. Výsledkem tohoto kongresu byla tzv. Athénská charta¹³⁰, ve které jsou formulovány principy funkcionalistického města a stala se

¹²⁶ V kolonii nakonec vzniklo 33 domů s 63 byty. Budovy se vyznačovaly snahou o využití nových stavebních materiálů s cílem zefektivnit případnou masovou produkci podobných objektů. I přesto si však zachovaly velkou různorodost. Viz Rosa (pozn. 96) vyhledáno 9.4.2015.

¹²⁷ CIAM je zkratka odvozená z francouzského názvu „Mezinárodní kongresy moderní architektury“ (Congrès International d'Architecture Moderne). Viz Šlapeta – Jandáček (pozn. 120), s. 5.

¹²⁸ Tamtéž, s. 5.

¹²⁹ Jiří Hrůza, *Svět měst*, Praha 2014, s. 557 – 560.

¹³⁰ Zásady vzešlé z kongresu byly označeny jako Athénská charta až o deset let později, v roce 1943.

teoretickým základem funkcionalistického urbanismu.¹³¹ Ve skutečnosti nebyla vize dokonalého funkcionalistického města nikdy zrealizována, a to především z toho důvodu, že se v meziválečné době (kromě SSSR) nikde žádná nová velká města nezakládala.

Téměř synonymem pro moderní architekturu se stal Le Corbusier. Ještě jako mladík zavítal v roce 1907 Le Corbusier v rámci svých studijních cest do Vídně, aby tam podrobně studoval Hoffmannovu geometrickou secesi. O rok později pracoval v pařížském ateliéru Augusta Perreta, kde se seznámil s železobetonovou konstrukcí a v r. 1910 odcestoval do Berlína, kde působil v ateliéru Petera Behrense.¹³²

Jako teoretik se prosadil poté, co v roce 1920 založil avantgardní časopis *L'Esprit Nouveau*. V roce 1923 vydal knihu *Za novou architekturu*¹³³ a teprve potom přišly na řadu stavby, na kterých mohl svoje principy ověřit v praxi. Jeho touhou bylo stavět budovy, které by plně odpovídaly požadavkům moderního člověka. Základem Le Corbusierových staveb se stala železobetonová konstrukce, konstrukční systém byl jednoduchý a variabilní, vnitřní prostory byly příčkami a zdi rozděleny podle potřeby.

V roce 1926 formuloval *Pět bodů nové architektury*,¹³⁴ kde stanovil základní pravidla, jak by nové budovy měly vypadat, které důležité prvky by měly obsahovat:

1. stavba by měla být postavena na sloupech, z důvodu vzdušnosti přízemí a využití pro zeleň,
2. možnost vytvoření dalších zelených ploch poskytuje střešní zahrada,
3. variabilitu a funkčnost domu nabízí volný půdorys – skeletová konstrukce umožňuje vestavěné příčky a zdi podle potřeby,
4. po celé délce stěn mezi nosnou konstrukcí jsou umístěna pásová okna, která umožňují široký výhled,
5. vysunuté stropní konzoly uvolní průčelí a poskytnou prostor pro zavěšenou či vestavěnou fasádu a volně rozmístěná okna.

Svou architektonickou činností, především však svými studiemi a manifesty ovlivnil Le Corbusier architekturu, urbanismus, a životní styl po celém světě.

¹³¹ Viz Haas (pozn. 90), s. 178.

¹³² Rostislav Švácha, *Le Corbusier*, Praha 1989, s. 10 – 14.

¹³³ Le Corbusier, *Za novou architekturu*, Praha 2005.

¹³⁴ Viz Frampton (pozn. 89), s. 181.

5.4 Český funkcionalismus

Architektonickou tvorbu v Čechách ovlivnil především Karel Teige svou propagací vědeckého funkcionalismu.¹³⁵ Nebyl ovšem jediný. Ve vývoji české architektury spočíval historický význam funkcionalismu v tom, že zpřetrhal její vazby na Anglii a Vídeň a přesméroval ji na francouzské, holandské a německé vzory.¹³⁶ Centrem architektonického dění a inspirace se stala Paříž, která dávala Československé republice tvůrčí podnět, a to především prostřednictvím Le Corbusierových myšlenek.

Nová funkcionalistická architektura se u nás poměrně rychle rozšířila a stala se velmi oblíbenou. Českými funkcionalistickými centry se staly především Brno, Praha, Zlín a Hradec Králové. První velkou stavbou tohoto typu je pražský Veletržní palác od Oldřicha Tyla a Josefa Fuchse z let 1924 – 1928. Vrcholem funkcionalistické architektury jsou pak 30. léta.

Dosavadní dosažené úspěchy ve funkcionalismu představila Výstava soudobé kultury v Brně v roce 1928,¹³⁷ jež se inspirovala zmiňovanou německou výstavou Die Wohnung ve Stuttgartu. Česká výstava dokázala nejen to, že také v českých zemích funkcionalistické zásady pevně zakořenily a umělci je plně využívají, ale také dokázala, že čeští funkcionalisté jsou schopni konkurovat zahraničním architektům. Na výstavě se prezentovala veškerá soudobá činnost, zahrnující nejen architekturu, ale i vybavení domovů a bytů.

Pro Česko se stalo synonymem funkcionalismu vybudování města Zlína, který po roce 1926 ovládl továrník Tomáš Baťa. Ten pozval do Zlína mnoho významných architektů (včetně Le Corbusiera) a podle jejich návrhů dal městu nový architektonický a urbanistický výraz ve funkcionalistickém stylu.¹³⁸

Významným centrem funkcionalismu se stalo také město Brno. Zdejší funkcionalismus spojujeme především s architekty Bohuslavem Fuchsem, Ernstem

¹³⁵ Karel Teige považuje architekturu jako přísnou vědeckou disciplínu. Podle něj již skončila éra, v níž by se architektura dala považovat za druh umění, a nastává éra nová, kdy se architektura stává vědou opřenou zejména o poznatky fyziky, medicíny, statiky, hygieny atd. Rostislav Švácha, *Česká architektura a její přísnost: padesát stoveb 1989 - 2004*, Praha 2004, s. 10.

¹³⁶ Rostislav Švácha, *Slavné vily Středočeského kraje*, Praha 2010, s. 160.

¹³⁷ Marta Filipová, Výstava jako symbol národa a státu. Výstava soudobé kultury v Československu, 1928, in: Ondřej Jakubec – Radka Miltová (ed.), *Umění a politika. Sborník 4. sjezdu historiků umění*, Brno 2012, s. 250.

¹³⁸ Vladimír Šlapeta, Baťa: Architektura a urbanismus 1910-1950, Zlín 1991, s. 19.

Wiesnerem, Jindřichem Kumpoštem, Emilem Králíkem, Janem Víškem nebo Josefem Kranzem. Funkcionalismus se v moravské metropoli ujal ve velké míře hlavně zásluhou těchto architektů a také díky architektonické sekci hnutí Devětsil, která napomáhala prosazení tohoto směru v Čechách i na Moravě. Touha po „novém Brnu“ a vyrovnání se hlavnímu městu Praze hnala městskou správu a architektury k nebývalým výkonům.¹³⁹ Město získalo během pár let nespočet objektů, které si získaly oblibu již ve své době, a tato popularita přetrvává dodnes.

„Období funkcionalismu na našem území představuje významné období architektury se zcela výjimečnými stavbami ve srovnání s okolními evropskými státy. Toto období se hluboce projevilo na vzhledu některých našich měst a zůstalo v podvědomí celé generace architektů, kteří na toto období navázali a dosud navazují.“¹⁴⁰

¹³⁹ Petra Doleželová, *Společenský fenomén brněnských funkcionalistických kaváren* (bakalářská práce), Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2013, s. 17.

¹⁴⁰ Lea Vojtová, *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*, Brno 2006, s. 47.

6. FUNKCIONALISTICKÉ VILY JIŽNÍCH ČECH

Když na počátku 30. let začala postupně odeznívat velká hospodářská krize, končila také stavební krize a výstavba vil a rodinných domů byla rychle znovu oživena. Na počátku tomu mnohdy pomohly dumpingové ceny některých stavebních materiálů (např. ocelových konstrukcí), vyvolaných na krátkou dobu krizí.¹⁴¹ Od druhé poloviny roku 1933 pak opět nastala konjunktura, která vyvolala další rozmach výstavby v oblasti bydlení.

Prvorepublikoví osvětlení stavebníci zadávali své zakázky nejen architektům působícím na regionální úrovni, ale i celorepublikově uznávaným autorům. Mezi jejich realizacemi najdeme jak špičková díla, tak stavby, které sice kvalitně, ale mnohdy opožděně a ne zcela originálně reagují na mezinárodní a domácí vývoj.¹⁴² Jednotlivé realizace jasně demonstrovaly touhu klientely, která se s novou bílou architekturou identifikovala a přijala ji jako základ nového životního stylu – života s novými technickými možnostmi, na volném vzduchu a v zeleni.

Zároveň tyto funkcionalistické vily ztělesňují široké spektrum nejrůznějších nuancí, od velmi racionálních konceptů (reprezentovaných například vlastní vilou Jana Chomutovského), přes Loosovou architekturou ovlivněnou Kralovu vilu, až po inspiraci 5 body moderní architektury Le Corbusiera, kterou nalezneme například ve vile Františka Švece od dua Podzemný-Ossendorf.

Vily, jimiž se ve své práci zabývám, představují tu nejaktuálnější architekturu své doby – stejnou jako nejpokročilejší stavby v Praze nebo Brně. Výstižně popisuje charakter těchto domů Eva Erbanová: „Styl těchto staveb se vyznačuje maximální tvarovou oprostěností a odhmotněností. Architekti je zbavili říms a vtiskli jejich stěnám zjev tenké membrány, prolamované navíc velkými okny.“¹⁴³

Nepřehlédnutelné objektivní hodnoty tzv. moderní architektury vedou v současnosti ke skutečnosti, že narůstá počet staveb, které získaly statut kulturní památky. Bohužel i přesto je stále třeba upozorňovat na její hodnoty, které nejsou

¹⁴¹ Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 269.

¹⁴² Jana Štorková – Eva Zuzáková, text k výstavě Známa neznámá jihočeská architektura 20. století (6. září 2013 – 22. září 2013), NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, dostupné online: http://www.npuceb.eu/e_download.phpfile=data/messages/obsah421_1.pdf&original=vystava_modern_a_web2%5B1%5D.pdf, vyhledáno 8. 2. 2015.

¹⁴³ Eva Erbanová, Vila Miroslava Zátky, in: Švácha (pozn. 2), s. 135.

vnímány s takovou samozřejmostí jako u staveb historických. Více než klasické historické budovy jsou proto tyto stavby mnohdy ohroženy demolicí a zanedbáváním.

V následující kapitole představím funkcionalistické vily, které vznikly na počátku 30. letech 20. století v jižních Čechách. Jedná se o výběr významných realizací nejen v českobudějovickém kulturním centru, ale i v menších provinčních městech, kde také existovali objednatelé, kteří si chtěli dopřát luxus a styl metropole. Vily jsou řazeny podle přísně chronologicky podle doby jejich vzniku.

6.1 Vily postavené Karlem Chocholou

Neprávem opomíjený tvůrce Karel Chochola patří mezi nejvýznamnější a nejplodnější osobnosti jihočeské architektonické scény v meziválečném období. Jeho práce najdeme především v Českých Budějovicích, ale i na dalších místech v kraji, a přestože působil zejména v jihočeském regionu, jeho tvorbu lze řadit k projevům prvořadé dobové architektury.

Ve svých pracích využíval Chochola puristické a později především funkcionalistické myšlenky, ovlivněn byl rovněž řadou zahraničních studijních cest.¹⁴⁴ Přestože Chochola působil na regionální úrovni a ve své době byl Jihočechy nedocenen, jeho projekty se mohou směle zařadit po bok „pražského funkcionalismu“.¹⁴⁵

6.1.1 Architekt Karel Chochola

Karel Chochola [obr. 1] se narodil 30. září 1893 v Plzni.¹⁴⁶ Po maturitě na gymnáziu, kde se setkal se svým pozdějším celoživotním přítelem a malířem Otou Matouškem¹⁴⁷, odešel studovat do Prahy na Vysokou školu architektury a pozemního stavitelství.

Do Českých Budějovic se Chochola přestěhoval z Prahy po první světové válce. Oženil se zde s Leontou Hromadovou, dcerou významného českobudějovického občana JUDr. Františka Hromady, zakladatele jihočeského pivovaru Budvar, a začal učit na střední průmyslové škole¹⁴⁸, nadále ale pokračoval v teoretickém studiu architektury.¹⁴⁹ Absolvoval také několik studijních cest do Francie, Německa, Itálie, Holandska, Dánska či Španělska.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Viz Štorková – Zuzáková (pozn. 142), vyhledáno 8. 2. 2015.

¹⁴⁵ Markéta Wagnerová, Karel Chochola, neprávem opomíjený jihočeský tvůrce, *Architekt*, 2003, č. 8, dostupné online: <http://www.cbarchitektura.cz/2012/02/karel-chochola-nepravem-opomijeny.html>, vyhledáno 8. 2. 2015.

¹⁴⁶ Viz Vlček (pozn. 15), s. 259.

¹⁴⁷ Ota Matoušek (1890 - 1977) patří mezi nejvýznamnější české malíře působící na jihu Čech. Vytvořil si výrazný osobní styl, založený na robustní až expresivní zkratce (především v dřevorezu) a tvarové i barevné oproštěnosti. Zabýval se především krajinomalbou. Miloslav Krajný, *Ota Matoušek*, České Budějovice 1967, 69 s.

¹⁴⁸ Zde učil mezi léty 1920 – 1942. *Almanach střední průmyslové školy stavební České Budějovice ke 100. výročí založení školy (1910 – 2010)*, České Budějovice 2010, s. 49.

¹⁴⁹ Svá studia dokončil v roce 1924 získáním titulu doktora technických věd. V té době se také vzdal profesury na průmyslové škole a začíná se plně věnovat architektuře. Viz Wagnerová (pozn. 17), s. 23.

¹⁵⁰ Ota Matoušek, Ing. Dr. techn. Karel Chochola, *Architektura ČSR 5*, 1946, s. 304. Na svých studijních cestách čerpal podněty ke svým projektům. V cizině se také stýkal s významnými architekty, zejména s holandským J. J. P. Oudem, který také později Chocholu v Českých Budějovicích navštívil. Tamtéž, s. 305.

V roce 1924 se Chochola setkal znovu se svým přítelem z gymnázia, malířem Otou Matouškem, se kterým v následujícím roce založil Sdružení jihočeských výtvarníků, které se významně zasloužilo o kulturní život na celém jihu Čech.¹⁵¹

V Českých Budějovicích se podle Chocholových návrhů začalo stavět již od poloviny 20. let. V letech 1923 – 24 se poprvé prosazuje v architektonické soutěži na zastavění Sokolského ostrova, kde byla podle jeho plánu v roce 1924 realizována Chocholova první českobudějovická stavba – stadion.¹⁵² Ve 20. letech projektoval také provozní budovu Továrny na klobouky a pláště V. Požárka v Riegrově ulici čp. 51.¹⁵³

Povzbuzen tímto úspěchem vypracoval Chochola další návrh na zastavění Sokolského ostrova, tentokrát ovšem v soutěži neuspěl.¹⁵⁴ Zřejmě pod vlivem tohoto neúspěchu na nějaký čas rezignoval na povolání architekta a přijal místo ředitele továrny na cukrovinky ve firmě Merkur.¹⁵⁵

Na architekturu ale zcela nezanevřel, naopak – jeho kariéra vyvrcholila na přelomu 20. a 30. let, kdy byly podle jeho návrhů postaveny například kino Kotva (1928 – 29), obchodní dům „Brouk a Babka“ (1935), blok pěti nájemních domů Tabákové režie (1928 - 1935) nebo administrativní budova Jihočeských elektráren (1934). Postavil také několik rodinných domů, mimo jiné i vlastní vilu. Chochola se navíc účastnil téměř všech spolkových výstav Sdružení jihočeských výtvarníků v Českých Budějovicích a jinde.¹⁵⁶ Taktéž byl v roce 1928 zastoupen na výstavě soudobé kultury v Brně a o rok později na mezinárodní výstavě nové architektury v Praze.

Chochola také se sochařem Janem Vítězslavem Duškem navrhl v roce 1935 podobu pamětní desky Tomáše Garrigue Masaryka¹⁵⁷ a spolupracoval také na řadě pomníků. V Českých Budějovicích (společně s Ottou Birmou) vytvořil v roce 1927 architektonickou část zborovského pomníku a v roce 1928 Švecova pomníku. Dále se sochařem J. V. Duškem vytvořil Švehlův pomník v Táboře.

¹⁵¹ Viz Wagnerová (pozn. 17), s. 23.

¹⁵² Jednalo se o první puristickou českobudějovickou stavbu.

¹⁵³ Viz Šilhan (pozn. 6), s. 19.

¹⁵⁴ Chocholův návrh byl ovšem obdivován při členské výstavě Sdružení jihočeských výtvarníků v pražském Obecním domě (1932) a později byl otisknut n časopisu *Stavba*. Návrh nakonec realizovali pražští architekti Jaroslav Stránský a Jiří Šlégl. Viz Matoušek (pozn. 150), s. 305.

¹⁵⁵ Viz Wagnerová (pozn. 17), s. 24.

¹⁵⁶ Viz Toman (pozn. 16), s. 401.

¹⁵⁷ Deska je dodnes umístěna na radnici.

Chocholův život se ale radikálně proměnil s příchodem druhé světové války, kdy mu Němci nabídli spolupráci. Architekt ji ale nekompromisně odmítl a následně vstoupil do odbojové skupiny dr. Škracha, která spolupracovala s Janem Masarykem.¹⁵⁸ Chochola podle Oty Matouška nenáviděl nacismus a „nevynechal žádnou příležitost, aby okupantům zasadil ránu.“¹⁵⁹

Poslední Chocholův projekt byl realizován koncem 40. let . Jednalo se o stavbu chaty v Doudlebech, kterou postavil pro sebe a rodinu.¹⁶⁰ Od roku 1940 byl Chochola opakovaně zatýkán a vyšetřován gestapem.¹⁶¹ V červnu 1942 byl gestapem odveden naposledy. Kvůli obvinění z protistátní činnosti a schvalování atentátu na R. Heydricha byl 3. června 1942 popraven v Táboře.¹⁶² Jako člen protifašistického odboje byl v roce 1945 vyznamenán in memoriam Československým národním křížem.¹⁶³

6.1.2 Stavitel František Petráš a firma Bratři Petrášové

Petrášova firma Bratři Petrášové postavila v Českých Budějovicích několik významných staveb, mezi nimi například českobudějovickou záložnu, obchodní dům Brouk a Babka, vilu v Dukelské ulici čp. 80 či Heišmanův dům v Krajinské ulici.¹⁶⁴ Stála také za vznikem vily Miroslava Zátky a Sokolovny.

František Petráš (1885 – 1976)¹⁶⁵ se v Českých Budějovicích vyučil zedníkem a poté odešel do Prahy, kde vystudoval Stavební průmyslovou školu. Zde také složil stavitelské zkoušky a roku 1912 dostal živnostenský list v oboru stavitelství. Spolu se svými bratry Petrem, Václavem a Ludvíkem založil roku 1920 stavitelskou firmu *Bratři Petrášové*.

František Petráš patří mezi významné architektonické osobnosti jižních Čech. Podle vlastního projektu realizoval v Dukelské ulici čp. 25 vlastní dům, který na první pohled zaujme použitím červených tašek v kombinaci s bílými okenními rámy a

¹⁵⁸ Viz Wagnerová (pozn. 17), s. 24.

¹⁵⁹ Viz Matoušek (pozn. 150), s. 305.

¹⁶⁰ Viz Wagnerová (pozn. 17), s. 25.

¹⁶¹ Poprvé byl Chochola zatčen koncem srpna 1940. Díky snaze jeho manželky i špatnému zdravotnímu stavu byl ale v roce 1941 propuštěn. V témže roce se ale do vězení dostal znovu, tentokrát v souvislosti se zatýkáním Sokolů. Na podzim 1941 byl opět propuštěn.

¹⁶² Viz Vlček (pozn. 15), s. 259.

¹⁶³ Viz Kopáček (pozn. 9), s. 163.

¹⁶⁴ Viz Spěvákova (pozn. 165), s. 91.

¹⁶⁵ Viz Kopáček (pozn. 9), s. 356.

cihlami, tzv. petráškami.¹⁶⁶ Ohrazení bylo vyrobené zkomponováním keramických sloupků, betonu a dřevěných výplní. Na dům beze sporu působilo holandské cihelné stavitelství, František Petráš se mohl inspirovat stavbami od Michaela de Klerka.¹⁶⁷ V roce 1919 navrhl a postavil vilu pro Josefa a Terezii Stroblovi v Tylově ulici čp. 23. Při stavbě vily se musel přizpůsobit omezené velikosti pozemku, a proto využil severního kraje pozemku a dům umístil na obdélníkový půdorys.¹⁶⁸

Ve dvacátých letech 20. století postupně měnil vzhled omítek od zcela neomítnutých cihelných fasád k propojení omítnutého a neomítnutého zdiva. Příkladem může být projekt obchodního domu pro Otakara a Jaroslava Rosenfeldovi v Hroznové ulici čp. 2,¹⁶⁹ kde se inspiroval architekturou Jana Kotěry. Kotěřův vliv na Petrášovy realizace je patrný také u stavby nájemního domu v ulici Čechova čp. 36. pro stavební družstvo „Havlíček“.

6.1.3 Vila Karla Chocholy (S. K. Neumanna 4, České Budějovice)

Svou vlastní vilu [obr. 2] si Chochola postavil podle vlastního návrhu na lineckém předměstí v roce 1930. Navrhl si do ní také veškerý nábytek a vybavení.¹⁷⁰ Stavba byla provedena firmou Bratři Petrášové. Chochola zde se svou rodinou bydlel do roku 1942, kdy byl Chochola popraven. Po válce se do vily vrátila manželka s dětmi, dům byl však zcela vyrabován.¹⁷¹

Jedná se o zcela ojedinělou stavbu. Jde totiž o architektův vlastní dům, který si mohl navrhnout podle svých vlastních přání, aniž by byl omezován požadavky svého klienta. Vila tak může sloužit jako jakýsi autorův manifest nebo dokonce reklama. „Pojetím svého domu architekt podává důkaz, že i v návrhu vlastního sídla se věrně řídí zásadami, pro které se snaží získat svoje zákazníky.“¹⁷²

¹⁶⁶ Jedná se o cihly ve tvaru písmene T příčnými dutinami v řezu, které František Petráš vymyslel a byl za to odměněn na *Expozici mezinárodní architektury* v Gentu a Turíně. Viz Kopáček (pozn. 9), s. 396. Dále Petráš patentoval projekt střechy z cihel, posunovací nosič z bednění železobetonových stropů, nosník s proměnlivou délkou pro obednění betonového stropu. Šárka Spěváková, *Osobnost a dílo architekta, stavitele a vynálezce Františka Petráše* (diplomová práce), Katedra výtvarné výchovy PF JU, České Budějovice, 2000, s. 33.

¹⁶⁷ Viz Vesecká (pozn. 19), s. 38.

¹⁶⁸ Viz Šilhan (pozn. 6), s. 16.

¹⁶⁹ Viz Vesecká (pozn. 19), s. 38.

¹⁷⁰ Viz Wagnerová (pozn. 17), s. 24.

¹⁷¹ Viz Pelech (pozn. 5), s. 70.

¹⁷² O to účinněji, že v něm sídlila také Chocholova projekční kancelář. Eva Erbanová, Vila Karla Chocholy, in: Švácha(pozn. 2), s. 116.

6.1.3.1 Popis vily

Jednopatrová stavba nad zvýšeným přízemím sestává ze tří vertikálně odstupňovaných hranolů, jejichž skladba upomíná na podobu soudobé holandské architektury.¹⁷³ Hranoly výškově gradují dvěma terasami ke schodišťovému bloku, který ústí na střechu. Tento zadní schodišťový blok působí dojmem jaké si menší věže, která převyšuje všechny ostatní hmoty.

Hladká nezdobená fasáda je prolomena velkými okny, která bychom mohli chápat jako předstupeň oken pásových. Na hlavní pohledově se uplatňující fasádě se v přízemí nachází velké šestidílné obdélné okno. Terasa na střeše této přízemní části je doplněna jednoduchým trubkovitým kovovým zábradlím. Další terasa (se stejným zábradlím) je umístěna na plochou střechu prvního patra.

Interiér je uspořádán podle tehdejších zvyklostí. V suterénu se nachází prádelna, sušárna, kotelna, sklepy, garáž, dílna a pokoj pro služebnou. Jednotlivé místnosti v domě jsou situovány co nejúčelněji. Obytné pokoje jsou díky správné orientaci podle světových stran osvětlovány z jihu přirozeným světlem, zatímco obslužné prostory, které nepotřebují tolik světla, jsou umístěny na sever.

Hlavním jižním vchodem, který chrání prosklená veranda, se vchází do „menší síně“, ze které pak vedou dveře do všech místností a schodiště směřující do patra. Přízemí mělo funkci obytnou i pracovní. Na jižní straně se nachází obývací pokoj s menším průběžným oknem, na západní stranu jsou potom orientována okna pracovny, nebo jak stojí v plánu - „kancelář šéfa“. Kuchyně, spíž a kancelář personálu jsou potom na straně severní. Na tuto světovou stranu je umístěn také druhý vchod, který vede do rozlehlé zahrady.

V prvním patře, sloužícím čistě soukromým účelům, se nachází ložnice, dětský pokoj, pokoj pro hosty, druhá kuchyně a koupelna. Z ložnice rodičů se dá vejít na prostornou terasu. Všechny pokoje vyzdobil údajně Chochola vlastními akvarely a obrazy, které dostal nebo koupil od přátel ze Sdružení jihočeských výtvarníků.¹⁷⁴ Využitá je i plochá střecha, na které se nachází další terasa, přístupná po schodech vedoucích z

¹⁷³ Tamtéž, s. 116.

¹⁷⁴ Viz Wagnerová (pozn. 17), s. 24.

„malé síně“. Důležitým prvkem byla také přilehlá zahrada. Ovocné stromy, okrasné keře, jehličnany a růže tvořily s rodinným domem vyvážený harmonický celek.¹⁷⁵

6.1.3.2 Současný stav a využití

Jak už bylo zmíněno, vila Karla Chocholy byla silně poničena během druhé světové války, kdy došlo k celkovému vyrabování interiéru. Z toho důvodu se původní vybavení vily, které si zřejmě navrhl sám Chochola, nedochovalo.

Události během války popisuje syn Karla Chocholy: „Když tatínka zastřelili, tak nás vyhnali, sebrali nám vilu i chatu. Všechno – zařízení, koberce, obrazy, knihovnu, oblečení. My jsme odsud odjeli s malým bratrovým žebříňáčkem. Maminka si nesla jediný kufr. Teprve po válce nám vrátili prázdnou, vykradenou vilu a chatu.“¹⁷⁶ Exteriér se ale naštěstí zachoval v autentickém stavu bez viditelných stavebních úprav. Původní je zábradlí na terasách, dveřní výplně i okenní rámy. Vila je dodnes využívána pro bytové účely a dokonce ji obývají přímí potomci rodiny Karla Chocholy.

Vedle vily ing. Josefa Svobody, které se budu věnovat na následujících stránkách, je vlastní vila Karla Chocholy nejvýznamnější vilou realizovanou tímto architektem v Českých Budějovicích. Ve srovnání s ostatními stavbami počátku třicátých let ale tuto vilu můžeme zařadit spíše do průměru tehdejší architektonické produkce.¹⁷⁷

6.1.4 Vila ing. Josefa Svobody (Dukelská 66, České Budějovice)

Ing. Josef Svoboda byl Chocholův kolega z Technicko-hospodářské jednoty. Karel Chochola navrhl vilu pro něj a jeho manželku Evu Svobodovou v březnu roku 1931. V ten samý rok provedla stavbu již zmiňovaná firma Bratři Petrášové.

6.1.4.1 Popis vily

Vila [obr. 3] zaujme na první pohled výškovým stupňováním bloků, které je pro Chocholu typické. Díky němu je možný přístup na střešní terasy. Také vstup do přízemí je kryt jedním z odsazení.

Plochy pro obytné terasy poskytovaly dvě rovné střechy nad částí přízemí a nad prvním patrem. Na střeše prvního patra chránila tuto plochu před větrem od severu

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 24.

¹⁷⁶ Viz Wagnerová (pozn. 17), s. 25.

¹⁷⁷ Viz Pelech (pozn. 5), s. 71.

nástavba podkroví se stříškou a s prosklenou stěnou. Dveře z podkroví na terasu byly opatřeny kulatým okénkem. Stejný nautický motiv se objevil také na dveřích západního vchodu v přízemí [obr. 4].¹⁷⁸ Pětidílné sdružené okno v západní a jižní stěně můžeme brát jako jistý předstupeň pásového okna.

V suterénu se nacházely místnosti pro provoz domu – sklep a prádelna, dále garáž a pokoj pro služebnou. Hlavní vchod byl situován na východ. Rozhodující pro umístění místností byl zřetel na světové strany: provozní místnosti byly orientovány na východ a sever, obytné místnosti se naopak nacházely na prosluněné jižní a západní straně. Jako osa dispozice sloužila prostorná hala, ukončená schodištěm [obr. 5]. Z ní se vstupovalo do kanceláře ing. Svobody a kanceláře personálu. Na druhé straně se potom nacházela kuchyně, WC, obývací pokoj ve tvaru L (s pásovým nárožním oknem, které směřuje na jih).

V prvním patře byly schody na půdu a střešní terasu. Na východní a severní straně se nacházel pokoj pro hosty, koupelna, WC a šatna. Jižní a jihozápadní strana sloužila jako dětský pokoj a ložnice rodičů, ze které byla přístupná střešní terasa.

6.1.4.2 Současný stav a využití

Vzhled stavby byl pozměněn v roce 1981, kdy došlo k přístavbě jednopodlažního ateliéru malíře Jana Hally. Tím se výrazně narušil původní vzhled i proporce domu. Ve třicátých letech byla navíc přístavba omítnuta světle okrovou barvou, dnes jsou hmoty barevně sjednocené světlou šedí [obr. 6]. Původní vstupní dveře s nautickým okénkem byly v minulosti nahrazeny železnými, jež jsou vyplněné drátěným sklem.¹⁷⁹

I přes tyto zásahy je vila do dnešních dnů dochována v dobrém stavu. Dům je dnes v majetku soukromých majitelů (potomků malíře Jana Hally) a slouží stále obytným účelům.

6.1.5 Shrnutí

Obě Chocholovy stavby se řadí mezi kvalitní příklady vilové architektury v jižních Čechách. Výrazně se na domech uplatňují prvky holandské architektury, kterou si Chochola osvojil při svých četných cestách do zahraničí a také díky kontaktu s architektem J. J. P. Oudem.

¹⁷⁸ Viz Erbanová (pozn. 4), s. 29.

¹⁷⁹ Viz Pelech (pozn. 5), s. 72.

Vily se vyznačují shodnými prvky, jako jsou například střešní terasy, obývací pokoj s pásovým oknem směřující na jih, terasa nad prostorem obýváku, asymetrie nebo rozmanitý tvar a velikost okenních otvorů. Mezi charakteristické prvky Chocholovy architektury patří dále především výškové stupňování bloků, které umožňuje přístup na střešní terasu a vytváří vertikální dojem stavby. Zde je právě patrná zjevná inspirace holandskou architekturou neoplasticismu a hnutím De Stijl. Obě Chocholovy vilové stavby odpovídají funkcionalistické zásadě situovat jednotlivé místnosti co nejúčelněji – podle orientace ke světovým stranám. Realizacím jsou společná nepravidelně umístěná okna.

Petr Pelech zařadil vilu ing. Svobody mezi nejlepší z Chocholových vil a také mezi nejkvalitnější stavby tohoto typu, jež jsou realizované českobudějovickým architektem na přelomu dvacátých a třicátých let v Českých Budějovicích.¹⁸⁰ S tímto tvrzením nelze jinak než souhlasit.

„Osudovost Karla Chocholy jako umělce se jeví v tom, že poznal České Budějovice a zde se trvale usadil. Ovšem nepřízeň poměrů mu nedovolila vytvořit dílo úměrné jeho nadání a aspiracím. Chochola při svém násilném skonu nestál ještě na vrcholu svých uměleckých snah (a také nemohl), neboť architekti vyžívají později...“¹⁸¹

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 72.

¹⁸¹ Rozhovor s p. D. Svobodou a MUDr. P. Chocholou z roku 1998. Převzato z Wagnerová (pozn. 17), s. 25.

6.2 Vila Jana Chomutovského (Novákova 1624, Tábor)

Od roku 1902 začala v Táboře vznikat vilová čtvrť pod Bechyňskou branou. Rozvíjel se zde především klasický typ rodinných domů, inspirovaný tradičním architektonickým názvoslovím. Mezi nimi ale vyniká zajímavá stavba, postavená v roce 1931 Janem Chomutovským pro sebe a svou manželku v Novákově ulici.

Vila Jana Chomutovského je velmi zdařilá. Vypovídá o kvalitě architekta a zároveň stavebníka, který výborně propojil interiér vily ve všech podlažích s exteriérem terasami a vytvořil tak pro sebe velmi pohodlné a příjemné bydlení.

6.2.1 Architekt a stavebník Jan Chomutovský

Jan Chomutovský (8. května 1897 – 23. května 1975)¹⁸² [obr. 7] byl žákem Akademie výtvarných umění v Praze u profesora Jana Kotěry, kterou dokončil v roce 1924. Po pěti letech praxe se osamostatnil a byl činný jako soukromý architekt a projektant v Praze. Zúčastnil se několika veřejných architektonických soutěží. Byl tvůrcem lázeňské budovy v Bechyni (1927) a kolonie puristických rodinných domů Tempo v Krči.

Ačkoli měl Chomutovský ateliér v Praze, kde získával také poměrně velké množství zakázek, snažil se prosadit také ve svém rodném Táboře. To se mu podařilo na přelomu dvacátých a třicátých let. V roce 1926 vyhrál spolu s Františkem Novoveským¹⁸³ soutěž na projekt táborského spolkového domu Lužnického svazu elektrárenského. Později se zde proslavil díky podílu na architektonickém ztvárnění výstavy válečnictví v roce 1929.¹⁸⁴

Také vykonával tři roky funkci jednatele v Syndikátu výtvarných umělců.¹⁸⁵ Za druhé světové války byl pro své kontakty a pro podezření z ilegální činnosti několikrát vyšetřován gestapem. V letech 1945-1946 byl poslancem Prozatímního Národního shromáždění za lidovce. Mandát držel až do parlamentních voleb v roce 1946.¹⁸⁶

¹⁸² Viz Vlček (pozn. 15), s. 260.

¹⁸³ František Novoveský (1883 – 1943) byl stavitel, mezi jehož význačné stavby patří sanatorium ve Vyšné ve Vysokých Tatrách. V Mladé Vožici postavil několik vil. Tamtéž, s. 456.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 260.

¹⁸⁵ Převzato z Československého dokumentačního střediska, <http://www.csds.cz/cs/g6/2073-DS.html>, vyhledáno 10. 2. 2015

¹⁸⁶ Jmenný rejstřík Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, dostupné online: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/rejstrik/jmenny/ch.htm>, vyhledáno 10. 2. 2016.

Po únorovém převratu v roce 1948 odešel do exilu. Napoprvé byl ale zadržen při pokusu o přechod hranice u obce Lenora na Šumavě. Po krátkém věznění byl propuštěn a opětovně se pokusil o útěk z republiky, nyní již úspěšně. Usadil se v Chicagu a pracoval jako architekt. V 60. letech přesídlil z Chicaga do Rakouska a roku 1968 se vrátil do Československa. Zde však prakticky nevyvíjel žádnou činnost vzhledem ke svému nervovému onemocnění, jež ho sužovalo v posledních letech života.¹⁸⁷

6.2.2 Popis stavby

Jedná se o kubusovitou stupňovitě komponovanou stavbu [obr. 8], jejíž zevnějšek nám jasně dává najevo, jak je uspořádaný interiér. Jde vlastně o kompozici několika kubusů u sebe. Fasáda je přísně strohá. Přesto si ale na ní můžeme všimnout několika málo detailů. Především vsazení trojdílného okna nad vstupem přesně do líce fasády nebo vysunutí vertikálního okna schodiště až před líc, což navozuje dojem velmi tenkých zdí.¹⁸⁸

Hranolovitý zevnějšek je navíc doplněn zaoblenými tvary terasy v přízemí a oblými nároží garáže. Kolem domu architekt zřídil okrasnou zahradu členěnou terasami. Tu obepíná moderní drátěný plot na betonové podezdívce a s betonovými sloupky.

Do suterénu umístil Chomutovský malý samostatný byt, sušárnu prádla, prádelnu a dvě sklepní místnosti s betonovými stropy. Přístupová cesta je tvořena venkovní terasou, ze které se dostaneme do chodby, která tvoří komunikační jádro stavby. Přízemí potom tvoří nejdůležitější část domu [obr. 9]. Z předsíně se vchází do jídelny (z té se potom dá jít na terasu severní straně domu), a dále kuchyně, spíže, ložnice a koupelny s toaletou.

Do prvního patra vede z předsíně podkovovité schodiště [obr. 10]. I zde slouží chodba jako komunikační jádro domu. Navazují na ni tři pokoje a koupelna. Schodiště vede ještě o patro výš, kde ústí na plochou střechu s obytnou terasou. Výstup na terasu kryje markýza podepřená komínovými tělesy.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Převzato z Československého dokumentačního střediska, <http://www.csds.cz/cs/g6/2073-DS.html>, vyhledáno 10. 2. 2015

¹⁸⁸ Eva Erbanová, Vila Jana Chomutovského, in: Švácha (pozn. 2), s. 127.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 126.

6.2.3 Současný stav a využití

Po tom, co vilu koncem čtyřicátých let Jan Chomutovský opustil, sloužila stavba v 50. letech městskému národnímu výboru. V roce 1967 vilu zakoupili soukromí vlastníci, kteří vilu obývají dodnes a dům tedy stále slouží k obytnému účelu.¹⁹⁰

Zajímavostí je, že má dodnes zachovanou původní omítku z roku 1931, která by ale zasloužila značnou renovaci. Stejně tomu je se zbytkem domu. Ačkoli původní dispozice je zcela zachována a v minulosti nedošlo k žádným nevratným degradujícím změnám, stavba se v současnosti nachází ve velmi zchátralém stavu a vyžaduje kompletní rekonstrukci.

¹⁹⁰ Emailová korespondence autorky s Věrou Bozadžievovou, současnou majitelkou objektu, ze dne 1. 3. 2016.

6.3 Vila Miroslava Zátky (Husova 11, České Budějovice)

Podle projektu architektů Josefa Šlégl a Jaroslava Stránského postavila vilu pro Miroslava Zátku roku 1932 firma Bratři Petrášové. Celková architektonická kompozice byla výrazně ovlivněna holandským neoplasticismem.¹⁹¹ Jedná se o výraznou dvoupatrovou reprezentativní stavbu se složitým vnitřním uspořádáním, umístěnou na atraktivním místě na jedné z nejrušnějších ulic Českých Budějovic při vstupu do centra města a na nábřeží řeky Vltavy.

6.3.1 Stavebník Miroslav Zátka

Zátkové patřili mezi významné českobudějovické rodiny.¹⁹² Jsou spjati s historií Písku, Jindřichova Hradce, Velešína, Českých Budějovic i dalších měst a obcí. Do Českých Budějovic se Zátkové dostali roku 1813,¹⁹³ kdy se sem z Velešína přestěhoval Matouš Zátka (1778—1869)¹⁹⁴ s manželkou Markétou Zátkovou a zařídili si zde obchod s obilím v ulici Dr. Stejskala.

V průběhu několika desetiletí určovali Zátkové politickou a hospodářskou situaci města. Jejich jméno bylo spjato s průmyslem a politickou angažovaností, ale zasahovali také do kulturního dění ve městě. Byly to především jejich rodinné domy,¹⁹⁵ JUDr. August Zátka věnoval městu několik soch zdobících veřejná místa, Dr. Vlastislav Zátka se potom zasloužil o obohacení dnešní Alšovy jihočeské galerie svými cennými sbírkami holandského a vlámského umění.

Miroslav Zátka [obr. 11] se narodil 15. srpna 1890 v Březi¹⁹⁶ jako nejmladší syn Dobroslava Zátky a Růženy Kačerovské. V letech 1901 – 1909 studoval na Jirsíkově gymnáziu v Českých Budějovicích,¹⁹⁷ poté byl přijat na Českou školu technickou v Praze (obor chemické technologie), kde roku 1914 dosáhl inženýrského titulu a zahájil svou disertační práci, kterou kvůli 1. světové válce musel přerušit.¹⁹⁸ V roce 1917 byl

¹⁹¹ Viz Kopáček (pozn. 9), s. 538.

¹⁹² Historie rodiny sahá až do 17. století, kdy je poprvé zmiňována usedlost „U Zátků“ v Kamenném Újezdě blízko Českých Budějovic.

¹⁹³ Viz Kopáček (pozn. 9), s. 563.

¹⁹⁴ Šárka Vošická, *Umělecký mecenát jako nástroj reprezentace českobudějovické rodiny Zátků* (diplomová práce), Ústav bohemistiky, Filozofická fakulta JČU, České Budějovice 2014, s. 12.

¹⁹⁵ JUDr. August Zátka si například nechal postavit vilu v Libniči a ve stejném místě si postavil vilu JUDr. Ferdinand Zátka s názvem Gabriela.

¹⁹⁶ Jan Muk, *Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova*, Praha 1948, s. 23.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 23.

přeložen z vojenské služby na frontě do technické služby ministerstva vojenství, kde se ve funkci vojenského kontrolního orgánu věnoval studiu chemie. Díky tomu získal po skončení 1. světové roku 1919 titul doktora chemických věd v oboru potravinářské chemie.

V následujících letech se podílel na vedení závodu „Monopol“, Bratři Zátkové, s. r. o.. Roku 1920 se stal také předsedou Pražské akciové společnosti Dr. Ferdinand Zátka v Karlíně.¹⁹⁹ Zde byla v roce 1927 zahájena výroba perníku a trvanlivých pečiv. Svou funkci Miroslav Zátka plnil zodpovědně, přinášel především teoretickou přípravu výborného chemika, široký rozhled po průmyslovém trhu a praktickou znalost výroby. Jako zaměstnavatel byl vlídný ke svým zaměstnancům.²⁰⁰

Dne 17. června 1922 se Miroslav Zátka oženil s Ludmilou Janatkovou.²⁰¹ Měli spolu dva potomky – syna Vladimíra a dceru Ludmilu. Ve svém volném čase se Zátka věnoval sportu,²⁰² fotografování, zahradničení a četbě. Aktivní byl ale také ve veřejných oblastech.

Ve třicátých letech působil Zátka jako předseda Jihočeské skupiny Ústředního svazu československých průmyslníků²⁰³ a místopředseda sjezdového výboru Spolku československých inženýrů (SIA), který měl v Českých Budějovicích pobočku.²⁰⁴ Byl také předsedou Svazu průmyslníků v Českých Budějovicích, místopředsedou Ústředního Svazu průmyslu pro Čechy a Moravu. K tomu všemu byl členem a místopředsedou Obchodní a průmyslové komory. Později byl ve výboru Národohospodářského sboru jihočeského.

Mezi léty 1936 – 38 usiloval o výhodné tarify pro dopravu průmyslového uhlí,²⁰⁵ také se přičiňoval o stavění silnic, kterých bylo na jihu Čech nedostatek a které měly nahradit bohatší železniční síť.²⁰⁶

¹⁹⁹ Viz Kopáček (pozn. 9), s. 564.

²⁰⁰ *Jihočeské listy*, r. 46, 1940, č. 62, 14. 8., s. 1.

²⁰¹ Ludmila Janatková byla dcerou významného podnikatele, ředitele firmy Breitfeld a Daněk v Praze. Viz Muk (pozn. 196), s. 23.

²⁰² Od roku 1919 byl členem Sokolu. www.sokolborsov.cz/karate/historie, vyhledáno 11. 2. 2016. Také byl členem Českého Ski klubu. Dobový tisk ho dokonce nazýval „knížetem hor“. V letech 1922 -25 zastával v klubu funkci prvního náčelníka a v roce 1927 byl zvolen jeho předsedou. Právě zásluhou Zátky byl na Šumavě postaven první lyžařský můstek a vytyčena první sjezdová dráha. *Jihočeské listy*, r. 46, 1940, č. 62, 14. 8., s. 1.

²⁰³ *Písecké listy*, r. 40, 1936 – č. 14, 2. 4., s. 1.

²⁰⁴ *Jihočeská technická práce*, České Budějovice 1938 (Sborník SIA), s. 278.

²⁰⁵ Zde působil navíc jako předseda dopravního výboru. Viz Vesecká (pozn. 19), s. 15.

²⁰⁶ *Jihočeské listy*, r. 46, 1940 – č. 62, 14. 8., s. 1.

Během 2. světové války působil Miroslav Zátka v Národní straně v jihočeském regionu. Reprezentoval hlavně hospodářské kruhy a prosazoval koncepci rozvoje regionalismu v širším protektorátním hledisku.²⁰⁷ Jelikož se Zátkovi profilovali již od poloviny 19. století jako rodina česká a také upřednostňovali české obyvatelstvo, museli očekávat antipatie od německé populace. Ty se projeví například zničením památníku Augusta Zátky na náměstí v Českých Budějovicích.²⁰⁸

Po atentátu na Reinharda Heydricha v roce 1942, který odstartoval kruté represe nacistického režimu, neunikl nemilosrdnému osudu ani Miroslav Zátka, jemuž byl při domovní prohlídce podstrčen kompromitující leták. Naštěstí byl ale Zátka ušetřen života. Musel ale okamžitě opustit svůj domov, byl vyhoštěn z Českých Budějovic a jeho majetek byl zabaven.²⁰⁹ Poté žil se svou rodinou v Praze a živil se jako chemik ve veřejné chemické laboratoři.

V roce 1945, po skončení války, se znovu vrátil do Českých Budějovic, aby zde opět vedl firmu „Monopol“ Bratří Zátků v Březí. To však netrvalo dlouho. Podnik byl znárodněn a Zátka se znovu musel vystěhovat ze své vily.²¹⁰ Žil tedy v domě svých rodičů ve Skuherského ulici až do své smrti 30. března 1980.²¹¹

6.3.2 Architekti Josef Šlégl a Jaroslav Stránský

Duo pražských architektů Šlégl – Stránský pracovalo na většině architektonických projektů společně. Zpravidla se účastnili soutěží s návrhy staveb, sadových úprav, pomníků, památníků a vnitřního zařízení.²¹²

²⁰⁷ Viz Vesecká (pozn. 19), s. 15.

²⁰⁸ Leoš Nikrmajer, *Činnost a vývoj Národního souručenství v Českých Budějovicích v letech 1939 – 1942*, České Budějovice 2006, s. 80 – 81. Zátkova socha o výšce 3,5 metru stála od roku 1936 na českobudějovickém náměstí přímo před radnicí. Sochu vytvořil pražský sochař Bohumil Kafka a pracoval na ní již od roku 1929. Roku 1939 byla odstraněna a zničena. Dochoval se však menší odlitek o velikosti 215 cm, který byl ukryt v kotelně pod hromadou uhlí. V současnosti je odlitek umístěn na radničním nádvoří. Jan Schinko, Vedení radnice nechtěla mít Zátka pod okny, *Českobudějovický deník*, 1. 3. 2009, dostupné online: http://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/putovani_socha_august_zatka_cb20090227.html, vyhledáno 12. 2. 2016.

²⁰⁹ Naděžda Sigurdsson – Růžičková, *Cesta vedla na Island*, Jelmo 1997, s. 63 – 64.

²¹⁰ Podle Zákona o hospodaření s byty byla veškerá práva k nakládání s byty vlastníkům sebrána a dána Národním výborům. Majitel bytu/domu měl povinnost hlásit uvolněné byty a mohl být z vlastního bytu dokonce vystěhován, což je případ právě Miroslava Zátky.

²¹¹ Viz Vošická (pozn. 194), s. 22.

²¹² Viz Toman (pozn. 16), s. 492.

Josef Šlégel (1893 – 1966)²¹³ studoval na vysoké škole technické v Praze. Ještě samostatně vstoupil v roce 1922 do soutěže o projekt nového českého národního divadla v Praze hned dvojicí návrhů.²¹⁴ V následujících letech pracoval téměř výhradně ve spolupráci s Jaroslavem Stránským. Výjimku tvoří snad jen realizace Výstavního pavilonu hlavního města Prahy na Klárově z roku 1947, který byl později využíván jako studio animovaného filmu. Pavilon byl ale v roce 1974 zbořen. Jaroslav Stránský (1892 - 1981)²¹⁵ studoval mezi léty 1911 – 1922 České vysoké učení technické v Praze. Byl členem „Skupiny architektů“.²¹⁶

Společně pracovali tito architekti od roku 1921, kdy skončili na III. místě (ještě společně s Janem Víškem²¹⁷) v soutěži o projekt vzorového malého hospodářského statku.²¹⁸ Opět spolu obdrželi v roce 1922 I. a II. místo v soutěži o sál pro loutkové divadlo na Vinohradech. V témže roce vypracovali soutěžní Šlégel se Stránským vypracovali soutěžní projekt městské spořitelny ve Slaném, vytvořili návrh na budovu školy divadelního umění „Vojanea“ v Praze a vyhráli konkurs na projekt sokola v Solnici.

Následující léta byla pro architektonické duo taktéž velmi plodná. V roce 1923 získali rozdělené II. a III. místo v soutěži o skici Sokolského ostrova v Českých Budějovicích.²¹⁹ Soutěž na řešení Sokolského ostrova byla vypsaná znovu roku 1928. Soutěže se zúčastnilo 14 významných architektů. Po úpravě byl návrh ideového řešení Sokolského ostrova Šlégla a Stránského uznán jako nejvýhodnější a z velké části realizován.²²⁰ Dominantním prvkem byl stadion, k němuž byla z jižní strany připojena

²¹³ Viz Kopáček (pozn. 9), s. 538.

²¹⁴ Viz Vlček (pozn. 15), s. 644.

²¹⁵ Viz Kopáček (pozn. 9), s. 135.

²¹⁶ Viz Vlček (pozn. 15), s. 644.

²¹⁷ Jan Víšek (1890 – 1966) byl architekt a stavitel v Brně. Patří mezi přední představitele českého purismu a konstruktivismu, ve kterém ale kladl důraz na harmonii, úměrnost, čistotu a řád. Velký vliv na jeho urbanistické projekty má studium italské klasické architektury a italského racionalismu. Bezpochyby nejvýznamnějším Víškovým stavebníkem byl MUDr. Václav Šilhan, pro kterého Víšek navrhl známé sanatorium v Brně a několik letních sídel v okolí Ivančic. Martin Rosa, Jan Víšek, <http://www.archiweb.cz/jan-visek>, vyhledáno 12. 2. 2016.

²¹⁸ Viz Vlček (pozn. 15), s. 628.

²¹⁹ I. místo zůstalo neobsazeno. Stránský se Šléglem museli ještě projekt návrhu upravit. *Jihočeský přehled*, r. 3, 1928 – č. 1, 15. 1., s. 11.

²²⁰ Tamtéž, s. 11.

Sokolovna.²²¹ Na pravém břehu Vltavy byla umístěna plovárna (postavená mezi lety 1930 – 32), v severní části ostrova byly potom tenisové kurty.

V roce 1924 prováděli Šlégl se Stránským přestavbu 1. patra nájemního domu čp. 585/III v Mělnické ulici na Malé Straně v Praze, dále vypracovali (společně se sochařem Václavem Žaludem) projekt na památník na Žižkově a skončili třetí v konkursu o projekt obchodní školy v Rakovníku. V roce 1925 obsadili I. pořadí v soutěži o památník padlým na Těšínsku v Orlové. Tentýž rok byli úspěšní v soutěži o půdorysné řešení nejmenších bytů v Praze.²²²

Roku 1928 se přihlásili do soutěže na regulaci Jáchymova a na novou regulaci hlavního města Prahy. Dále získali čestné uznání za soutěžní návrh na zastavění letenské pláně. Mezi lety 1931 – 39 společně postavili nájemní domy v Křížíkově ulici v Karlíně (čp. 23, 52, 290 a 556/X). V roce 1931 získali II. místo za návrh Ústavu pro zvelebování činnosti při Obchodní a průmyslové komoře v Českých Budějovicích, v témže roce také obdrželi odměnu za regulaci Strakoníc.

6.3.3 Popis vily

Vila [obr. 12] je umístěna na rozlehlém pozemku uprostřed zahrady, která je na na severní a západní straně ohraničena stylovým kovovým plotem na kamenné podezdívce. Jižní stranu potom lemuje pletivový plot s dobovými betonovými sloupky.²²³ Východní strana pozemku přiléhá k objektu obchodní akademie.

Autoři projektu Šlégl se Stránským se při jeho vypracování řídili jednou z hlavních zásad funkcionalismu, totiž že vnější podobu stavby musí určit vnitřní uspořádání místností. Proto je vila složena ze stereometrických těles, které se vzájemně prolínají [obr. 13]. Z jádra domu vystupují do všech stran hranolové nebo i půlválcové obaly vnitřních prostorů, aniž by architekti dbali na jakoukoli symetrii. Také rozložení

²²¹ Sokolovna je trojpodlažní stavba s plochou střechou. Svou kvalitou je řazena mezi významné meziválečné funkcionalistické stavby. Budovu začala stavět firma Bratři Petrášové v roce 1932. Dostavěna měla být roku 1939, kdy měl Sokol své 70. výročí. Vinou hospodářské krize a války byla však sokolovna dokončena až v roce 1947. V této budově se odehrávaly sportovní i společenské události města. Viz Kopáček (pozn. 9), s. 515.

²²² Umístili se spolu první v kategorii 13 m² bytu B (pokoj a kuchyně) a 18 m² bytu typu C (garsoniéra). Viz Vlček (pozn. 15), s. 644.

²²³ Zátkova vila se zahradou čp. 1845 (evidenční list nemovité kulturní památky). Uloženo: NPÚ ČB.

oken je přísně podřízeno funkci – okna jsou zkrátka umístěna tam, kde je třeba místnost osvětlit.²²⁴ Stavba je postavena z monolitického skeletu za pomoci výplňového zdiva.²²⁵

Složité vnitřní uspořádání se projevuje vertikálami na fasádách. Zvlášť výrazným motivem jsou vystupující horizontální střešní desky, díky kterým působí stavba robustně a jaksí těžce. Dochází zde k míšení doznívajících vlivů holandského neoplasticismu s nastupujícím funkcionalismem.²²⁶ Podle Evy Erbanové architekti po dohodě s klientem „zvolili tento mírně opožděný stylový odstín ne snad proto, že by modernější architekturu navrhnout nedovedli, ale spíše proto, že právě tento druh modernosti se jim zdál být nejsrozumitelnější pro pokrokově naladěné vrstvy českobudějovického publika.“²²⁷ Výškové členění jednotlivých místností potom připomíná Raumplan Adolfa Loose.

Styl stavby také díky převislým střešním římsám silně připomíná architekturu Franka Lloyda Wrighta, zejména jeho préríjní domy. Ty byly jedněmi z prvních staveb, které používaly otevřený plán (open plan), který maximalizoval otevřené prostory a minimalizoval malé uzavřené prostory. Styl préríjních domů se dále vyznačoval výraznými horizontálními liniemi, plochými střechami s velkým přesahem, masivní konstrukcí a řemeslnou zručností. Všechny tyto motivy má i Zátzkova vila. Naopak od Wrighta, který se zaměřoval především na horizontální linie, ovšem architekti Šlégl se Stránským použili vyvážené prolnutí horizontálních a vertikálních částí.

Ustupující část průčelí směrem k Husově ulici je členěno pouze okny, stejně jako západní fasáda [obr. 14]. Naopak severnímu průčelí dominuje vystupující vertikální hranol s luxferovým oknem, které osvětluje vnitřní schodiště. Hlavnímu, pohledově se uplatňujícímu, vstupnímu průčelí dominuje rizalit schodiště a půlkruhová deska střechy se vstupem [obr. 15]. Druhý vstup (zřejmě pro provozní účely) je umístěn na levé straně schodištního rizalitu.

Na západní části působí fasáda opticky jako „triptychon“ ustupujícím a výškově přesahujícím středem, kterému dominuje okno vilové haly. Levá část „triptychonu“ je oživena okny vstupu a kanceláře nad ním.²²⁸ Pravá část je bez oken. Na téměř

²²⁴ Eva Erbanová, Vila Miroslava Zátky, in: Švácha (pozn. 2), s. 135.

²²⁵ Viz Pelech (pozn. 5), s. 85.

²²⁶ Viz Šilhan (pozn. 6), s. 20.

²²⁷ Eva Erbanová, Vila Miroslava Zátky, in: Švácha (pozn. 2), s. 135.

²²⁸ Viz Vesecká (pozn. 19), s. 18.

symetrickém zahradním průčelí se nachází ústřední půlválcový arkýř, který tvoří podnož pro balkon. Východnímu průčelí vily dominuje rizalit, který má v přízemí pásové okno a v patře centrálně umístěné trojdílné okno.

Dům je v několika patrech propojen terasami se zahradou, kterou původně navrhl Jaroslav Stránský. Do zahrady se sestupuje po obou stranách vily po krátkých kamenných schodech. Obvodová cesta kolem budovy má půdorys obdélníku a vymezuje před jižním průčelím jednoduchý travnatý parter s kruhovým bazénkem zapuštěným v úrovni terénu.²²⁹ Před jihovýchodním nárožím vily se nachází předsazená terasa, krytá prosklenou střechou [obr. 16]. Nabízejí se z ní výhledy do zahrady i průhledy na dominanty historického jádra města, které jsou ovšem dnes již téměř zarostlé. Na východní straně vily potom najdeme těsné propojení vily a zahrady, kde se před průčelím s velkými vyhlídkovými okny a terasou otevírá lichoběžníková louka.

Půlkruhovým schodištěm, které je kryto velkou markýzou s půlkruhovým zakončením, vstupujeme buď do ústředního jádra domu, které tvoří prostorná vysoká schodišťová hala [obr. 17] obložená mořeným dubem, nebo do nalevo situovaného schodiště vedoucí do patra [obr. 18]. Vedle tohoto schodiště jsou dnes sociální zařízení s kuchyňkou.

Střed přízemí tvoří zmiňovaná hala, která je víceúrovňová. Rozdíly v niveletě jsou vyrovnány schody. Zaujme především schodiště (zakotvené do zdi) s moderním trubkovým zábradlím a vestavěný nábytek. Dnes tvoří většinu pokojů kanceláře. Zasouvacími dveřmi se sklopnými madly byla hala spojena s jídelnou, rozšířenou o velkou zimní zahradu. Na druhé straně na jídelnu navazovala přípravná jídel a kuchyně. Původní dispoziční rozdělení zahradního traktu je dnes bohužel znejasněno novodobou rekonstrukcí objektu. Ze schodišťové haly se vstupuje do bývalé pracovny Miroslava Zátky, kde se nacházela vestavěná knihovna. Navazoval na ni tzv. „červený pokoj“ s velkým půlkruhovým arkýřem.

První patro [obr. 19] bylo vyhrazeno pro privátní rodinný život. Halové schodiště ústí v galerii, na kterou z pravé strany navazovaly dětské pokoje, „budoir“ paní Zátkové a velká manželská ložnice. Na druhé straně byl umístěn pokoj pro hosty, koupelna a různé obslužné místnosti. Původní obložení koupelen bylo z opaxydu, ten

²²⁹ Marie Pavlátová – Marek Ehrlich, *Zahrady a parky jižních Čech*, Praha 2004, s. 68.

byl ale pro špatný stav nahrazen soudobými dlaždičkami.²³⁰ Druhé patro [obr. 20] tvoří dvě místnosti, přičemž zahradní místnost se otevírá do terasy na ploché střeše vily.

6.3.4 Historie stavby

Miroslav Zátka si nechal postavit vlastní vilu v roce 1933. Jak bylo již předestřeno, neobýval ji dlouho. V roce 1942 musel svůj dům opustit kvůli zmiňované aféře s nastrčeným letákem při represích po atentátu na R. Heydricha. Vilu následně využívalo gestapo. Vybralo si ji zřejmě pro její velmi dobré umístění a luxusní vzhled. Po válce byla vila rodině Zátků navracena, ale po krátké době znárodněna, aby od 50. let do konce 80. let 20. století sloužila minulému režimu jako mateřská školka. Dne 17. prosince 1987 získala Zátkova vila statut chráněné nemovité kulturní památky.²³¹

Po restituci stavbu zakoupila soukromá firma Zepter International s. r. o., která ji nechala mezi lety 1992 – 1993 zrekonstruovat jako sídlo obchodního zastoupení pro Českou republiku. Celková částka rekonstrukce, kterou projektoval ing. arch. Antonín Malec a provedla firma Stavitelství S plus S České Budějovice, činila 14 milionů korun.²³²

6.3.5 Současný stav a využití

Při zmiňované rekonstrukci mezi léty 1992 – 1993 došlo k několika málo změnám oproti původnímu vzhledu stavby. Především bylo upraveno dispoziční řešení (vybouráno několik příček), došlo k zateplení fasády²³³ a vyměnění technického zařízení. Na novodobou vstupní branku navazuje nyní zděná chodba, zastřešena půlkruhovou skleněnou střechou [obr. 21], vedle branky byla potom zbudována vjezdová vrata. Zadlážděnou vstupní plochu ukončuje na východní straně garáž.

Díky statutu kulturní nemovité památky proběhla ovšem rekonstrukce citlivě a nedošlo k poškození hodnoty domu. Z původního vybavení interiéru se zachoval dřevěný obklad v hale a na schodišti, dále trubková zábradlí a především unikátní ocelová okna, která se dají celá složit a odsunout do boku.²³⁴ Tato okna byla navržena speciálně pro Zátkovu vilu.

²³⁰ Viz Pelech (pozn. 5), s. 86.

²³¹ Zátkova vila se zahradou čp. 1845 (evidenční list nemovité kulturní památky). Uloženo: NPÚ ČB.

²³² To připomíná pamětní deska, umístěná na severní straně vily.

²³³ Bylo tak dosaženo 50% úspor energie na topení. Viz Pelech (pozn. 5), s. 85.

²³⁴ Eva Erbanová, Vila Miroslava Zátky, in: Švácha (pozn. 2), s. 136.

Mezi další technické vymoženosti patří například dochované dodnes funkční skládací dřevěné rolety, které se ovládaly zevnitř navíjením pásu. Původní jsou také vstupní dvoukřídlé dveře včetně pantů, dřevěné kulaté okénko s kováním na severní straně.

6.4 Vila Františka Mráze (Táborská 233, Mirovice)

Díky společenské změně, která nastala koncem 19. století, se vytvořila nová vyšší střední třída, do které patřili také lékaři. Ti si mohli dopřát do té doby nevídaný luxus, který pozorujeme především na stavbě jejich rodinných vil. V jižních Čechách se to konkrétně týká například Fifkovy vily ve Strakonících, vily Jana Příbrského v Českých Budějovicích nebo konečně funkcionalistické Mrázovy vily v Mirovicích.

Mirovice, malé městečko nedaleko Písku, se za první republiky načas stalo sídlem okresního úřadu. To byla příhodná situace i pro místního praktického lékaře MUDr. Františka Mráze, který si zde v roce 1932 nechal postavit vilový rodinný dům, který sloužil také jako ordinace. Díky Františku Mrázovi se tak zrodil jeden z nejčistších projevů funkcionalismu v celém regionu.²³⁵

6.4.1 Stavebník MUDr. František Mráz

Vilu [obr. 22] si nechal postavit místní praktický lékař MUDr. František Mráz se svou ženou Marií.²³⁶ Ačkoli patřil Mráz díky svému postavení k významné společenské mirovické skupině, nemáme o jeho životě příliš informací.

Z archivních pramenů se pouze dozvídáme, že byl poměrně aktivním na konci druhé světové války, kdy v roce 1945 vedl mirovický revoluční Národní výbor.²³⁷ Dne 18. ledna 1946 následně s celým revolučním výborem abdikoval, aby mohlo dojít k ustavení nového Národního výboru na základě paritního zastoupení politických stran.²³⁸

Mráz působil jako lékař i po roce 1948. Svědčí o tom paměti Františka Růžičky, který si vzpomíná, že k nim v roce 1952 Mráz přišel prohlédnout jeho otce.²³⁹

²³⁵ Eva Erbanová, Vila Františka Mráze, in: Švácha (pozn. 2), s. 128.

²³⁶ Viz Toman (pozn. 25), s. 334.

²³⁷ Mirovice se staly střediskem povstání celého mirovického kraje. František Růžička, *Mirovice na prahu století: fragmenty mirovické. I. díl. Dokument o historickém, společenském, kulturním, stavebním a politickém vývoji města při vstupu do XXI. století (a nejen o něm)*, České Budějovice 2003, s. 19.

²³⁸ Tamtéž, s. 27.

²³⁹ Tamtéž, s. 34.

6.4.2 Otázka autorství

Eva Erbanová ve *Slavných vilách Jihočeského kraje* uvádí, že architekt, který v roce 1931 navrhl plány Mrázovy vily, není známý.²⁴⁰ Údajně se jedná o tvůrce z Plzně, který se projevil jako stoupenec nejmodernějších postupů, a to nejen stylem Mrázovy vily, ale také velice zajímavou grafickou úpravou svých projektů. Jejich titulní list [obr. 23] má totiž podle Erbanové originální, ač mírně naivní asymetrickou kompozici podobnou dobové neoplasticistické či konstruktivistické typografii.²⁴¹ Dochované stavební plány jsou ovšem podepsané zcela nečitelně.

Od nejvýznamnějšího mirovického historika Jana Toman se ale dozvídáme, že architektem a projektantem Mrázovy vily byl jakýsi Frič.²⁴² Vzhledem k tomu, že se v Mirovicích na náměstí nachází také hotel „Frič“, dalo by se předpokládat, že se jedná o člena tehdejší významné místní rodiny. Historik Toman ale bohužel neuvádí křestní jméno architekta, a proto je jeho identifikace velice obtížná.

Z rozsáhlé publikace²⁴³ o Mirovicích od místního rodáka Františka Růžičky se ale dozvídáme o architektově identitě o něco více. Růžička píše, že v roce 1911 byl „novým starostou Sboru dobrovolných hasičů zvolen stavitel Josef Frič.“²⁴⁴ S největší pravděpodobností se jedná právě o architekta vily Františka Mráze.

Josefa Friče, který v roce 1901²⁴⁵ složil stavitelskou zkoušku, zmiňuje Vlček ve své *Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Kromě úpravy jedné místnosti v jatkách v Roudnici nad Labem Vlček ale neuvádí žádnou jeho realizaci.²⁴⁶ Nemůžeme tedy předpokládat, že by se jednalo o stejného architekta, který navrhl také vilu Františka Mráze. Ta je totiž dílem vyspělého tvůrce, který používá nejmodernější postupy, což dokládá také zmiňovaná grafická úprava jeho stavebních plánů. Identifikace autora vily Františka Mráze bude tedy předmětem budoucího bádání.

²⁴⁰ Eva Erbanová, *Vila Františka Mráze*, in: Švácha (pozn. 2), s. 128.

²⁴¹ Tamtéž, s. 128.

²⁴² Viz Toman (pozn. 25), s. 334.

²⁴³ Viz Růžička (pozn. 26). Nutno ovšem podotknout, že Růžičkova publikace není v žádném případě odborným textem. Jak jsem již psala v úvodním přehledu literatury a pramenů, autor mnohdy sklouzává k dohadům a domněnkám, opětovaně se také nechává unést svými emocemi a výpovědní hodnota díla je tak mnohdy nulová.

²⁴⁴ František Růžička, *Mirovice na prahu století: fragmenty mirovické. II. díl. Dokument o historickém, společenském, kulturním, stavebním a politickém vývoji města při vstupu do XXI. století (a nejen o něm)*, České Budějovice 2004, s. 110.

²⁴⁵ Viz Vlček (pozn. 15), s. 187.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 187.

6.4.3 Popis vily

V původním projektu se dům vyznačoval asymetrickou kompozicí hmot, jež vycházela z vnitřního uspořádání stavby. Architekt Frič navrhl na fasádě výrazná pásová okna, dále v suterénu kulatá nautická okénka a střešní terasu pro slunění.²⁴⁷ V konečné realizaci projektu ale nahradil pásová okna menšími a na hlavním i zahradním průčelí je rozdělil sloupky. Rizalit hlavního schodiště měl mít původně hranolovitý tvar a také jej měla osvětlovat široká pásová okna.²⁴⁸ Po změně plánů ale získal rizalit tvar půlválce.

Exteriér vily vychází důsledně z vnitřního uspořádání. Jednobarevná světlá fasáda kontrastuje s kamennou podezdívkou, jež vyznačuje suterén. Do budovy se vchází přes terasu [obr. 24], kterou shora kryje první patro. To je vyvýšené na sloupu, což je příznačný funkcionalistický prvek.

Hlavnímu průčelí dominuje půlválcový rizalit vnitřního schodiště, pravá strana fasády je potom prolomená v prvním a druhém patře dvojicí oken. Na levé straně, v suterénu, se nachází garáž. Přítomnost garáže a vůbec celkový standard vily vypovídá o příslušnosti majitele k vyšší střední třídě.

Zahradní průčelí [obr. 25] je koncipováno jednoduše. Na levé straně se v prvním i druhém patře nachází trojice oken, pravá strana ustupuje malému balkónu. Na obou postranních průčelích se nachází nepravidelně rozmístěná okna, která jsou umístěná podle toho, kde je potřeba do místnosti přivést světlo.

Celé přízemí budovy sloužilo pro prostory ordinace Františka Mráze. Přes terasu se vstupovalo přímo do prostorné čekárny [obr. 26], odkud se dalo vejít do dvou ordinací v zadní části domu. Za stěnou čekárny byl potom umístěn pokoj, spojený s ordinací.

Pro obytné účely Mrázovy rodiny sloužilo první patro. Vstupovalo se do něj přes prostorné dřevěné točité schodiště [obr. 27]. Jádrem byla velká obytná místnost pro společné chvíle celé rodiny, orientovaná na jih. Z této místnosti se vcházelo na terasu. Na východní straně byla umístěna ložnice manželů Mrázových, dále koupelna s toaletou a pokoj pro dceru. Pokoj syna se nacházel v koutě půdorysu, po straně hlavního schodiště. Kuchyně a pokoj pro služebnou byly orientovány na sever.

²⁴⁷ Eva Erbanová, Vila Františka Mráze, in: Švácha (pozn. 2), s. 129.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 129.

Druhé patro sloužilo z velké části jako odkládací prostor s komorami [obr. 28]. Také zde byl umístěn pokoj pro hosty. Další obslužné prostory byly situovány do suterénu. Nacházela se zde již zmiňovaná garáž, a dále byt domovníka, sklepy, kotelna, prádelna a sušárna.

6.4.4 Současný stav a využití

Vila byla v minulosti od dědiců odkoupena městem Mirovice za účelem přestavby na byty pro důchodce.²⁴⁹ Pečovatelství zde fungovalo do 90. let, kdy dům odkoupilo bytové družstvo. V současné době je interiér vily přestavěn na šest malých bytů.

Z původního vybavení je dochováno pouze dřevěné točité schodiště vedoucí do prvního patra a propracované schodiště směřující do patra druhého. Také schodiště vedoucí do suterénu je původní. Bohužel v rámci rekonstrukce došlo k výměně oken (původní okenní rámy měly mít údajně zelenou barvu²⁵⁰) a k odstranění všech vestavěných skříní i obslužných výtahů, jež vedly ze suterénu do prvního patra. Není také dochován žádný původní nábytek ani podlahové krytiny.

²⁴⁹ František Růžička, *Mirovice na prahu století: fragmenty mirovické. II. díl. Dokument o historickém, společenském, kulturním, stavebním a politickém vývoji města při vstupu do XXI. století (a nejen o něm)*, České Budějovice 2004, s. 54.

²⁵⁰ Za informaci děkuji paní Slavíkové, současné domovnici vily Františka Mráze.

6.5 Vila Johanna Nepomuka Krale (Nádražní 364, Prachatice)

Prachatice patřily vždy k poměrně zaostalým a chudým okresům.²⁵¹ V důsledku zprovoznění železniční tratě Čičenice – Vodňany – Bavorov – Prachatice došlo ale k hospodářskému rozvoji v celém regionu²⁵² a v blízkosti vlakového nádraží bylo postaveno několik hospodářských budov.

Vila J. N. Krale (též Kralova vila), nacházející se taktéž v blízkosti prachatického vlakového nádraží, vznikla díky obchodnímu úspěchu Johanna Nepomuka Krale v těsném sousedství jeho firmy. Byla postavena roku 1932 vídeňským architektem Fritzem Reichlem. Tato stavba je unikátním zástupcem předválečné moderní architektury ve městě. Z této doby Prachatice nemají hodnotnější stavbu.

6.5.1 Stavebník Johann Nepomuk Kral

Stavebníkem domu byl velkoobchodník Johann Nepomuk Kral (1895 – 1964)²⁵³ [obr. 29]. Jeho firma „J. N. Kral“ patřila mezi nejstarší prachatické podniky, jejichž vznik souvisel se zavedením železnice do prachatické oblasti na přelomu 19. a 20. století. Vznik firmy je datován do roku 1878.²⁵⁴ Ve stejné době vzniká také sídlo firmy, cihlový objekt v blízkosti vlakového nádraží.

V roce 1915 lze firmu nalézt již mezi obchody se smíšeným zbožím a v roce 1923 uvádí jihočeský obchodní a průmyslový adresář firmu Kral & Schroll,²⁵⁵ provozující obchod železem a železářským zbožím a velkoobchod koloniálním zbožím, v inzertní části adresáře se pak objevuje reklama vlastní firmy J. N. Kral, Prachatitz - Zucker - und Kolonialwaren – Grosshandlung [obr. 30].²⁵⁶

Johann Nepomuk Kral byl synem farmáře, živnost ale zdědil po svém strýci, Johannu Kralovi, který neměl žádného potomka. Dokázal z malé firmy vybudovat velký a úspěšný podnik - v roce 1931 se firma rozrostla o nákladní autodopravu a pražírnu kávy.²⁵⁷ Kralova kariéra je skutečně obdivuhodná, zvláště s přihlédnutím k faktu, že neměl žádné odborné vzdělání.

²⁵¹ Hospodářskou slabost lze vysvětlit poměrně vysokou nadmořskou výškou a tedy nepřilíš rozvinutým zemědělstvím. Viz Stocký (pozn. 11), s. 77.

²⁵² Viz Stocký (pozn. 12), s. 31.

²⁵³ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 21. 7. 2015.

²⁵⁴ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 21. 7. 2015.

²⁵⁵ Schroll byl zpočátku spolujednatel firmou, následně se ale podnik rozdělil a Schroll si založil obchod na dnešním Malém náměstí.

²⁵⁶ Viz Stocký (pozn. 11), s. 75.

Johann Nepomuk Kral měl se svou manželkou Mariou [obr. 31] (9. 7. 1908 v Bischofteinitz²⁵⁸ - 12. 11. 1991 v Pasově)²⁵⁹ dva syny – Hanse²⁶⁰ a Karla [obr. 32]. Ve svém volném čase se zabýval myslivostí a rybolovem.²⁶¹ Podle vzpomínek jeho syna byla jeho hlavním zájmem zvířata.²⁶² Kromě loveckého psa měl také pár skotských teriérů. V mládí také choval holuby. Dále byl velký fanoušek turismu a rád cestoval do Alp.

Za druhé světové války dával ruským zajatcům²⁶³ potraviny ze svého koloniálu, především mouku.²⁶⁴ I přes tento fakt byl ale kvůli své německé národnosti bezprostředně po konci druhé světové války zajat a předán krajskému soudu v Písku.²⁶⁵ Stalo se tak 21. května 1945.²⁶⁶ Po jeho odsouzení pracoval jako trestanec v lomu u Kandlova mlýna.²⁶⁷ Podařilo se mu ale uniknout a s celou svou rodinou (manželkou a dvěma dětmi) odešli do Pasova. Svůj život dožil v Pasově, kde provozoval obchod s ironickým názvem „Schicksal“.²⁶⁸

6.5.2 Architekt Fritz Reichl

Fritz Reichl, který se narodil v roce 1890 v Badenu u Vídně Ludwigovi a Fanny Reichlovým pocházel z vlastenecké židovské rodiny.²⁶⁹ Už během studia na střední škole navštěvoval kurzy keramiky na vídeňské Uměleckoprůmyslové škole u Bertolda Löfflera a Michaela Powolnyho, kteří patřili mezi nejvýznamnější rakouské zástupce keramického umění 20. století.²⁷⁰ Pod jejich vlivem chtěl zprvu Reichl studovat malířství, ale údajně na otcovo přání začal studovat architekturu na Technické vysoké

²⁵⁷ Emil Bayer, *Jihočeský obchodní a průmyslový adresář = Südböhm. Handels- und Gewerbe Adreßbuch*, České Budějovice 1923, s. 420.

²⁵⁸ Česky Horšovský Týn.

²⁵⁹ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 27.4.2016.

²⁶⁰ Hans Kral dodnes žije v německém Walttenhofenu.

²⁶¹ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 13. 11 . 2015.

²⁶² Johann Nepomuk Kral prý často a rád navštěvoval také zoologické zahrady.

²⁶³ Ruští zajatci přišli do Prachatic koncem roku 1943. Byli ubytováni v budově trestnice soudu na náměstí.

²⁶⁴ SOKA Prachatice: Záznam vzpomínek Miloslava Vačkáře: Prachatice v létech 1938 – 1945, s. 55.

²⁶⁵ Nutno zmínit, že Kral byl politicky neutrální a nijak se za druhé světové války neangažoval. Ke konci války dokonce ve vile ukrýval rodinu uprchlíků. Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 27.4.2016.

²⁶⁶ Podle vzpomínek Hanse Krale se tak stalo přesně v den Hansových narozenin – ve 13:00 dostala rodina zprávu od starosty, že musejí do čtyř hodin vilu opustit. Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 21. 7. 2015.

²⁶⁷ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 27.4.2016.

²⁶⁸ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 13. 11 . 2015.

²⁶⁹ Viz Meder (pozn. 24), s. 334.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 335.

škole ve Vídni u Carla Königa.²⁷¹ Zde se seznámil s Richardem Neutrou, jenž se stal jeho celoživotním přítelem a v jehož kanceláři později ve 40. letech pracoval.

Poté, co v roce 1914 dokončil svá studia, narukoval do armády jako stavební inženýr. Po jejím skončení bylo pro Reichla velmi obtížné sehnat zakázky. Dočasně proto pracoval v továrně na kovy. Nicméně v roce 1925 se jeho profesní situace zlepšila a Reichl si mohl dovolit otevřít svou vlastní architektonickou kancelář.²⁷² Zprvu byla jeho práce silně ovlivněna stylem Wiener Werkstätte (například návrh jeho vlastního bytu z roku 1926), později se ale od tohoto proudu odklonil a přidal se ke skupině, která si vybudovala vlastní tzv. „Vídeňskou školu“ zaměřenou na pohodlné a útulné bydlení.²⁷³ Průkopníkem této linie byl Adolf Loos.

V roce 1927 dokonce obdržel 1. cenu v soutěži na přestavbu vídeňského Justičního paláce, který byl 15. července při nepokojích vypálen. Přestavba byla ale nakonec realizována podle plánů Heinricha Rieda v pozdně historizujícím stylu, což bylo silně kritizováno čelními představiteli vídeňské moderny Josefem Hoffmannem a Josefem Frankem.²⁷⁴ Reichl také navrhl kompletní přestavbu města Eisenstadt. Bohužel ani ta nebyla provedena (postaven byl podle Reichlova návrhu pouze jeden obytný dům pro úředníky).

Ve Vídni získával Reichl především zakázky na luxusní vily místní honorace. V roce 1930 měl již takové jméno, že mu byla zadána přestavba záměčku hraběte Augusta Heriota a jeho manželky Hildy v blízkosti vídeňského Prateru. Hrabě Heriot byl znám pro svou excentričnost a oblibu v moderních postupech.²⁷⁵ Reichl zde představil velkolepý prostorový program. Vstupní hala obložená mramorem, hlavní obytný prostor s nábytkem vyrobeným v Bauhausu, egyptskými a orientálními soškami, jídelna s freskami od Hildy Jesser-Schmidt, kožešina ledního medvěda v pracovně, bazén se zajímavým podvodním osvětlením, prostorná koupelna a konečně zimní zahrada s

²⁷¹ Viz Eisler (pozn. 3), nečíslováno.

²⁷² Viz Meder (pozn. 24), s. 335.

²⁷³ PhDr. Pavel Hájek, *Zápis z jednání Územní komise Národního památkového ústavu územního odborného pracoviště v Českých Budějovicích – rodinný dům Johanna Nepomuka Krále čp. 364, Nádražní ulice, Prachatice – návrh na nemovitou KP, konaného dne 26.1.2015*, České Budějovice 2015, uloženo: NPÚ ČB, s. 3.

²⁷⁴ Technik und Wirtschaft. Der Umbau des Justizpalastes, in: *Neue Freie Presse*, Nr. 24172/1931, 31. Dezember 1931, S. 9.

²⁷⁵ Viz Meder (pozn. 24), s. 335.

velkým zapuštěným oknem – to vše působilo velmi luxusním, přepychovým a honosným dojmem.

V zadní části zahrady potom Reichl navrhl okázalý dům pro hosty. Opět zde platilo, že nemusel na ničem šetřit. Dům byl i přes svou menší velikost zařízen velkolepě. Honosil se visutým šroubovým plechovým schodištěm vedoucím na plochu střechu. Každý ze dvou hostinských apartmánů měl k dispozici vlastní šatnu, místnost pro služebnou a malou zimní zahradu s automatickým zavlažováním. Samotný obytný hostinský pokoj potom disponoval klimatizací, masážním stolem a velkou terasou. Heriotovi emigrovali (stejně jako Reichl) v roce 1938. Jejich vila včetně hostinského apartmánu v následujících desetiletích chátraly a v roce 1962 došlo k jejich demolici. Jsou ale dochovány původní fotografie, díky nimž si můžeme interiér i exteriér představit.

Další zakázkou byla kompletní přestavba vily Emila Heskyho v Českých Budějovicích (Štítného 10) v roce 1931.²⁷⁶ Ta byla pro Reichla zásadní. Emil Hesky byl totiž přítelem Adolfa Loose²⁷⁷ - můžeme tedy předpokládat, že i Reichl se s Loosem osobně mohl setkat. Na jeho práci je po roce 1930 rozhodně znát odtržení od Wiener Werkstätte a jeho styl získává střízlivou, moderní podobu. Průčelí Heskyho vily to plně dokládá.

Jedná se o souměrnou pětiosou fasádu se zajímavým barevným konceptem. Tmavší žlutavá omítka, naznačující suterén (s vchodem na druhé straně) a boční osy přízemí a prvního patra, je tvaru písmene U. Prostřední tři osy jsou potom čistě bílé a jaksi zapuštěné dovnitř. Tento motiv „vrstvení“ omítky nám může připomenout Loosovu vilu Moller. Střední osy prvního patra jsou akcentovány arkýřem s posuvnými okny. Druhé patro se ale od zbytku fasády zcela liší. Jeho dvě vnější osy vyplňují zapuštěné balkony, tři centrální osy potom vyplňují čtvercová okna. Zahradní průčelí je naopak naprosto odlišné. Přízemí tvoří velkolepě pojatá zimní zahrada, nad kterou se nachází velká terasa. První patro sestává z oken různých tvarů a velikostí, jež nám naznačují funkci jednotlivých prostor domu. Tento motiv později Reichl rozvíjí u Kralovy vily v Prachaticích, o které budu pojednávat v následujících podkapitolách.

²⁷⁶ Viz Eisler (pozn. 3), nečíslováno.

²⁷⁷ Viz Meder (pozn. 24), s. 338.

Reichl byl ale nucen kvůli svému židovskému původu z Vídně v roce 1939 uprchnout. Odcestoval do Turecka, kde vedl architektonickou kancelář, nejprve v Istanbulu, poté v Ankaře. V roce 1946 emigroval do Spojených států amerických, kde založil v New Yorku kancelář s Wagnerovým žákem Emanuele Neubrunnem.²⁷⁸ Brzy ale odjel do Los Angeles, kde získal místo v kanceláři svého přítele ze studentských let a celosvětově uznávaného architekta Richarda Neutry.

Aby ale mohl snáze realizovat své plány, založil s mladším kolegou z Neutrový kanceláře Maxem Starkmannem v roce 1953 vlastní architektonickou kancelář s názvem Reichl & Starkman.²⁷⁹ Společně postavili několik rodinných domů a nákupních center v okolí Los Angeles. V roce 1955 postavil v Pittsburghu rodinný dům pro svého syna Ericha. Reichl zemřel v roce 1959 ve věku 69 let.

Otázkou dodnes zůstává, jak mohl vídeňský architekt Fritz Reichl navázat kontakt s poměrně vzdáleným prachatickým obchodníkem. Jednalo se o dva zcela odlišné světy – Vídeň platila za jedno z center soudobé světové moderní architektury, Prachatice oproti tomu bylo konzervativní maloměstské prostředí v podhůří Šumavy. Podle názoru Milana Šilhana se odpověď nabízí v souvislosti s osobou zmiňovaného budějovického obchodníka Egona Heskyho.²⁸⁰ Nápadnou podobnost těchto staveb doplňuje také osobnost stavitele Johanna Stepana, který se na obou domech podílel. Tuto teorii sdílí také syn původního majitele Hans Kral.

6.5.3 Popis vily

Architekt Fritz Reichl navrhl prostou kubickou hmotu, ze které na jižní straně vyčnívá přízemní arkýř s velkým oknem a na východní straně veranda [obr. 33]. Při zpracování návrhu vily se Reichl silně inspiroval architekturou Adolfa Loose. To je patrné především na pojetí dvou pohledově se uplatňujících průčelí, které jsou čistě symetricky souměrné, s pravidelně rozmístěnými výsuvnými gilotinovými okny [obr. 34].²⁸¹

Hlavní jižní fasáda je složena ze tří os [obr. 35]. Klíčovým prvkem je přízemní arkýř s rozměrnými okny [obr. 36], jenž zároveň představuje podnož pro terasu v patře.

²⁷⁸ Viz Hájek (pozn. 273), s. 3.

²⁷⁹ Viz Eisler (pozn. 3), nečíslováno.

²⁸⁰ Milan Šilhan, Rodinný dům Johanna Nepomuka Krale, in: Švácha (pozn. 2), s. 131.

²⁸¹ Tato okna byla bohužel později vyměněna. Ve své době ale platila v Prachaticích za naprostou technickou novinku.

Západní fasáda je užší, opět se třemi osami a čistě symetrická [obr. 37]. Ve zvýšeném přízemí je umístěn balkón.

Severní průčelí [obr. 38], jež je orientované do zahrady, je také koncipováno v souladu s Loosovou koncepcí – stejně jako u zmiňovaného Heského rodinného domu v Českých Budějovicích - i zde zde vidíme tvarově bohatou kompozici okenních otvorů různých velikostí a tvarů, které vypovídají o rozdílných funkcích jednotlivých prostor.²⁸² Kruhová okna naznačovala místnosti se sociálním zařízením, běžná okna potom obytné místnosti.

Dispozičně je dům uspořádán na dvě obytná podlaží a suterén, kde se nacházela prádelna, sušárna, garáž, kotelna s prostorem pro uložení topiva, sklepy, WC a „Hundekammer“ [obr. 39].²⁸³ Osu dispozice tvoří ve všech patrech chodba, jež rozděluje prostor na obytnou část (jižní) a část pro služebnictvo (severní).

V přízemí architekt umístil do severní strany vstupní chodbu s WC, dále schodiště (označované jako hala), pokoj pro služebnou a kuchyni s přípravnou. V prodloužené chodbě je potom situovaná přípravná, jež propojuje prostory pro služebnictvo s jídelnou výdejním okénkem. V jižní části dispozice byly umístěny obytné místnosti.

V „Rauchzimmer“²⁸⁴, pánské pracovně, se původně nacházely dvě velké knihovny, mezi kterými byla pohovka. Na druhé straně pokoje byla u zdi umístěna skříň s loveckými a rybářskými potřebami a v protějším rohu se nacházel moderní pracovní stůl. Stěny byly potom ozdobeny loveckými trofejemi.²⁸⁵

Z pracovny se vstupovalo do hlavního obytného prostoru, který byl jaksí v kontrastu s útulnou pracovnou. Jedná se o prostorný pokoj s velkým středovým arkýřem, který osvětluje celý prostor a sloužil zároveň jako malá zimní zahrada.²⁸⁶ Podle vzpomínek Hanse Krale se v této velké místnosti nacházel pouze klavír (u velkého okna) a dále jednoduchý stolek (zřejmě Thonet) a dvě dřevěné židle s nastavitelným opěradlem.²⁸⁷ Dále se zde byl otevřený krb, který podle Iris Meder

²⁸² Milan Šilhan, Rodinný dům Johanna Nepomuka Krale, in: Švácha (pozn. 2), s. 132.

²⁸³ Jednalo se o nevelký prostor umístěný pod východní verandou, původně přístupný pouze zvenčí.

²⁸⁴ Takto je místnost označena v původním půdorysu.

²⁸⁵ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 21. 7. 2015.

²⁸⁶ Paní Kralová zde pěstovala kaktusy. Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 27.4.2016.

²⁸⁷ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 27.4.2016.

stylově odpovídá spíše Behrensově škole, než Vídeňské.²⁸⁸ Také se zde nacházel stolec s rádiem.²⁸⁹

Následuje jídelna, jen náznakově oddělená přízdívkou od hlavního obývacího pokoje. V jídelně je na severní straně umístěn zabudovaný servírovací pult s výsuvnými prostory pro zvětšení servírovací plochy. Nad tímto pultem se nachází již zmiňované servírovací okno.

Do prvního patra vede dřevěné točité schodiště, jež ústí v dlouhé chodbě, která opět tvoří osu dispozice. Na chodbě jsou umístěny vestavěné skříně. Na východní straně je chodba zakončena vstupem na terasu, na západní se potom nachází dveře do koupelny. V jižní, obytné, části dispozice se nacházel dětský pokoj, ložnice se vstupem na terasu, vestavěným skrytým osvětlením a dvěma vestavěnými skříněmi, a šatna, jejíž stěny jsou obloženy opět vestavěnými skříněmi. V severní části byly pokoje pro služebnou, hostinský pokoj (znovu s vestavěnými skříněmi) a WC.

6.5.4 Historie vily

Stavba Kralovy vily byla započata 6. září 1931²⁹⁰ a dokončena byla 30. října 1932 [obr. 40].²⁹¹ Rodina Kralů obývala dům do května 1945. Poté vila sloužila několik let jako sklad a kanceláře, od roku 1948 v ní byly umístěné jesle. Ty vystřídala postupně mateřská škola a školní družina.

V 70. letech došlo k přistavění nízké terasy s kamennou podezdívkou, která nahradila původní skalku. Terasa ale poměrně dobře zapadá do celkového rámce stavby a není rušivým prvkem. Ve stejné době došlo také k výměně původních anglických výsuvných oken za klasická nečleněná.

Od 70. let je stavba odsouzena k demolici kvůli stavbě obchvatu. Proto byla v roce 2009 družina přestěhována, vila vyklizena a vystavena vandalismu. Došlo k odcizení většiny kovových prvků, včetně litinového topení a okapů. Na stavbu silnice bylo vydáno územní rozhodnutí, které je platné do roku 2022.

²⁸⁸ Viz Meder (pozn. 24), s. 339.

²⁸⁹ Johann Nepomuk Kral údajně za války poslouchal švýcarskou národní rozhlasovou stanicí Beromünster, ačkoli to bylo přísně zakázané. Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 27.4.2016.

²⁹⁰ Emailová korespondence autorky s Dr. Hansem Kralem ze dne 21. 7. 2015.

²⁹¹ Milan Šilhan, Rodinný dům Johanna Nepomuka Krale, in: Švácha (pozn. 2), s. 132.

6.5.5 Současný stav a využití

Jak je popsáno výše, vila v průběhu 2. poloviny 20. století utrpěla mnoho škod. Ať už se jedná o nevhodné zacházení v období, kdy byly v objektu umístěny jesle, následně mateřská školka a družina (nevyhovující nová okna, necitlivé zacházení s původním nábytkem, ...) nebo o dobu současnou, kdy došlo k naprosté devastaci objektu [obr. 41, 42, 43].

I přes tento nepříznivý osud byla ale vila zachována v téměř autentickém stavu, beze změn vnější podoby i vnitřní dispozice. Téměř zázrakem byly zachráněny také důležité původní prvky. Jde především o většinu dveřních výplní [obr. 44], dále zůstala takřka ve všech místnostech dřevěná dubová parketová podlaha, na chodbě je navíc dochována zcela neporušená kamenná podlaha, tzv. lité teraco. Velkou újmu neutrpěly (vyjma nevhodného světlemodrého nátěru) ani vestavěné skříně v šatně [obr. 45], hostinském pokoji [obr. 46] či chodbě [obr. 47], dochován je také servírovací pult v jídelně [obr. 48] včetně výdejního okénka. Zachovala se také řada původních oken, například u velkého arkýře v hlavní obytné místnosti [obr. 49] nebo na terase v patře. Neporušené zůstalo také dřevěné točité schodiště vedoucí do prvního patra [obr. 50].

Na základě podnětu z řad obyvatel přistoupilo město Prachatice v roce 2014 k pronájmu vybydleného objektu včetně zahrady. Vznikl spolek Živá vila, z. s., který usiluje o zachování Kralovy vily i o přehodnocení plánované stavby silnice. Spolek také udržuje vilu i okolní zahradu, pořádá zde různé kulturní a osvětové akce.

V listopadu 2014 byla podána žádost o zapsání vily do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky a v červnu 2015 zahájilo Ministerstvo kultury ČR správní řízení o prohlášení památkou, které stále není u konce.

6.6 Realizace dua Podzemný - Ossendorf

Třicátá léta v českobudějovické architektuře charakterizuje příliv pražských architektů a zkvalitnění místní produkce.²⁹² Pražské architektonické duo Podzemný – Ossendorf se na tváři Českých Budějovic podepsalo v Havlíčkově kolonii, jejíž počátky jsou spjaty se Stavebním družstvem dělnických a rodinných domků pro České Budějovice a okolí, s. r. o.²⁹³

Zpočátku se v Havlíčkově kolonii stavěly rodinné domy družstva, následně koncem 20. let 20. století zahájili výstavbu rodinných domů také soukromí stavebníci. Od přelomu 20. a 30. let 20. století se rozvíjela výstavba rodinných domů jižně od Mayerovy ulice, v jejímž rámci vzniklo také několik hodnotných příkladů architektury funkcionalismu.

Dnes představuje Havlíčkova kolonie nejhodnotnější soubor kubistické a funkcionalistické architektury v Českých Budějovicích. Patří do něho také dva rodinné domy v Dukelské ulici (čp. 76 a 80) v Českých Budějovicích od zmiňované dvojice autorů. Oba rodinné domy reprezentují dokonale stavební a bytovou kulturu funkcionalismu. Na jih do zahrady se otevírají rozměrnými balkony a terasami, vnitřní dispozice byla doplněna navrženým nábytkem, přičemž není vyloučeno, že jednotlivé kusy navrhli sami architekti.²⁹⁴

Ossendorf s Podzemným netvořili klasickou architektonickou dvojici.²⁹⁵ Jejich spolupráce pramenila z tvůrčích začátků, kdy se již za svých studentských let společně účastnili množství soutěží. V oblasti rodinného bydlení se například společně zúčastnili soutěže na nejmenší typ volného domku a nejmenší typ řadového domku pro Svaz Československého díla. V roce 1932 potom realizovali v Českých Budějovicích dvě mimořádně kvalitní²⁹⁶ avantgardní vily, které jsou hlavní náplní této kapitoly.

Obě realizace architektonického dua Podzemný Ossendorf patří ke skutečným skvostům moderní architektury v jižních Čechách. Autoři zřejmě vyšli ze zkušeností z navrhování minimálních bytů, které získali za studií i díky množství soutěží, zároveň ale

²⁹² Viz Erbanová (pozn. 4), s. 27.

²⁹³ To bylo založeno 3. 6. 1909. Převzato z Encyklopedie Českých Budějovic, <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/havlickova-kolonie>, vyhledáno 25. 2. 2016.

²⁹⁴ Viz Šilhan (pozn. 7), s. 82.

²⁹⁵ Ossendorf totiž nespolečně pracoval pouze s Podzemným. Pracoval i s dalšími spolužáky z vysokoškolských let, jako například s Františkem M. Černým nebo Antonínem Tenzerem.

²⁹⁶ Zdeněk Lukeš, In memoriam Kamila Ossendorfa, *Architekt XL*, 1994, č. 4, s. 2.

byla zakázka pro představitele intelektuální střední vrstvy „výzvou k vytvoření standardního rodinného domu s jistým luxusem.“²⁹⁷ Jejich stavby vykazují značný vliv architektury Le Corbusiera a zároveň skvěle naplňují Janákův požadavek zvýšení bytové kultury.²⁹⁸

6.6.1 Richard F. Podzemný

Richard Ferdinand Podzemný (16. 3. 1907 – 17. 1. 1987)²⁹⁹ studoval v letech 1926 – 1931 architekturu na Vysoké škole uměleckoprůmyslové u profesora Pavla Janáka v Praze. Po jejím absolvování zůstal ještě čtyři roky kontaktu se svým učitelem a pracoval v jeho soukromé kanceláři.

Od roku 1935 vlastnil samostatnou architektonickou firmu a záhy se účastní množství architektonických soutěží. Například roku 1932 se podílel s architekty Míškem a Ossendorfem na návrhu sanatorií ve Smokovci a Vyšných Hágách, roku 1935 plánuje společně s Dr. Špalkem a Dr. Chocholem pobočky Všeobecné nemocnice v Praze – Motole. Také se účastnil plánování univerzitního města v Bratislavě, návrhu na velkotržnici v Praze na Manínách a roku 1940 řešil návrh (společně s Ossendorfem a Tenzerem) jak esteticky zcelit budovu Všeobecného penzijního ústavu na Žižkově s okolím.³⁰⁰ Bohužel většina jeho vítězných projektů z architektonických soutěží zůstala nerealizována.

Podzemný byl aktivním členem Sdružení architektů, SVU Mánes, Levé fronty, Svazu architektů ČSSR a ČSR, Československého svazu výtvarných umělců a také člen redakčních rad *Stavitele* a *Architektury ČSR*.

V roce 1934 realizoval terasovitou vilu v Louňovicích u Jevan.³⁰¹ Mezi jeho nejznámější díla patří luxusní nájemní domy Zemské banky a Skleněný palác v Praze – Dejvicích z let 1936 – 1937. V roce 1945 spolu s Václavem Hilským a Antonínem Tenzerem zúčastnil soutěže na znovuvybudování Lidic. Společně soutěž vyhráli a projekt postupně realizovali.³⁰²

²⁹⁷ Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 390.

²⁹⁸ Karel Kibic, K sedmdesátinám akad. arch. Kamila Ossendorfa, *Československý architekt XXIV*, 1978, č. 14, s. 6.

²⁹⁹ Viz Toman (pozn. 16), s. 290.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 291.

³⁰¹ Václav Hilský, Architekt Richard Podzemný, *Architektura ČSR XLVII*, 1987, s. 164.

³⁰² Sám Podzemný navrhl centrum nových Lidic a kulturní dům. Viz Pelech (pozn. 5), s. 78.

6.6.2 Kamil M. Ossendorf

Kamil Maria Ossendorf (3. června 1909 – 15. ledna 1994)³⁰³ studoval v letech 1928-1931 speciální školu architektury Uměleckoprůmyslové školy v Praze taktéž u prof. Pavla Janáka. Seznámil a spřátelil se zde s Richardem Podzemným.

V roce 1928 navštívil společně s profesorem Janákem výstavu Die Wohnung ve Stuttgartu, kde poprvé spatřil dílo Le Corbusiera. Také v roce 1929 zhlédl výstavu bydlení ve Vratislavi a procestoval Itálii, Francii nebo Švédsko.³⁰⁴ Osobní poznání nejlepších soudobých děl mělo na Ossendorfa nesmírný vliv. Dokládá to samotný výrok Kamila Ossendorfa: „Byli jsme ovlivněni zejména Le Corbusierem – fanatikem moderní architektury, z domácích architektů pak zejména Bohuslavem Fuchsem, teoretickými pracemi Karla Honzíka.“³⁰⁵

Od roku 1929 byl Ossendorf členem Levé fronty, v roce 1931 vstoupil do Sdružení architektů, v roce následujícím byl členem Federace architektů a od roku 1936 členem Spolku výtvarných umělců Mánes.³⁰⁶ V roce 1932 získal druhou cenu v největší soutěži První republiky na sanatorium TBC ve Vyšných Hágách a společně s Františkem M. Černým navrhl v roce 1937 nájemní domy pro Obec pražskou v Praze – Holešovicích.³⁰⁷

V letech 1933-1948 pracoval jako samostatný architekt v Praze. Zúčastnil se 27 veřejných architektonických soutěží.³⁰⁸ Od roku 1948 pracoval zpočátku ve Stavoprojektu Praha (jehož je zakládajícím členem) a později v Krajském projektovém ústavu v Praze. Podle Ossendorfových projektů byly provedeny mnohé vily, hospodářské části nemocnice v Motole, okresní nemocnice v Českém Brodě, nemocnice ve Vysokém Mýtě nebo hřbitov v Hlinsku.

6.6.3 Rodinný dům Aloise Zimmermanna (Dukelská 76, České Budějovice)

Alois Zimmermann přišel do Českých Budějovic z nedalekých Borovan. Působil jako řídící učitel a zasedal mimo jiné v okresním zastupitelstvu.

³⁰³ <http://www.archiweb.cz/kamil-ossendorf>, vyhledáno 24. 2. 2016.

³⁰⁴ Hana Vrbová, Kamil Ossendorf, in: *Architektura ČSR 3*, 1988, 74.

³⁰⁵ Viz Lukeš (pozn. 296), s. 2.

³⁰⁶ Alena Vondrová (ed.), *Český funkcionalismus 1920-1940* (kat.výst.), Praha 1978, nečíslováno.

³⁰⁷ Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1985, s. 538.

³⁰⁸ Viz Toman (pozn. 16), s. 232.

Když vilu architekti v roce 1932 navrhovali, byli čerstvími absolventy Uměleckoprůmyslové školy a do této doby měli pouze malé zkušenosti. Richard Podzemný na sebe ale upozornil hned svou první stavbou, Paloušovou letní vilou v Louňovicích, která byla ihned uveřejněna v prominentních ilustrovaných časopisech.³⁰⁹ Podle Vladimíra Šlapety je velmi pravděpodobné, že právě tato vila mohla být inspirací pro osvícené, moderně orientované stavebníky z Českých Budějovic.³¹⁰

Kontakt s oběma architekty zprostředkoval stavebníkův syn František Zimmermann, který se jako student práv s Podzemným i Ossendorfem znal z prostředí pražských vysokoškolských kolejí.³¹¹ Projekt byl vyhotoven v létě roku 1932, vila samotná byla postavena českobudějovickým stavitelem a architektem Františkem Staškem v roce 1933.³¹²

6.6.3.1 Původní návrh vs. provedená stavba

Podzemný s Ossendorfem navrhli jednoduchou patrovou kubickou stavbu na obdélném půdorysu [obr. 51], tvořenou železobetonovým skeletem. Tvarově jednoduchou hmotu ozvláštňuje terasa v patře na východní straně s trubkovou pergolou. V ose severního průčelí vystupuje z jednoduché hmoty půlválcové schodišťové těleso se vstupem.

V původním návrhu byla průčelí pojatá striktně asketicky a stroze [obr. 52, 53]. Jediným výrazným prvkem bylo střídání světle šedé omítky s tmavými okenními rámy. Architekti kladli důraz na dvě řady horizontálních oken. Jen v krajní levé ose, která tvořila podnož pro terasu, umístili prosklenou stěnu s balkónem, kterou spojovalo se zahradou jednoramenné samonosné schodiště. Terasa je umístěna zcela netypicky na západní straně a neodpovídá tak úplně požadavkům funkcionalistické architektury o přístupu slunce.³¹³ Fasáda na jižní straně je výrazně členěna třemi dvojicemi širokých oken v obou patrech a francouzským oknem umožňujícím vstup do zahrady v přízemí a trojicí širokých oken v patře.

V průběhu realizace získal dům o něco větší plasticitu, kdy byly na jižní průčelí přidány dva balkónky v patře.³¹⁴ Konečná podoba rodinného domu [obr. 54] tak podle

³⁰⁹ Například časopis *Žijeme*. Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 390.

³¹⁰ Tamtéž, s. 390.

³¹¹ Milan Šilhan, Rodinný dům Aloise Zimmermanna, in: Švácha (pozn. 2), s. 142.

³¹² Viz Šilhan (pozn. 6), s. 24.

³¹³ Viz Hlinková (pozn. 8), s. 39.

³¹⁴ Tento motiv použili již architekti ve spolupráci s Antonínem Tenzerem ve svém soutěžním návrhu na obecní domy s malými byty v Praze z roku 1930. Milan Šilhan, Rodinný dům Aloise Zimmermanna,

Milana Šilhana „souzněla s tehdejší posunem funkcionalistické architektury pražské avantgardy od plošného asketického pojetí k plastičtějšímu a emocionálně působivějšímu výrazu.“³¹⁵

V suterénu byly umístěny sklepy, sušárna, prádelna, prostor pro kola a kotelna. Přízemí a první patro potom byly navrženy jako dva oddělené (téměř totožné) byty rozdělené na severní stranu (pro obslužné a sociální prostory) a stranu jižní (obytné prostory).

V přízemí se vstupovalo do předsíně, z níž byla na východní straně přístupná šatna. Ze šatny se vcházelo do koupelny a ložnice (orientované na jihovýchodní stranu). Kuchyně, vedle které byl pokoj pro služebnou, byla umístěna na západní straně. V jižní obytné části byly vedle sebe umístěny dvojice pokojů („pokoj doktora“ a „ložnice rodičů“) a hlavní obytný prostor s východem na zahradu.

V patře je rozmístění pokojů téměř totožné, pouze kuchyně tvořila společně s hlavním obytným pokojem jeden prostor. Oddělovala je od sebe jen dvojice vestavěných skříní. Z obytné místnosti se dalo jít na terasu se sezením. K výjimečným prvkům patřilo prosvětlení schodiště sklobetonovým stropem.³¹⁶

Nedílnou součástí návrhu byl také koncept zahrady, která tvoří s domem jakýsi organický celek. Pravděpodobně byla osázena smrky, vrbami, akáty, jeřáby, třešněmi a ohraničena zeleným stříhaným plotem.³¹⁷ Po konstrukci dnes již neexistující pergoly se zřejmě měly pnout popínavé rostliny a díky velkým oknům mělo dojít k propojení interiéru se zelení. Návrh zahrady ovšem nakonec nebyl realizován.

6.6.3.2 Současný stav a využití

Vila [obr. 55] je dnes stále využívána jako rodinný dům. V 80. letech 20. století byly provedené novým vlastníkem stavební úpravy, které značně změnilly původní vzhled. Došlo k odstranění původních balkonků na jižní straně a následnému zazdění balkonových dveří. Také byla v roce 2000 odstraněna trubková pergola z terasy. Dále došlo ke změně velikosti a členění oken - původní okna byla vyměněna za plastová.

in: Švácha (pozn. 2), s. 143.

³¹⁵ Tamtéž, s. 143.

³¹⁶ Tamtéž, s. 143.

³¹⁷ Viz Pelech (pozn. 5), s. 80.

Původně světlá omítka byla navíc natřena nevhodným krémově žlutým nátěrem.³¹⁸ K hmotě stavby byla také přistavěna garáž.

K úpravám došlo také v interiéru. Z původního vybavení zbyly pouze vestavěné skříně.³¹⁹ Podle současného majitele dochází stále k jeho opravě a modernizaci, aby vyhovoval moderním požadavkům na bydlení.

Ve 30. letech platil dům Aloise Zimmermanna za skutečnou špičku vyspělého funkcionalismu u nás. Při opravách došlo ale k nevhodným změnám, které nenávratně zničily a téměř znejasnily původní vzhled. Provedené úpravy nebyly v žádném případě pro stavbu jakýmkoli přínosem. Jedná se o další příklad toho, že funkcionalistické objekty je třeba památkově chránit a udržovat před neodbornými rekonstrukcemi.

6.6.4 Rodinný dům JUDr. Františka Švece (Dukelská 80, České Budějovice)

Druhý rodinný dům čp. 80, navržený pro Františka Švece, vznikl v letech 1933 – 1934.³²⁰ Jde o bezesporu o jednu z nejvýznamnějších vil tohoto stylu v jižních Čechách, což dokazuje také fakt, že byla již před rokem 1989 zařazena na seznam kulturních nemovitých památek.³²¹

Stavbu vily prováděla firma Bratří Petrášové pod dohledem Petra Petráše.³²² Tato prvotřídní ukázka funkcionalismu dokládá vliv teorie čelního architekta a teoretika funkcionalismu Le Corbusiera v Čechách. Dům byl zřejmě nejmoderněji pojatou českobudějovickou obytnou stavbou 30. let 20. století.

6.6.4.1 Stavebník JUDr. František Švec

JUDr. František Švec patřil mezi významné českobudějovické právníky. Jeho advokátní kancelář měla sídlo přímo na českobudějovickém náměstí. Také o něm víme, že se silně angažoval v místní organizaci České strany národně sociální. Za tuto stranu pravidelně zasedal v zastupitelstvu.³²³

³¹⁸ Dnes má omítka světle šedou barvu.

³¹⁹ Emailová korespondence autorky s se současným vlastníkem vily Aloise Zimmermanna Mgr. Karlem Hynkem ze dne 25. 2. 2016.

³²⁰ V roce 1933 byl hotový projekt, v následujícím roce došlo ke kolaudaci objektu. Viz Šilhan (pozn. 7), s. 82.

³²¹ <http://www.monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=156983&Limit=25>, vyhledáno 5. 3. 2016.

³²² Viz Spěváková (pozn. 165), s. 100.

³²³ Milan Šilhan, Rodinný dům JUDr. Františka Švece, in: Švácha (pozn. 2), s. 145.

Podle Milana Šilhana se právě díky schůzím okresního zastupitelstva mohl seznámit s Aloisem Zimmermannem, který mu s největší pravděpodobností doporučil architekty pro stavbu jeho rodinného domu.³²⁴ Bližší informace o Švecově životě bohužel nejsou známy.

6.6.4.2 Popis vily

Dvoupatrová stavba [obr. 56] je tvořena podélným hranolem, který je z části nad přízemím podepřen ocelovými sloupy a terasovitě odstupňovaný k jihu. Severní průčelí oživuje půlkruhové schodiště.

Vila je dokladem nejpokrokovější dobové stavební technologie – železobetonového skeletu. Soustředění nosné konstrukce pouze do sloupů železobetonového skeletu zbavilo půdorys domu omezujících nosných zdí. Jednotlivé místnosti tak jsou odděleny pouze příčkami, jejichž umístění bylo možno volit zcela dle potřeb dispozice domu. Jižní průčelí [obr. 57, 58] se v úrovni prvního patra otevírá prosklenými stěnami a rozměrnými okny a propojovalo interiér s terasou a se zahradou.

První patro [obr. 59] ústí na malou terasu, ze které vede subtilní vřetenovité schodiště, taktéž ze železobetonu [obr. 60]. Druhé patro je z poloviny odsazeno ve prospěch podélné střešní terasy.³²⁵ Stejně jako u vily Aloise Zimmermanna se na severní straně nachází půlválec schodiště se vstupem. Zajímavě je pojatá barevnost omítky. Základním tónem je světle šedá, schodiště se vstupní deskou a ustupující stěny přízemí mají tmavě šedý tón a železobetonové sloupy jsou černé.

Na rozdíl od předchozího domu, který byl zčásti podsklepený, se v tomto případě podlažím pro technické zázemí stalo přízemí budovy. Z prostoru zádveří se vstupovalo buď do prostoru schodiště, které vedlo do bytu umístěného v patře, nebo do předsíně v přízemí, ze které byly přístupné všechny místnosti tohoto podlaží. Byla to garáž, spižirna, skříň na nářadí, kotelna, místnost pro uložení paliva, prádelna a WC. Také se zde nacházel byt pro domovníka, který ovšem tvořila pouze jediná místnost.

Do prvního patra se přichází zaobleným schodištěm (to je motiv, který Richard Podzemný s oblibou používal u menších bytových staveb až do počátku války)³²⁶ do haly, z níž je směrem k jihu přístupný byt. Ten se dispozičně podobal domu Aloise

³²⁴ Vít Šilhan (pozn. 7), s. 84.

³²⁵ Viz Kopáček (pozn. 9), s. 538.

³²⁶ Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 391-392.

Zimmermanna – také byl rozdělen na severní a jižní část, přičemž v severní části byla umístěna šatna, dále kuchyně, WC a pokoj pro služebnou. Jižní část zaujímal obytné prostory. Jednalo se o jeden kontinuální prostor, který bylo možné rozdělit posuvnou příčkou (zavěšenou na systému Perkeo)³²⁷ na hlavní obývací pokoj spojený s jídelnou a pracovna pána domu (na jihovýchodní straně).

V jídelně bylo umístěno velké francouzské okno, kterým bylo možné projít na terasu a po zmiňovaném spirálovitém schodišti sejít do zahrady. Tímto spojením je dům ideálně propojen s exteriérem. Druhé rozměrné okno v jídelně tvořilo zimní zahradu, a to dvěma za sebou umístěnými skleněnými stěnami.

Druhé patro je rozdělené: polovinu dispozice tvoří pokoje, druhou polovinu terasa. Pokoje jsou umístěny v podstatě v řadě za sebou. V západní části se nachází hostinský pokoj, na východní straně další ložnice a mezi těmito pokoji je umístěná šatna a koupelna. Z obou ložnic je možné vejít na terasu. Ta tvoří druhou polovinu patra a je částečně zakrytá sklobetonovou střechou (totožným materiálem je kryt půlválec se schodištěm).³²⁸ Podle původních plánů měla být část terasy osázena keři a dvěma stromky.

Všechny obytné prostory v prvním i druhém patře jsou orientovány výhradně na jih. Architekti pro rodinu Šveců vytvořili komfortní a prostorné bydlení nového stylu – se sluncem, vzduchem a zelení, jak předepisovaly tehdejší funkcionalistické myšlenky. Tím se podařilo vytvořit vzorový standardní dům střední vrstvy té doby, který ale už v jižních Čechách nebyl nikdy překonán.³²⁹

6.6.4.3 Současný stav a využití

V současnosti je vila v rukou rodiny původního vlastníka a má statut kulturní nemovité památky. Stavba se zachovala ve velké míře v autentickém stavu, včetně povrchů, materiálů, technických vymožeností. V interiéru jsou například zachovány vestavěné skříňe nebo výdejní okénko spojující kuchyň s jídelnou.

I další vybavení vily (koupelny, WC, kuchyně, zimní zahrada) je vysoce kvalitním a příznačným dokladem funkcionalistického stylu. Jen v jihozápadním rohu

³²⁷ Milan Šilhan, Rodinný dům JUDr. Františka Švece, in: Švácha (pozn. 2), s. 148.

³²⁸ Viz Pelech (pozn. 5), s. 82.

³²⁹ Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 392.

zahrady stojí novodobý přístavek a v jihovýchodním rohu zahrady novodobá garáž. Plot na severní straně zahrady je rovněž novodobý.

6.6.5 Shrnutí

Dvojice architektů Ossendorf – Podzemný patřila v českém prostředí mezi přední stoupence Le Corbusiera a jeho silný vliv je zřetelný právě na zmiňovaných vilách v Dukelské ulici. Především můžeme Corbusierův vliv pozorovat na domu čp. 80.

Ačkoli si rodinný dům Aloise Zimmermann (čp. 76) v sobě zachoval ještě mnoho z minimalismu a střízlivého stylu, vliv luxusnějších Corbusierových staveb se v něm projevuje také. Již jeho hmotová skladba upomíná na Corbusierovu tezi stavby jako kompozice čistých elementárních těles.³³⁰ „Stejný inspirační zdroj prozrazují pilíře v konstrukci domu, umožňující volný půdorys, a myšlenka osvětlení horizontálním oknem, které v tomto případě sice ještě netvoří souvislý pás, ale v podstatě tuto funkci naplňují tři rozsáhlá horizontální okna v obou podlažích.“³³¹ Také využití střešní terasy nad částí přízemí jako zahrady připomíná Corbusierův vliv.

V případě rodinné domu JUDr. Františka Švece (čp. 80) se již oba architekti svou inspirací od francouzského architekta netajili. Při projektování domu v podstatě vycházeli z *Pěti bodů nové architektury*, které Corbusier vydal v roce 1926.³³² Část prvního patra je z důvodu vzdušnosti vysazena na sloupech, celé jižní průčelí prvního patra je takřka beze zbytku proskleno, což si můžeme interpretovat jako rozvedení Corbusierova požadavku na dostatek světla pomocí pásových oken.

S Corbusierovým ideálem střešní zahrady se architekti vypořádali v původním návrhu umístěním stromu na terasu. Podzemný s Ossendorfem také použili železobetonový skelet, díky kterému je možná volná dispozice. Pracovna je díky tomu oddělena od hlavního obytného prostoru pouze zasunovací stěnou. Část obytného patra a terasa jsou vysazeny na sloupy³³³ a fasádu prolamují velká pásová okna. Architekti tedy nenaplnili pouze poslední bod, a sice vysunuté stropní konzoly.

³³⁰ Viz Erbanová (pozn. 4), s. 31.

³³¹ Tamtéž, s. 31 – 32.

³³² Viz Frampton (pozn. 89), s. 181. Le Corbusier se je snažil naplnit v realizaci rodinného domu v roce 1927 ve výstavní kolonii Weissenhof u Stuttgartu, kam zavítali také Podzemný a Ossendorf během svých studií pod vedením Pavla Janáka.

³³³ Vysazení části patra a terasy nad terén nebylo jistě ovlivněno jen Le Corbusierovou koncepcí domu na pilotách, ale bylo podmíněno i konkrétní situací náplavového území nedaleko řeky. Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 390.

Zatímco vila Františka Švece se zachovala v autentickém stavu, druhou znehodnotila přestavba.

6.7 Vila Emílie Kolínové (Na Hradbách 36, Jindřichův Hradec)

Rodinnou vilu, kterou si nechala postavit Emílie Kolínová, navrhl Antonín Mečír. Ten stavbu pojal jako dominantní hranol s postranními přístavky. Vila se nachází na pozemku na městských hradbách, při západním okraji Husových sadů, a díky tomu působí její vzhled majestátně. Díky architektově restaurátorské praxi zde ale došlo k mistrnému propojení starobylé zástavby s moderními funkcionalistickými postupy.

Dům v ulici Na Hradbách čp. 36 z let 1932 – 1933 je nejslavnějším Mečířovým dílem, na němž spolupracoval se stavitelem Bohumilem Kasalem.³³⁴

6.7.1 Emílie Kolínová

Emílie Kolínová byla manželka někdejšího primáře místní nemocnice Oldřicha Kolína. Rodina Kolínů patřila mezi významnou jindřichohradeckou elitu. Zasloužil se o to především manžel paní Emilie, jemuž Jindřichův Hradec vděčil za novostavbu chirurgického pavilonu.³³⁵ Bližší informace o životě paní Kolínové ani jejího manžela bohužel nemáme.³³⁶

6.7.2 Architekt Antonín Mečír

Jako architekta zvolila paní Kolínová Antonína Mečíře, v té době nejvýznamnějšího architekta ve městě, který byl zároveň rodinným přítelem rodiny Kolínů.³³⁷ Mečír se narodil 15. května 1888 v Jindřichově Hradci.³³⁸ Vystudoval České vysoké učení technické a jako architekt zpočátku spolupracoval s Josefem Sakařem³³⁹ v Karlíně.³⁴⁰

Jindřichův Hradec se stal Mečířovi působištěm zprvu z důvodu dočasné příslušnosti k 75. českému pěšímu pluku rakousko-uherské armády. Po sňatku se

³³⁴ Jednalo se o již osvědčené duo, jelikož tito dva tvůrci spolu pracovali již dříve, například při stavbě obchodní akademie v Jindřichově Hradci.

³³⁵ Eva Erbanová, Vila Emílie Kolínové, in: Švácha (pozn. 2), s. 138.

³³⁶ Sice se mi podařilo navázat korespondenci s vnučkou Emílie Kolínové, paní Miroslavou Člupkovou, ta mi ale neposkytla žádné jiné další informace, než které známe ze Slavných vil Jihočeského kraje.

³³⁷ Reportáž Davida Vávry z cyklu Šumná Česká Kanada, odvysílaný 17. listopadu 2008, dostupný online: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1008546862-sumna-mesta/208522162350004-sumna-ceskakanada/obsah/151869-vila-emilie-kolinove-jindrichuv-hradec>, vyhledáno 11. 3. 2016.

³³⁸ Viz Vlček (pozn. 15), s. 418.

³³⁹ Josef Sakař (1856 – 1936) byl český architekt, urbanista, stavitel. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří budova Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a konvent křižovníků s červenou hvězdou na Starém Městě. Podílel se také na projektu budovy České eskomptní banky v Praze v ulici Na příkopě. Viz Vlček (pozn. 15), s. 570.

³⁴⁰ Viz Toman (pozn. 16), s. 123.

slečnou Emou zde našel svůj druhý domov.³⁴¹ Po přestěhování do Jindřichova Hradce pracoval již jako samostatný architekt. Působil zde jako projektant a restaurátor, především konzervoval fresky a sgrafito. Později se stal předním městským architektem v Jindřichově Hradci.³⁴²

Různě zpracované nápisy svědčící mj. o Mečřřově autorství najdeme dodnes u hlavních vstupů do tří veřejných městských staveb: Okresního soudu³⁴³ („Projektoval ARCHITEKT ANT. MEČŘŘ Praha – Jindřichův Hradec“), Masarykovy obchodní školy³⁴⁴ z let 1921 – 1923 („PROJEKTOVAL ARCH. ANTONÍN MEČŘŘ PROVEDL STAV. BOHUMIL KASAL“) a Živnostenské školy Dr. Edvarda Beneše („Projektoval architekt Ant. Mečřř v Jindř. Hradci“) z let 1937 – 1938.³⁴⁵

Antonín Mečřř se ale podílel na dalších realizacích i neuskutečněných plánech vázaných na Jindřichův Hradec, jako například sokolovna, obytná kolonie na Zborově, obytné domy Na tržišti, u sv. Trojice u nemocnice a u nádraží, Masarykův dům pro Lidovou osvětu a konečně také vila Emílie Kolínové.³⁴⁶ Mečřřovo architektonické dědictví nebylo doposud systematicky prozkoumáno a je teritoriálně o poznání větší.³⁴⁷

Mečřřovy stavby, které buď celé vyprojektoval, nebo se na jejich stavbě podílel, nejsou zaevidovány na památkovém úřadě. Nemožnost dohledání některých jeho stavebních plánů, průvodních zpráv či v tomto případě regulačního plánu nové městské části znesnadňují bádání o stavební činnosti známého jindřichohradeckého architekta.

Pro komplexnější pochopení Mečřřovy tvorby je důležité zohlednit také jeho restaurátorskou a další výtvarnou činnost. Mečřř opravoval například kostel sv. Jana Křtitele nebo sousoší na náměstí.³⁴⁸ Soukromě potom studoval malbu u jindřichohradeckého Jiřího Kauckého.³⁴⁹ V tomto oboru se zaměřoval na malbu středověkých architektur a městských znaků. Mečřř byl citlivý architekt s respektem k

³⁴¹ Viz Stuchlíková (pozn. 23), s. 35.

³⁴² Tamtéž, s. 123.

³⁴³ Budova byla postavená v letech 1928 – 1929. Dnes zde sídlí Policie ČR.

³⁴⁴ Dnes Obchodní akademie T. G. Masaryka.

³⁴⁵ *Jihočeská technická práce: Sborník SIA*, České Budějovice 1938, s. 44.

³⁴⁶ Viz Stuchlíková (pozn. 23), s. 35.

³⁴⁷ Mečřřovy stavby se nacházejí například také v Milevsku nebo Moravských Budějovicích. Tamtéž, s. 36.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 36.

³⁴⁹ Viz Toman (pozn. 16), s. 123.

místním předchůdcům, nebál se ale na vhodném místě experimentovat a učinit tak lokálně zadosť mezinárodnímu trendu.

Antonín Mečír zemřel bezdětný 24. února 1965.³⁵⁰ Pohřben je na Olšanských hřbitovech v Praze. V pořadu Šumná Česká Kanada v roli Mečíře vystupuje Jiří Langer a z balkonu vily Emílie Kolínové při pohledu na řeku Nežárku říká: „Chtěl jsem vytvořit další dominantu nad Nežárkou, jako moderní protiváhu manýristického zámeckého Rondelu.“³⁵¹ Ačkoli s největší pravděpodobností tuto větu zřejmě Mečír nikdy neproněsl, jeho tvorbu vystihuje dokonale.

6.7.3 Popis vily

Vila Emílie Kolínové [obr. 61] je zajímavou kombinací funkcionalismu s doznívajícími tendencemi klasické architektury. Mečír navrhl dominantní hmotu, ke které po stranách připojil nižší přístavky. Vila je tak sestavená ze symetricky propojených hranolů, které nezdobí zvenčí žádný ornament. Průčelní část je otočená do zeleně parku, zadní trakt potom obklopuje vlastní zahrada domu.

Oproti přísné a strohé architektuře pláště na první pohled zaujme klasicistně pojatý sloupový vstupní portikus. Klasicistní nádech dodává také čistá symetričnost stavby. Hlavní vstup, přístupný po schodišti, kryje oblá, téměř kruhová, stříška [obr. 62]. Po levé straně stojící dominantní hranol osvětluje podélné okno, za kterým se skrývá hala a schodiště do prvního patra. Původní dispozici domu nelze zjistit, protože neexistují Mečířovy plány stavby.

Přesnou informaci o původním uspořádání interiéru vily není dnes možné získat, protože ve stavebním archívu města se nezachovala její plánová dokumentace. Archivní dokumentace³⁵² uvádí alespoň popis stavebního záměru. Dům měl původně plnit dvě funkce. Sloužil především pro rodinné bydlení, ale poskytoval i prostor pro menší lékařskou praxi primáře Kolína. Ta měla být umístěná v suterénu, společně s kuchyní a

³⁵⁰ Viz Stuchlíková (pozn. 23), s. 36.

³⁵¹ Reportáž Davida Vávry z cyklu Šumná Česká Kanada, odvysílaná 17. listopadu 2008, dostupná online: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1008546862-sumna-mesta/208522162350004-sumna-ceskakanada/obsah/151869-vila-emilie-kolinove-jindrichuv-hradec>, vyhledáno 11. 3. 2016.

³⁵² Městský úřad Jindřichova Hradce, Odbor výstavby a územního plánování, dokument „*O stavební komisi obecního představenstva města Jindřichova Hradce*“.

byty pro služebnictvo. Přízemí s terasou a dvěma balkony rozdělil Mečíř na halu a předsíň. V patře se potom nacházel pokoj pro komornou a velká předsíň s galerií.³⁵³

Popis původního stavu interiéru domu se zachoval ze spisu komisionálního převzetí domu, za účelem umístění jeslí ze dne 29. září 1949.³⁵⁴ Podle něho osvětlovala dřevěné schodiště s halou skleněná stěna, vyplněná matným sklem. Dřevem obloženou halu od schodiště oddělovaly dveře. Ostatní místnosti byly luxusně vybaveny například mramorovými deskami či obloženy dřevem [obr. 63].

6.7.4 Historie stavby

Dne 16. června 1932 podala paní Emilie Kolínová žádost o povolení ke stavbě nového domu na místě staršího domu čp. 36/I.³⁵⁵ Stavbu povolil městský úřad v roce 1932 na základě šetření stavební komise rady města,³⁵⁶ která souhlasila se zbořením staršího domu a stanovila podmínky technického rázu a památkové ochrany. Provedením vily pověřila paní Kolínová stavitele Bohumila Kasala z Jindřichova Hradce, který vilu postavil v září 1933.³⁵⁷

Dům byl v 60. letech minulého století zestátněn a tehdejším novým majitelem – Městem Jindřichův Hradec – předělán na jesle. V roce 1991 byla vila v restituci vrácena rodině Kolínů, která ji od těchto let postupně rekonstruuje.³⁵⁸

6.7.5 Současný stav a využití

Kvůli nevhodnému využívání stavby v 60. letech byla pro nové účely jeslí změněna vnitřní dispozice domu novým přepříčkováním. Došlo také k některým zásadním přestavbám a výměně veškerých instalací. Zároveň byla realizována vnější přístavba na uschování kočárků a terasa pod vnější střechou.

Vnější ráz funkcionalistické stavby je ovšem dodnes téměř beze změn dochován. Také v interiéru je zachována velká část původního mobiliáře, který byl silně tradicionalistický.³⁵⁹ Jde například o schodiště s dřevěným zábradlím, obklady s

³⁵³ Eva Erbanová, Vila Emílie Kolínové, in: Švácha (pozn. 2), s. 138.

³⁵⁴ Viz Vaverová (pozn. 21), s. 32.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 31.

³⁵⁶ Komise sestávala ze stavebního znalce a z představitelů obecního zastupitelstva, městského odboru sadařského a památkového úřadu. Eva Erbanová, Vila Emílie Kolínové, in: Švácha (pozn. 2), s. 138.

³⁵⁷ Viz Stuchlíková (pozn. 23), s. 35.

³⁵⁸ Korespondence autorky s Miroslavou Člupkovou, vnučkou Emílie Kolínové, ze dne 28. února 2016.

³⁵⁹ Reportáž Davida Vávry z cyklu Šumná Česká Kanada, odvysílaná 17. listopadu 2008, dostupná online: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1008546862-sumna-mesta/208522162350004-sumna->

dubovými dýhami nebo vestavěné skříně. Vše je zhotoveno výbornou technickou řemeslnou prací a dnes nově zrestaurováno.

Díky tomu, že vilu opět vlastní rodina původních majitelů, která si plně uvědomuje hodnotu a význam domu, dochází sice k postupné, zato ale k citlivé rekonstrukci. Vila Emílie Kolínové je tedy ukázkovým příkladem šetrné obnovy moderní architektury.

6.8 Vila Václava Šlechty (V Oudolí 1203, Písek)

Písek se začal rozrůstat po první světové válce. Aby se zmírnila bytová krize (která stejně jako v jiných městech zavládla po roce 1918), stavěly se především obytné domy. Kromě nich byl ve dvacátých letech realizován jen malý počet staveb jiného účelu.³⁶⁰

Ve třicátých letech se Písek stal důležitým ohniskem šíření moderní architektury v jižních Čechách.³⁶¹ Vila Václava Šlechty, postavená jedním z nejvýznamnějších architektů meziválečného období u nás, Evženem Linhartem, zaujímá v píseckém prostředí přední místo. Vila spojuje dispoziční nápaditost a konstrukční čistotu s nevšedním výtvarným projevem a citlivým detailem. I přesto ale Eva Erbanová upozorňuje na fakt, že si Linhart při stavbě počínal velmi skromně a dům proto nelze zařadit mezi jeho špičková díla.³⁶²

Šlechta se rozhodl svou vilu umístit nedaleko města Písku, v tehdy samostatné osadě Hradiště. Po druhé světové válce došlo ale k přidružení osady k Písku. Do dnešní doby vzniklo v blízkosti Šlechtovy vily satelitní městečko, a dům tak zcela ztratil na své působivosti. Naštěstí je ale zasazen do prostorné zahrady, která ho alespoň částečně uchránila.

6.8.1 Architekt Evžen Linhart

Evžen Linhart se narodil 20. března 1898 v Kouřimi.³⁶³ V letech 1918 – 1924 studoval Fakultu architektury a pozemního stavitelství na Českém vysokém učení technickém v Praze. Ještě jako student publikoval své návrhy, které byly v přímém vlivu purismu Le Corbusiera, v soudobém odborném časopise *Stavba*.

Byl členem Klubu architektů, Spolku výtvarných umělců Mánes, Devětsilu a společně s Jaroslavem Fragnerem, Karlem Honzíkem a Vitem Obrtelem členem tzv. Puristické čtyřky. Té šlo hlavně o to převádět nejjednodušší objemy obohacené dalšími složitějšími prvky, architekti využívali zejména hru s vrženými stíny, fascinovala je kulatá stínidla, atypické okapní roury apod.

³⁶⁰ Jana Štorková – Eva Erbanová – Eva Zuzáková, *Plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického a kulturního dědictví v Písku*, České Budějovice 2009, nečíslováno, uloženo: NPÚ ČB.

³⁶¹ V popředí architektonických událostí se Písek ocitl už před rokem 1900, a to stavbou vily a tovární budovy pro místního podnikatele Adolfa Raaba od Dušana Jurkoviče. Raabova vila dokonce o dva roky předcházela známým Jurkovičovým pavilonům v Luhačovicích.

³⁶² Viz Erbanová (pozn. 4), s. 96.

³⁶³ Viz Vlček (pozn. 15), s. 372.

Linhart se účastnil četných architektonických soutěží a vystavoval na řadě míst v Čechách i v zahraničí. Své projekty, které se bohužel často nedočkaly realizace, vystavoval v Praze (1921), Výmaru (1923), Stuttgartu (1927), Bělehradě, Záhřebu, Bukurešti nebo Paříži (1937).³⁶⁴ Na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století byly podle Linhartových projektů realizovány některé rodinné domy například v Praze v kolonii Baba nebo v Táboře.

Od roku 1924 do roku 1945 byl Linhart zaměstnán Stavebním úřadem hlavního města Prahy, kde se snažil prosadit purismus do projektů městské výstavby. Nesporně je jeho vliv zásadní například pro malobytový dům v Praze Hostivaři, který je projektovaný podle puristických zásad a postavený v letech 1926 – 1927.³⁶⁵

Ačkoliv Linhart zrealizoval minimální počet rodinných domů a výstavby se spíše dočkaly jeho projekty standardních nájemních domů, navrhl a s podporou své rodiny postavil 1927 – 1929 rodinný dům v Praze – Dejvicích, který vyniká nad všechny Linhartovy projekty jedinečným uměleckým výrazem a prostorovým pojetím.³⁶⁶ Tato stavba znamenala příklon k funkcionalismu emotivního směru, který se plně projevil v pozdějších stavbách 30. let.³⁶⁷ Jedná se o jednopatrový objekt, dispozičně řešený ve tvaru L. V nižším, jižním křídle si architekt zřídil ateliér a na jeho střechu umístil terasu. Efektní kaskáda podlah zvyšuje prostorovou účinnost obytných místností v přízemí. Důležitým prvkem je spojení s přírodou, které je umocněno prolomením jedné ze zdí velkým oknem o devíti polích.

V podobném stylu pokračuje Linhart ve své další tvorbě. Z dalších Linhartových pražských realizací můžeme jmenovat rodinný dům v Tylišovské ulici z let 1927 – 1931 a stavby obytných domů v Pivovarnické ulici 10 – 12.³⁶⁸

Spolu s Václavem Hliským vyhrál Linhart roku 1947 první cenu v soutěži na kolektivní dům v Litvínově, který byl realizován v letech 1948 – 1958.³⁶⁹

³⁶⁴ Viz Toman (pozn. 16), s. 38.

³⁶⁵ Viz Vlček (pozn. 15), s. 372.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 372.

³⁶⁷ Rostislav Švácha, Architekti Devětsilu, in: Jan Rous - František Šmejkal - Rostislav Švácha - Jan Malý, *Devětsil: Česká výtvarná avantgarda dvacátých let* (kat. výst.), Praha, Brno 1986, s. 49

³⁶⁸ Otakar Nový, *Česká architektonická avantgarda*, Praha 1998, s. 265.

³⁶⁹ Viz Vlček (pozn. 15), s. 372.

Vila, navržená Linhartem pro majitele realit Václava Šlechtu mezi léty 1932 - 1933, je sice na písecké poměry nadprůměrným počinem, ale z hlediska Linhartovy tvorby nepatří k zásadním dílům.³⁷⁰

6.8.2 Popis vily

Rodinný dům Václava Šlechtty [obr. 64] stojí skrytý uprostřed rozlehlé zahrady. Z ulice není téměř vůbec vidět. Teprve když stojíme na pozemku zahrady, naskytne se nám pohled na celý dům.

Celkově působí stavba poměrně stroze, až minimalisticky. Sestává z několika jednoduchých kubusovitých hmot, které jsou k sobě kaskádovitě seskupeny. K východu vybíhá mělký rizalit, který vyznačuje umístění schodišťové haly, na západní straně naopak hmota fasády ustupuje dozadu. Fasáda je členěna obdélnými okny různé velikosti i tvarů. Největší z nich má hala a obývací pokoj v prvním patře, ze kterého lze vystoupit na vyčnělou desku terasy.³⁷¹ Zajímavým prvkem je také hranolová celoprosklená zimní zahrada, situovaná na východní stranu [obr. 65].

Strohost ale vyvažuje velké množství důmyslných detailů. Na první pohled nás například na fasádě zaujme neobvyklá kombinace hladké omítky se dřevem. To vidíme u dřevěného obložení pergoly na boku vily [obr. 66]. Velmi detailně jsou také zpracovány například kulatá stínidla lamp, okapové roury, schodišťové zábradlí [obr. 67] nebo mísy na květiny. Tato poetizace obyčejných věcí patřila v raných 20. letech k nejvýraznějším rysům tvorby zmiňované Puristické čtyřky a ve Šlechtově vile se k ní Linhart vrací na stylové základně funkcionalismu.³⁷²

Dispozičně je vila řešena tak, že nejdůležitějším prostorem přízemí se stala obytná schodišťová hala v severním traktu, do které se vstupuje z předsíně. Předsíň vede také do kuchyně a z té se zase dostaneme do pokoje na jižní straně domu.

³⁷⁰ Viz Štorková – Erbanová – Zuzáková (pozn. 334), nečíslováno.

³⁷¹ Eva Erbanová, Rodinný dům Václava Šlechtty, in: Švácha (pozn. 2), s. 141.

³⁷² Tamtéž, s. 141.

Do prvního patra vedou schody z haly. Nachází se zde koupelna, ložnice, druhá kuchyně a velký obývací pokoj s jídelním koutem. Tato dispozice se ale změnila po roce 1937, kdy byla stavitelem Václavem Bartuškem³⁷³ vila rozšířena o nový obytný trakt.³⁷⁴

6.8.3 Současný stav a využití

Jednopatrová vila měla původně půdorys ve tvaru písmene L. To se ale změnilo po roce 1937, kdy přibyla k východní straně domu přízemní přístavba obdélného půdorysu, vyprojektovaná píseckým stavitelem Václavem Bartuškou. Vstupní průčelí domu se tak rozšířilo o jednu osu.

Vila je dnes stále v majetku rodiny Šlechtových a slouží k obytným účelům. Kromě zmiňované přístavby nového obytného traktu v roce 1937 nedošlo k žádným zásadním změnám ani v dispozici, ani ve vnější podobě objektu.

Vila má navíc v dnešní době novou opravenou fasádu a i přes to, že není památkově chráněná, postupná rekonstrukce je prováděna velmi citlivě. To je dáno zřejmě tím, že dům obývají potomci původního majitele, kteří si uvědomují architektonickou i historickou hodnotu stavby.

Do dnešních dnů je tedy zachován nejen nijak zásadně neporušený vnější vzhled s drobnými detaily, jako například původní kovové zábradlí u hlavního vchodu, dřevěné obložení pergoly, ale také některé interiérové prvky, jako například dřevěné schodiště vedoucí do prvního patra [obr. 68].

³⁷³ Václav Bartuška patřil ve 30. letech k významným píseckým stavitelům. Podílel se například na stavbě písecké průmyslové školy. Kol. autorů, *ALMANACH. 60 let Střední průmyslové školy a Vyšší odborné školy, Písek, Karla Čapka 402*, Písek 2001, s. 6.

³⁷⁴ Eva Erbanová, *Rodinný dům Václava Šlechty*, in: Švácha (pozn. 2), s. 141.

6.9 Vila Viktora Kohnera (Sibiřská 390, Jindřichův Hradec)

Vila je postavena na nároží ulic Italské a Sibiřské. Nachází se v moderní vilové čtvrti Zborov, kterou ve 30. letech v Jindřichově Hradci navrhl Antonín Mečíř.³⁷⁵ Pro obytnou kolonii zvolil prostor v blízkosti městské nemocnice. Kolem dnešních ulic Sibiřské, Zborovské, Francouzských legií a Italských legií, které se dnes říká obecně „Zborov“, dodnes stojí menší domky budované zřejmě podle jednotného plánu.

I přes výrazné architektonické kvality je vila Viktora Kohnera dnes zcela zapomenutou stavbou. Byla sice zahrnuta do výstavy „Znamá neznámá jihočeská architektura 20. století“, kterou pořádal NPÚ v Českých Budějovicích v září 2013, jednalo se ale pouze o stručnou zmínku.³⁷⁶ Podrobněji se ale vile prozatím nikdo nevěnoval. Nejzákladnější informace podává pouze bakalářská práce Martiny Vaverové.³⁷⁷

6.9.1 Stavebník Viktor Kohner

Vilu si nechal vybudovat jindřichohradecký obchodník Viktor Kohner s manželkou Františkou. Inženýr Kohner se narodil 10. července 1890.³⁷⁸ V Jindřichově Hradci patřil mezi významné židovské obchodníky.³⁷⁹ Společně s Ernstem Singerem vlastnil firmu Siko, kterou založili roku 1924³⁸⁰ a která vyráběla výrobky z kovů.

Stejně jako převážná část židovských obyvatel i Viktor Kohner neunikl nacistickým perzekucím. Dne 18. května 1942 byli manželé Kohnerovi odvezeni spolu s dalšími třiceti rodinami jindřichohradeckých Židů do Třebíče a odtud 22. května 1942 transportem Aw, č. 312 do Terezína.³⁸¹ Kohner byl následně 25. května 1942 převezen transportem Az, č. 558 do Lublině, kde zahynul.³⁸²

³⁷⁵ *Jihočeská technická práce: Sborník SIA*, České Budějovice 1938, s. 136.

³⁷⁶ Vila byla taktéž zahrnuta do plošného průzkumu, který se v rámci zmiňované výstavy konal. Eva Zuzáková, *Plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického a kulturního dědictví v Jindřichově Hradci*. České Budějovice 2009, uloženo: NPÚ ČB, s. 11.

³⁷⁷ Viz Vaverová (pozn. 21), s. 35-36.

³⁷⁸ <http://www.holocaust.cz/en/database-of-victims/victim/101354-viktor-kohner/>, vyhledáno 6. 3. 2016.

³⁷⁹ V Jindřichově Hradci sídlila v první polovině 20. století poměrně silná židovská komunita. V období mezi dvěma světovými válkami žilo ve městě více než 200 obyvatel židovského vyznání, kteří velkou měrou přispěli k rozvoji místního průmyslu a obchodu. <http://www.bambiriada.cz/ksp.php?goto=site37&lng=cz>, vyhledáno 7. 3. 2016.

³⁸⁰ Michael Rachmuth, *The History of the Jews in Neuhaus*, <http://www.jewishgen.org/yizkor/bohemia/boh447.html>, vyhledáno 7. 3. 2016.

³⁸¹ <http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/101354-viktor-kohner/>, vyhledáno 7. 3. 2016.

³⁸² Z 997 osob, které byly z Terezína do Lublině deportovány, přežila pouze jedna jediná. <http://www.holocaust.cz/transport/17-az-terezin-lublin/>, vyhledáno 7. 3. 2016.

6.9.2 Architekt F. A. Libra

Autor projektu Kohnerovy vily, František Albert Libra, žil v letech 1891 – 1958.³⁸³ Architekturu studoval nejprve na české (v letech 1910-13) a poté na německé (v letech 1913-16) Technické univerzitě v Praze, kde získal tradiční školení profesorů Jana Kouly, Josefa Fanty, Adolfa Liebschera aj. Byl členem Klubu architektů a Svazu architektů ČSR. Během první světové války v letech 1916 - 1918 působil jako domobranecký inženýr a v roce 1920 zakončil vysokoškolská studia přerušena válkou.

V mládí Libra neměl mnoho příležitostí k vykonání studijních nebo pracovních cest do zahraničí.³⁸⁴ Teprve po válce, jakmile to bylo možné, podnikl dvě zahraniční cesty. První takový výjezd absolvoval v roce 1925, kdy navštívil Francii. Následovala cesta do Anflie a Holandska (1929).³⁸⁵ Setkání se zahraničními tvůrci se mu ovšem poštěstilo již v roce 1924, kdy v Praze probíhal slavný cyklus přednášek, jehož se účastnily přední osobnosti tehdejšího uměleckého a architektonického dění Le Corbusier, Amédée Ozenfant, J. J. P. Oud, Walter Gropius, Adolf Loos a další.

Od roku 1921 již působil jako samostatný architekt.³⁸⁶ Po kubistických a rondokubistických počátcích přijal puristický a funkcionalistický program revue *Stavba*. Rozvíjel ho především v projektech obytných, kancelářských, léčebných a továrních budov, zatímco jeho početné stavby peněžních ústavů si většinou zachovávaly klasicistický ráz.

Mezi jeho nejčastější architektonické úkoly patřily návrhy spořitelních budov, na jejichž fasádách s oblibou uplatňoval ušlechtilé kamenné obklady, které měly v zákazníkovi vzbuzovat pocit stálé, spolehlivé a solidní instituce.³⁸⁷ Věhlas Librovi přinesla zejména realizace v té době největší funkcionalistické stavby v Československu – Masarykova sanatoria pro léčbu TBC ve Vyšných Hágách, kterou navrhl s Jiřím Kanem³⁸⁸ v roce 1932. Až na tuto slovenskou realizaci a Dům energetiky v Ostravě ze závěru jeho tvorby (1954) se všechny jeho projekty týkaly Prahy a menších

³⁸³ Viz Vlček (pozn. 15), s. 368.

³⁸⁴ Viz Librová (pozn. 20), s. 13.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 13.

³⁸⁶ Kamil Dvořák, František Albert Libra, <http://www.archiweb.cz/architects.php?type=arch&place=cr&action=show&id=429>, vyhledáno 6. 3. 2016.

³⁸⁷ Plzeňský architektonický manuál, dostupný online: <http://pam.plzne.cz/architekt/25-fantisek-albert-libra>, vyhledáno 7. 3. 2016.

³⁸⁸ Jiří Kan (1895 – 1944) byl lotyšský architekt, který s Librou spolupracoval od roku 1930 téměř na všech stavbách. Viz Vlček (pozn. 15), s. 294.

venkovských měst na území Čech.³⁸⁹ Libra s Kanem založili společně firmu, v jejímž rámci pracovali na různých projektech a realizacích a všude jsou uváděni jako spoluautoři.³⁹⁰

Řešením bytů a obytných budov se Libra zabýval po celou dobu své praxe.³⁹¹ Obytné vily či domy jsou ale v menšině. Kohnerova vila v Jindřichově Hradci, spolu se dvěma pražskými vilami Arnošta Grossmanna a Alfréda Justitze, patří navíc mezi Librovy nejvýznamnější funkcionalistické stavby vilového typu.³⁹²

6.9.3 Popis vily

F. A. Libra pojmal dům velkoryse, jako jednopatrový obdélný hranol [obr. 69]. Stavbu umístil do rohu velké zahrady. V severovýchodním rohu pozemku je umístěna samostatná přízemní garáž. Ta byla v původních plánech situována do suterénu vily, kam Libra umístil další provozní prostory domu, přístupné dveřmi ze zahrady i z interiéru přízemí.

Vila je jednopatrová, s polozapuštěným suterénem. K hlavnímu kubusu budovy se na zahradní straně přičleňuje úzká terasa u zvýšeného přízemí. Z té se dá sejít do zahrady po částečně točitém schodišti. Fasáda je zcela hladká, členěna horizontálními i vertikálními pásovými okny [obr. 70]. Okna jsou rozmístěna nesymetricky dle vnitřní dispozice [obr. 71].

Přízemí [obr. 72] sloužilo, tak jak bývalo u vilových staveb zvykem, k reprezentaci rodiny. Krytý hlavní vchod vede do předsíně s krbem a se schodištěm do prvního patra. Dále se zde nachází Kohnerova pracovna, velký obývací pokoj s jídelnou, kuchyně a v jihozápadním rohu přízemí zimní zahrada. Jídelna se terasou otevírá do zahrady, která je přístupná po schodech.

³⁸⁹ Navrhl například hornické kolonie v Litvínově (1924 – 1925) nebo v Lomu u Mostu (1923 – 1925) nebo kolonii rodinných domků družstva Svěpomoc v Praze na Vinohradech a ve Strašnicích. Tamtéž, s. 368.

³⁹⁰ Šlo o malobytové domy Ústřední sociální pojišťovny na Pankráci (ulice Humpolecká a ulice Obětí 6. května, 1930), nájemní domy obce pražské v ulicích Jankovské a U Nových domů (1936), obytné pavlačové domy s nejmenšími byty pražské obce v Holešovicích v Osadní ulici (1930 – 1937), o soutěžní návrh na pobočku všeobecné nemocnice v Motole (1936) a další. Firma „Libra a Kan“ zanikla na přelomu let 1938 – 1939, kdy skončila základní náplň její činnosti – výstavba sanatoria ve Vyšných Hágách. Tamtéž, s. 49.

³⁹¹ Z celkového počtu asi tří set projektů je zhruba osmdesát věnováno stavbám pro bydlení (včetně nerealizovaných soutěžních i jiných návrhů). Navrhl například hornické kolonie v Litvínově (1924 – 1925) nebo v Lomu u Mostu (1923 – 1925) nebo kolonii rodinných domků družstva Svěpomoc v Praze na Vinohradech a ve Strašnicích. Tamtéž, s. 54 – 59.

³⁹² Viz Librova (pozn. 20), s. 60.

V prvním patře se nachází ložnice, dva pokoje po děti a hostinský pokoj. Hlavní komunikační tepnou je chodba, na které se nachází samostatné vchody do všech zmiňovaných pokojů. Chodba vede také na balkon umístěný do průčelí domu.

Střešní terasa s bazénem je ukázkou komfortu bohatého hradeckého podnikatele. Schody, vedoucí z prvního patra na terasu, ústí do převlékací kabiny, která sousedí s krytou verandou. Kromě bazénu se zde nachází také sluneční lázeň a pravý roh končí malým obdélníkem trávníku.³⁹³

6.9.4 Historie vily

Stavba započala v roce 1933. Stavitelem byl Jan Procházka a Jan Frühbauer.³⁹⁴ Kolaudace nové vily proběhla již v roce 1934. V roce 1938 se Kohnerovi rozhodli pro změnu vnitřní dispozice. Manželé chtěli pomocí příček udělat z jednoho velkého bytu dva menší. Tato přestavba byla povolena k obývání roku 1939.³⁹⁵

V padesátých letech, kdy se rozšiřovala oddělení jindřichohradecké nemocnice i mimo nemocniční areál, měla vila projít přestavbou na okresní transfuzní stanici. Pro její potřeby byla však nakonec vystavěna nová budova. V roce 1983 ale již vila neunikla přeměně na kožní oddělení nemocnice. V současné době sídlí v domě čtyři soukromé firmy.

6.9.5 Současný stav a využití

Vnější podoba ani vnitřní dispozice se nijak výrazně nezměnily, pouze interiér musel projít rekonstrukcí pro potřeby kožního oddělení.³⁹⁶ Drobným detailem je, že proti původnímu plánu, kde jsou rámy oken modré, mají dnes červenou barvu a silně tak kontrastují s bílou fasádou [obr. 73].³⁹⁷ Ani nynější majitelé vily nijak nezasáhli do vnější podoby domu. Přestože stavba není chráněna památkovým ústavem, zachovala se do dnešních dnů v autentickém stavu.

³⁹³ Viz Vaverová (pozn. 20), s. 35.

³⁹⁴ Viz Zuzáková (pozn. 376), s. 11.

³⁹⁵ Viz Vaverová (pozn. 20), s. 36.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 36.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 35.

7. ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce podává přehled vybraných funkcionalistických vil v jižních Čechách v první polovině třicátých let. Jedná se o výběr těch nejkvalitnějších staveb, které na tomto území v daném časovém úseku vznikly.

Období nejvýznamnější aktivity ve výstavbě rodinných domů započalo po první světové válce. Poválečná stavební konjunktura napomohla rychlému vývoji nové architektury, která si nekladla za cíl pouze nové výtvarné pojetí, ale rovněž řešení společenských problémů. Po nevídaném rozmachu dvacátých let přišla ovšem krize, která utlumila jakoukoli stavební činnost.

Třicátá léta se potom nesla v duchu opětovného rozkvětu a česká architektura se opět stala srovnatelnou s architekturou světovou.³⁹⁸ „Vilová architektura představovala experimentální pole, na němž architektonický vývoj a tvorba životního stylu několikrát velmi výrazně kulminovaly.“³⁹⁹ Ačkoli byly vždy jižní Čechy hospodářsky spíše zaostalejším regionem oproti jiným oblastem První republiky, i zde existovala vrstva obyvatel, která si chtěla dopřát luxus a styl metropole.

Typickou klientelu vilové architektury v jižních Čechách tvořili ještě v 19. století bohatí průmyslníci. V následujícím století se to nezměnilo, ale stavbu vil si začali dopřávat také příslušníci jiných společenských vrstev. Nárůst obchodníků, lékařů, advokátů, učitelů a podobných zaměstnání typických pro střední třídu je značný.

Ty nejmodernější vily si často stavěli sami architekti, jako například Karel Chochola nebo Jan Chomutovský, a také lékaři. Tak jako architekt, i lékař této doby se rád ujal role nositele pokroku ve všech životních oblastech.⁴⁰⁰ To se týká například vily Františka Mráze v Mirovicích nebo vily Emílie Kolínové v Jindřichově Hradci. Mezi významnou společenskou vrstvu se od 19. století řadili také učitelé. I někteří z nich chtěli mít pro sebe postavenou reprezentativní budovu, která by odrážela jejich pokrokového ducha. Příkladem může být vila Aloise Zimmermanna v Dukelské ulici v Českých Budějovicích. Nezanedbatelnou skupinu nové vyšší střední třídy tvořili také

³⁹⁸ Provázanost české a evropské architektury dokládají například realizace významných evropských architektů na našem území. Jako jeden příklad za všechny lze jmenovat vilu Tugendhat od Ludwiga Miese van der Rohe.

³⁹⁹ Viz Šlapeta – Zatloukal (pozn. 18), s. 7.

⁴⁰⁰ Eva Erbanová, Vila Františka Mráze, in: Švácha (pozn. 2), s. 128.

advokáti, což dokládá vila JUDr. Františka Švece, stojící nedaleko Zimmermannovy vily.

Vybrané stavby jsou sestaveny do jakýchsi medailonků, které mají důsledně shodnou strukturu – vždy jsou nastíněna životopisná data stavebníka a architekta (pokud jsou známa), následuje popis celkové dispozice objektu a jeho interiéru. V závěru každého medailonku je shrnut současný stav a využití objektu. Součástí práce jsou také dobové fotografie, plány a fotografie zachycující současný stav. Bohužel u žádné stavby nejsou dochovány dobové fotografie interiéru, proto je porovnání současného a původního stavu velmi obtížné.

Vily postavené Karlem Chocholou na samém počátku třicátých let se řadí ke špičkovým stavbám tohoto období v Českých Budějovicích. **Karel Chochola** se při stavbě **vlastní vily** a především při stavbě **vily Ing. Josefa Svobody** inspiroval holandskou architekturou, a to zejména díky zahraničním cestám a osobnímu kontaktu s architektem J. J. P. Oudem. Typickým prvkem Chocholových staveb je hmota tvořená z bloků, které jsou výškově odstupňovány. Díky tomu mohl na svých domech uplatnit střešní terasy.

Také **vila Jana Chomutovského**, kterou si pro sebe a svou manželku navrhl tento významný český architekt v rodném Táboře, je tvořena několika kubusy. Vyznačuje se přísnou strohostí. Hranolovitý, stupňovitě komponovaný zevnějšek této stavby, změkčují jen oblé tvary terasy v přízemí a oblé nároží garáže.

Holandským neoplasticismem byla ovlivněna také **vila Miroslava Zátky** v Českých Budějovicích. Dům je tvořen množstvím stereometrických těles, které se vzájemně prolínají. Také jeho vnitřní prostory jsou propojeny do několika výškových úrovní, které lze považovat za jakousi variantu Loosova Raumplanu. Zátkova vila patří mezi jeden z mála příkladů zdařilé a citlivé rekonstrukce, a to především díky faktu, že vila je zapsána mezi kulturní nemovité památky.

V malém městečku Mirovice, které se nachází nedaleko Písku, byla v letech 1931 – 1932 postavena **vila Františka Mráze**. Autor projektu byl kvůli nečitelnosti svého podpisu na plánu domu neznámý. Díky publikaci Františka Růžičky se ale jméno dozvídáme – byl jím Josef Frič. Ačkoli bychom se podle dochovaných plánů, které se vyznačují zajímavou grafickou úpravou, mohli domnívat, že Frič byl velmi schopným a

progresivním tvůrcem, nevíme o jeho další tvorbě vůbec nic. Potvrzení či vyvrácení identifikace autora vily Františka Mráze bude tedy předmětem budoucího bádání.

Prachatická **Kralova vila**, postavená v letech 1932 – 1933, reprezentuje zcela ojedinělou stavbu, a to především díky vídeňskému původu architekta Fritze Reichla. Ten se při své práci inspiroval tvorbou Adolfa Loose (zřejmě díky přímému kontaktu s tímto architektem). Jeho život i projekty jsou v textu popsány poměrně detailně, a to především z toho důvodu, že v českém prostředí není kvůli malému počtu jeho realizací zcela známým architektem. Ani samotná vila nepatří mezi stavby všeobecně známé. Jedná se o jakýsi zapomenutý funkcionalistický skvost, který se snad v příštích letech dočká zasloužené rekonstrukce. V současnosti je ovšem stále řazena mezi domy, které by měly ustoupit kvůli stavbě silnice.

Rodinné domy postavené architektonickým duem Richard Podzemný - Kamil Ossendorf v Českých Budějovicích představují jedny z mála realizací pražské architektonické avantgardy na jihu Čech. Při projektování staveb v Dukelské ulici - **vily Aloise Zimmermanna** a především potom **vily JUDr. Františka Mráze** – se inspirovali architekturou Le Corbusiera. Vycházeli z jeho *Pěti bodů nové architektury*, přičemž nedodrželi pouze jediný bod, vysunutě stropní konzoly.

V textu se dále věnuji **vile Václava Šlechty**, která se nachází v Písku. Postavil ji jeden z nejvýznamnějších funkcionalistických architektů a člen tzv. Puristické čtyřky Evžen Linhart. I přesto, že je dům na písecké poměry ojedinělým dílem, v Linhartově tvorbě nepatří mezi zásadní počiny. Dům je dodnes v majetku potomků původního majitele a díky tomu je k němu přístupováno velmi citlivě a dochází k jeho postupné rekonstrukci.

Jindřichohradecká **vila Emílie Kolínové** z roku 1933 představuje spojení funkcionalistické architektury s klasickým tvaroslovím. Architekt Mečír navrhl čistě symetrickou stavbu s klasicistně pojatým sloupovým portikem, kterou ale doplnil o rozměrná podélná okna. Vila tvoří dnes dominantu na vyvýšeném místě nad řekou Nežárkou a díky zmiňované kombinaci moderního s klasickým výborně zapadá do zdejšího prostředí.

Další jindřichohradeckou stavbou, kterou se v textu zabývám, je **vila Viktora Kohnera**, postavená Františkem Albertem Librou pro místního podnikatele v roce

1934. Jde o další stavbu, která byla do dnešních dnů zcela zapomenuta. Jelikož se jedná o jednu z nejvýznamnějších vil, kterou tento slavný architekt navrhl, jistě by si zasloužila podrobnější zpracování a měla by být předmětem dalšího bádání.

V textu se nachází ještě několik otázek, na které se mi nepodařilo nalézt odpovědi nebo které nejsou zpracovány zcela dostatečně. Zmiňované nejasnosti se vyskytly především u zmiňované vily Františka Mráze v Mirovicích. Zde sice známe jméno architekta, o jeho životě ani dalších realizacích ale nevíme vůbec nic. Také dílu architekta Antonína Mečíře, jenž navrhl vilu Emílie Kolínové, nebyla prozatím věnována dostatečná pozornost, a to i přesto, že byl ve své době předním jindřichohradeckým architektem.

Text přináší nové poznatky především o Kralově vile v Prachaticích. O té byly dostupné pouze základní informace ve *Slavných vilách Jihočeského kraje*. Díky již zmiňovanému kontaktu s Hansem Kralem se mi ale podařilo získat dobové fotografie a životopisná data jeho otce a zároveň stavebníka, Johanna Nepomuka Krale. Také mi poskytl popis původního vzhledu interiéru, který si Hans Kral pamatoval mnohdy i do jednotlivých podrobností.

Předkládaná diplomová práce jaksí navazuje na diplomovou práci Petra Pelecha z roku 2003 a rozšiřuje ji o významné vily v celém Jihočeském kraji. Domnívám se, že práce by mohla být první studií zpracovávající komplexně jak architektonicko-historické aspekty funkcionalistických vil první poloviny třicátých let v jižních Čechách, tak i osudy jejich architektů a některých stavebníků.

8. SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

8.1 Primární zdroje

8.1.1 Nevydané

PhDr. Pavel Hájek, *Zápis z jednání Územní komise Národního památkového ústavu územního odborného pracoviště v Českých Budějovicích – rodinný dům Johanna Nepomuka Krále čp. 364, Nádražní ulice, Prachatice – návrh na nemovitou KP, konaného dne 26.1.2015, České Budějovice 2015, uloženo: NPÚ ČB.*

Jana Štorková – Eva Erbanová – Eva Zuzáková, *Plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického a kulturního dědictví v Písku, České Budějovice 2009, uloženo: NPÚ ČB.*

Eva Zuzáková, *Plošný průzkum, zhodnocení a dokumentace architektonického a kulturního dědictví v Jindřichově Hradci. České Budějovice 2009, uloženo: NPÚ ČB.*

SOKA Prachatice: *Záznam vzpomínek Miloslava Vačkáře: Prachatice v létech 1938 – 1945.*

Korespondence autorky s Miroslavou Člupkovou (vnučkou Emílie Kolínové), ze dne 28. února 2016.

Korespondence autorky s Hansem Kralem (synem Johanna Nepomuka Krále), ze dne 21. července 2015.

8.1.2 Vydané

Jihočeské listy, r. 46, 1940, č. 62, 14. 8., s. 1.

Jihočeský přehled, r. 3, 1928 – č. 1, 15. 1., s. 11.

Jihočeská technická práce, České Budějovice 1938 (Sborník SIA).

Písecké listy, r. 40, 1936 – č. 14, 2. 4., s. 1.

Jihočeská technická práce: Sborník SIA, České Budějovice 1938.

Emil Bayer, *Jihočeský obchodní a průmyslový adresář = Südböhm. Handels- und Gewerbe Adreßbuch*, České Budějovice 1923.

Max Eisler, *Fritz Reichl. Eine Auswahl von ausgeführten Arbeiten und Entwürfen*, Wien 1932.

Karel Honzík, Vila, in: *Volné směry XXIX*, 1932.

Klub architektů, *Náš názor na architekturu*, *Stavba III*, 1924/1925, s.153-158.

Ota Matoušek, Ing. Dr. techn. Karel Chochola, *Architektura ČSR 5*, 1946.

Hermann Muthesius, *Malý dům na venkově*, *Styl: časopis pro architekturu, stavbu měst a umělecký průmysl*, 1910, č. 1, s. 5.

Karel Teige, *Sociální a hospodářské kořeny bytové nouze*, *Stavba IX*, 1930/1931, s. 28-29.

Karel Teige, *Obytný stroj*, *Stavba*, 1925/1926, č. 9, 139 – 141.

Jan Stocký, *Hospodářský obraz jižních Čech*, Praha 1925.

Jan Stocký, *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav*, České Budějovice 1937.

Jan Stocký, *Hospodářský průvodce jihočeský*, Praha 1927.

Technik und Wirtschaft. Der Umbau des Justizpalastes. In: *Neue Freie Presse*, Nr. 24172/1931, 31. Dezember 1931, s. 9.

8.2 Sekundární zdroje

Almanach střední průmyslové školy stavební České Budějovice ke 100. výročí založení školy (1910 – 2010), České Budějovice 2010.

Hugh Baillie Scott, *Dům a zahrada*, Praha 1910.

Claire Beck – Loos, *Adolf Loos. Privátní portrét*, Praha 2011.

Ralf Bock, *Adolf Loos. Works and Projects*, Milano 2007.

Lucius Burkhardt, *The Werkbund*, London 1980.

Peter Carter, *Mies van der Rohe at work*, London 1999.

Le Corbusier, *Za novou architekturu*, Praha 2005.

Petra Doleželová, *Společenský fenomén brněnských funkcionalistických kaváren* (bakalářská práce), Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2013.

Vladislav Dudák a kol, *Encyklopedie světové architektury. Od menhiru k dekonstruktivismu*, díl II. (L-Ž), Praha 1998.

Eva Erbanová (Žáčková), *Architektura jihočeského regionu, 1918 – 1938: České Budějovice, Strakonice, Písek, Blatná* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2003.

Jeannine Fiedler, *Bauhaus*, Köln 2006.

Marta Filipová, *Výstava jako symbol národa a státu. Výstava soudobé kultury v Československu, 1928*, in: Ondřej Jakubec – Radka Miltová (ed.), *Umění a politika. Sborník 4. sjezdu historiků umění*, Brno 2012.

Hal Foster (ed.), *Umění po roce 1900*, Praha 2007.

- Kenneth Frampton, *Moderní architektura. Kritické dějiny*, Praha 2004.
- Peter Gössel – Gabriele Leuthäuserová, *Architektura 20. století*, Praha 2003.
- Walter Gropius, *Stavebnice ve velkém, Stavba V*, 1925.
- Michaela Hanzlová, *Typologie vil v českých zemích v období historismu* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2012.
- Václav Hliský, *Architekt Richard Podzemný*, *Architektura ČSR XLVII*, 1987.
- Olga Hlinková, *Architektura 20. a 30. let v Českých Budějovicích* (diplomová práce), Pedagogická fakulta JČU, České Budějovice 1994.
- Felix Haas, *Architektura 20. století*, Praha 1983.
- Mary Hollingsworth, *Architektura 20. století*, Praha 1993.
- Jiří Hrůza, *Svět měst*, Praha 2014.
- Norbert Huse, *Le Corbusier*, Olomouc 1995.
- Karel Kibic, *K sedmdesátinám akad. arch. Kamila Ossendorfa*, *Československý architekt XXIV*, 1978, č. 14.
- Kol. autorů, *ALMANACH. 60 let Střední průmyslové školy a Vyšší odborné školy, Písek, Karla Čapka 402*, Písek 2001.
- Wilfried Koch, *Evropská architektura. Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*, Praha 1998.
- Jiří Kopáček (ed.), *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 1988.
- Jan E. Koula, *Obytný dům dneška*, Praha 1931.

Miloslav Krajný, *Ota Matoušek*, České Budějovice 1967.

Jiří Kroupa, Vila – ideál a historická skutečnost, in: Jana Máchalová – Ivan Chvatík (ed.), *Příběhy slavných italských vil*, Praha 2010.

Eva Librová, *Architekt F. A. Libra, hrst vzpomínek na otce*, Praha 2008.

Adolf Loos, *Řeči do prázdna*, Kutná Hora 2001.

Zdeněk Lukeš, In memoriam Kamila Ossendorfa, *Architekt XL*, 1994, č. 4. s. 2.

Václav Marek – Pavel Oliva – Petr Charvát, *Encyklopedie dějin starověku*, Praha 2008.

Bohumil Markalous, *Estetika praktického života*, Praha 1989.

Ilona Matysová, *Vily a rodinné domy Josefa Gočára* (magisterská diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2014.

Iris Meder, *Offene Welten. Die Wiener Schule im Einfamilienhausbau 1910-1938* (disertační práce), Philosophisch-Historischen Fakultät der Universität Stuttgart, Stuttgart 2004.

Naděžda Menšíková, *Rodinné vily*, Brno 1998.

Jan Muk, *Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova*, Praha 1948.

Hermann Muthesius, *Das englische Haus*, Berlin 1904.

Jan Michl, *Funkcionalismus, design, škola, trh: čtrnáct textů o problémech teorie a praxe moderního designu*, Brno 2012.

Klaus Nerlich - Miro Procházka - Michael Siebenbrodt, *Bauhaus Výmar : evropská avantgarda 1919-1925*, Praha 1997.

Leoš Nikrmajer, *Činnost a vývoj Národního souručenství v Českých Budějovicích v letech 1939 – 1942*, České Budějovice 2006.

Otakar Nový, *Česká architektonická avantgarda*, Praha 1998.

Marie Pavlátová – Marek Ehrlich, *Zahrady a parky jižních Čech*, Praha 2004, s. 68.

Anita Pelánová, *Výtvarné avantgardy 20. století*, Praha 2010.

Petr Pelech, *Vilová architektura v Českých Budějovicích se zaměřením na třicátá léta 20. století* (diplomová práce), Katedra výtvarné výchovy, Pedagogická fakulta JČU, České Budějovice 2003.

Radomíra Sedláková – Pavel Frič, *20. století české architektury*, Praha 2006.

Naděžda Sigurdsson – Růžičková, *Cesta vedla na Island*, Jelmo 1997.

David Spaeth, *Mies van der Rohe: Der Architekt der technischen Perfektion*, Stuttgart 1986.

Šárka Spěvácová, *Osobnost a dílo architekta, stavitele a vynálezce Františka Petráše* (diplomová práce), Katedra výtvarné výchovy JČU, České Budějovice 2000.

Oldřich Starý, Proč rodinný dům, in: Pavel Janák (ed.), *Výstava bydlení – stavba osady Baba*, Praha 1932.

Alice Stuchlíková, Architekt Antonín Mečír: architekt nejen Masarykovy obchodní školy, in: *Almanach: 100 let Obchodní akademie T. G. Masaryka Jindřichův Hradec*, Jindřichův Hradec 2013. s. 34–37.

Bohuslav Syrový, *Architektura: svědectví dob (přehled vývoje stavitelství a architektury)*, Praha 1973.

Milan Šilhan, Českobudějovická architektura mezi dvěma světovými válkami, *Výběr* 37, 2000.

Milan Šilhan, *Havlíčková kolonie – zrození a život jedné periferie* (diplomová práce), Historický ústav JČU, České Budějovice 2000.

Vladimír Šlapeta – Pavel Zatloukal, *Slavné vily Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2010.

Vladimír Šlapeta – Václav Jandáček, *Český funkcionalismus*, Praha 2004.

Vladimír Šlapeta, *Baťa: Architektura a urbanismus 1910-1950*, Zlín 1991.

Rostislav Švácha, *Le Corbusier*, Praha 1989.

Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1985.

Rostislav Švácha (ed.), *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007.

Rostislav Švácha, Architekti Devětsilu, in: Jan Rous - František Šmejkal - Rostislav Švácha - Jan Malý, *Devětsil: Česká výtvarná avantgarda dvacátých let* (kat. výst.), Praha, Brno 1986.

Jan Toman, *Dějiny města Mirovic I (stavební vývoj, obyvatelstvo a dějiny domů)*, Mirovice 1948.

Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, Praha 1950.

Martina Vaverová, *Architektura a urbanismus v Jindřichově Hradci v letech 1900 – 1945* (bakalářská práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2013.

Denisa Vesecká, *Vila Miroslava Zátky, Husova II* (bakalářská práce), Ústav estetiky a dějin umění, Filozofická fakulta JČU, České Budějovice.

Vitruvius, *Deset knih o architektuře*, Praha 1979.

Pavel Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Lea Vojtová, *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*, Brno 2006.

Alena Vondrová (ed.), *Český funkcionalismus 1920-1940* (kat.výst.), Praha 1978.

Petr Vorlík, *Dějiny architektury dvacátého století*, Praha 2010.

Šárka Vošická, *Umělecký mecenát jako nástroj reprezentace českobudějovické rodiny Zátků* (diplomová práce), Ústav bohemistiky, Filozofická fakulta JČU, České Budějovice 2014.

Hana Vrbová, Kamil Ossendorf, in: *Architektura ČSR 3*, 1988.

Markéta Wagnerová, *Osobnost funkcionalistického architekta Karla Chocholy a jeho tvorba v jižních Čechách* (diplomová práce), Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy, České Budějovice 1998.

Frank Whitford, *Das Bauhaus: Selbstzeugnisse von Meistern und Studenten*, Stuttgart 1993.

Zdeněk Wirth, *Villa, Styl II*, 1910.

Manfred Wundram - Thomas Papo, *Palladio*, Kolín 1953.

Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století*, Brno 2002.

8.3 Internetové zdroje

<http://www.archiweb.cz/kamil-ossendorf>, vyhledáno 24. 2. 2016.

<http://www.bambiriada.cz/ksp.php?goto=site37&lng=cz>, vyhledáno 7. 3. 2016.

Jmenný rejstřík Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, dostupné online: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/rejstrik/jmenny/ch.htm>, vyhledáno 10. 2. 2016.

Kamil Dvořák, František Albert Libra, <http://www.archiweb.cz/architects.php?type=arch&place=cr&action=show&id=429>, vyhledáno 6. 3. 2016.

Plzeňský architektonický manuál, dostupný online: <http://pam.plzne.cz/architekt/25-fantisek-albert-libra>, vyhledáno 7. 3. 2016.

Michael Rachmuth, The History of the Jews in Neuhaus, <http://www.jewishgen.org/yizkor/bohemia/boh447.html>, vyhledáno 7. 3. 2016.

Martin Rosa, Meziválečné výstavy soudobého bydlení. Příčiny vzniku a dobový ohlas, <http://www.archiweb.cz/salon.php?action=show&id=2283&type=10>, vyhledáno 9. 11. 2015.

Martin Rosa, Jan Víšek, <http://www.archiweb.cz/jan-visek>, vyhledáno 12. 2. 2016.

Radomíra Sedláková, Kolektivní bydlení – experimenty nikoli zbytečné. <http://www.stavebni-forum.cz/cs/article/19109/kolektivni-bydleni-experimenty-nikoli-zbytecne/>, vyhledáno 25. 2. 2016.

Reportáž Davida Vávry z cyklu Šumná Česká Kanada, odvysílaný 17. listopadu 2008, dostupný online: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1008546862-sumna-mesta/208522162350004-sumna-ceskakanada/obsah/151869-vila-emilie-kolinove-jindrichuv-hradec>, vyhledáno 11. 3. 2016.

Jan Schinko, Vedení radnice nechtěla mít Zátku pod okny,
Českobudějovický deník, 1. 3. 2009, dostupné online:
http://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/putovani_socha_august_zatka_cb20090227.html, vyhledáno 12. 2. 2016.

www.sokolborsov.cz/karate/historie, vyhledáno 11. 2. 2016.

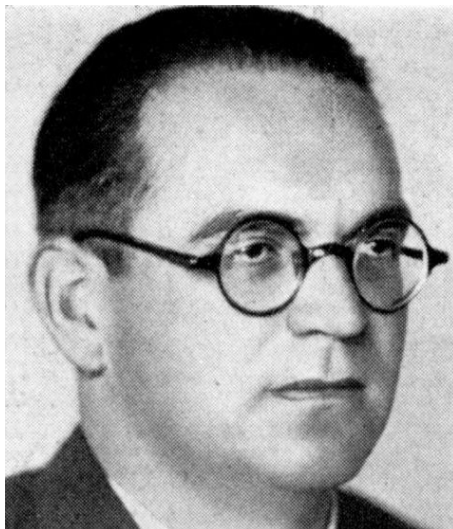
Jana Štorková – Eva Zuzáková, text k výstavě Znamá neznámá jihočeská architektura 20. století (6. září 2013 – 22. září 2013), NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, dostupné online:
http://www.npucb.eu/e_download.phpfile=data/messages/obsah421_1.pdf&original=vystava_moderna_web2%5B1%5D.pdf, vyhledáno 8. 2. 2016.

Markéta Wagnerová, Karel Chochola, neprávem opomíjený jihočeský tvůrce, *Architekt*, 2003, č. 8, dostupné online:
<http://www.cbarchitektura.cz/2012/02/karel-chochola-nepravem-opomijeny.html>, vyhledáno 8. 2. 2015.

9. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1/ Architekt Karel Chochola (1893 – 1942). Foto:

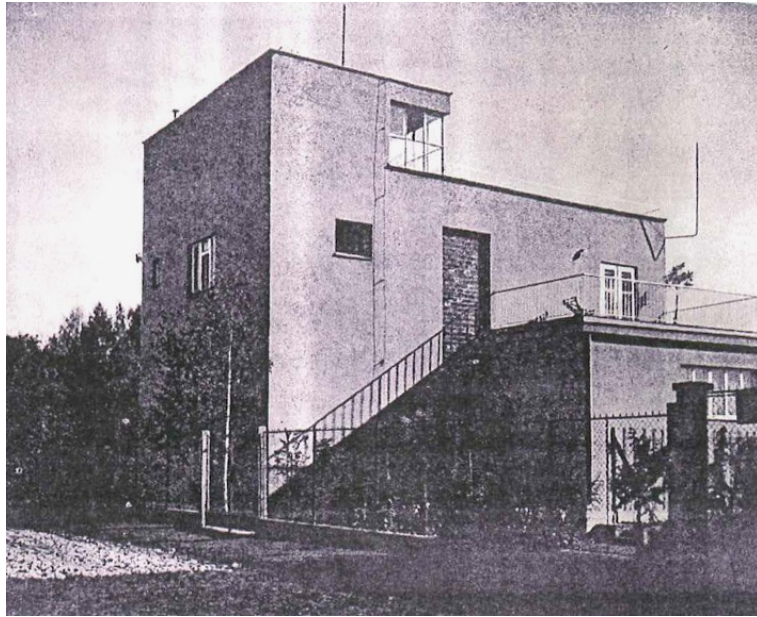
<https://bohuslavbrouk.files.wordpress.com/2010/06/karel-chochola-1893-1942.jpg>,
vyhledáno 25. 6. 2016.

2/ Karel Chochola, vlastní vila v Českých Budějovicích, S. K. Neumanna 4, 1929 – 1930. Současný stav. Foto: Markéta Wagnerová.

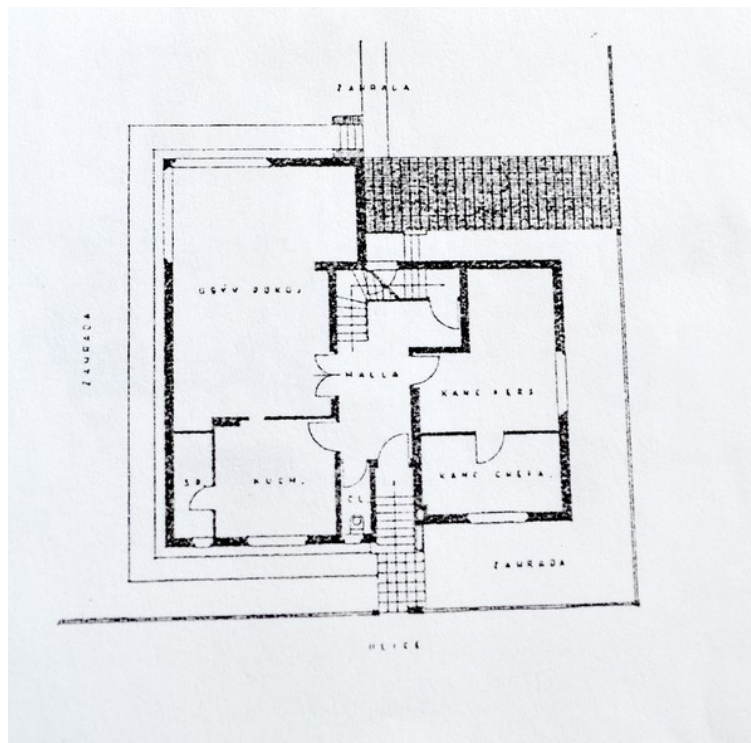
3/ Karel Chochola, vila ing. Josefa Svobody v Českých Budějovicích, Dukelská 66, 1931. Dobový snímek. Foto převzato z: *Práce 1934*, strana neuvedena.

4/ Karel Chochola, vila ing. Josefa Svobody v Českých Budějovicích, Dukelská 66, 1931. Západní vchod s nautickým okénkem. Foto převzato z : Eva Erbanová (Žáčková), *Architektura jihočeského regionu, 1918 – 1938: České Budějovice, Strakonice, Písek, Blatná* (diplomová práce), Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 2003, strana neuvedena.

5/ Karel Chochola, vila ing. Josefa Svobody v Českých Budějovicích, Dukelská 66, 1931. Půdorys přízemí. Foto: archiv Stavebního úřadu v Českých Budějovicích.

6/ Karel Chochola, vila ing. Josefa Svobody v Českých Budějovicích, Dukelská 66, 1931. Současný stav. Foto: Markéta Wagnerová.

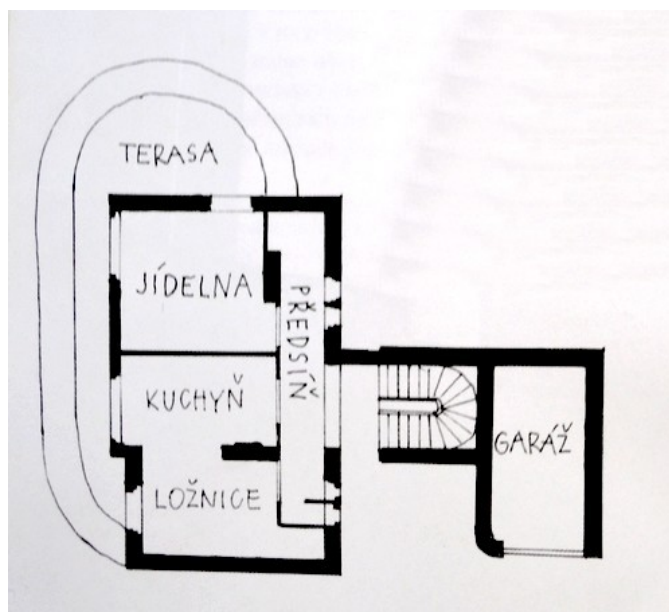
7/ Architekt Jan Chomutovský (1897 – 1975). Foto:
<http://sechtlvosecek.ucw.cz/en/expozice15.html>, vyhledáno 26. 6. 2016.

8/ Jan Chomutovský, vlastní vila v Táboře, Novákova 1624, 1931. Současný stav. Foto převzato z: R. Švácha, *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007, s. 125.

9/ Jan Chomutovský, vlastní vila v Táboře, Novákova 1624, 1931. Půdorys přízemí.
Foto převzato z: R. Švácha, *Slavné vily Jihočeského kraje*, Praha 2007, s. 126.

10/ Jan Chomutovský, vlastní vila v Táboře, Novákova 1624, 1931. Detail
podkovovitěho schodiště. Foto převzato z: R. Švácha, *Slavné vily Jihočeského kraje*,
Praha 2007, s. 127.

11/ Dr. Ing. Miroslav Zátka. Foto převzato z: Naděžda Sigurdsson – Růžičková, *Cesta vedla na Island*, Jelmo 1997, s. 11.

12/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Dobový snímek. Foto převzato z <http://slavnestavby.cz/?i=2446/vila-miroslava-zatky>, vyhledáno 26. 6. 2016.

13/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Současný stav. Foto: Autorka.

14/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Západní fasáda, současný stav. Foto: Denisa Vesecká.

15/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Hlavní průčelí, současný stav. Foto: Autorka.

16/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Terasa s prosklenou střechou, současný stav. Foto: Autorka.

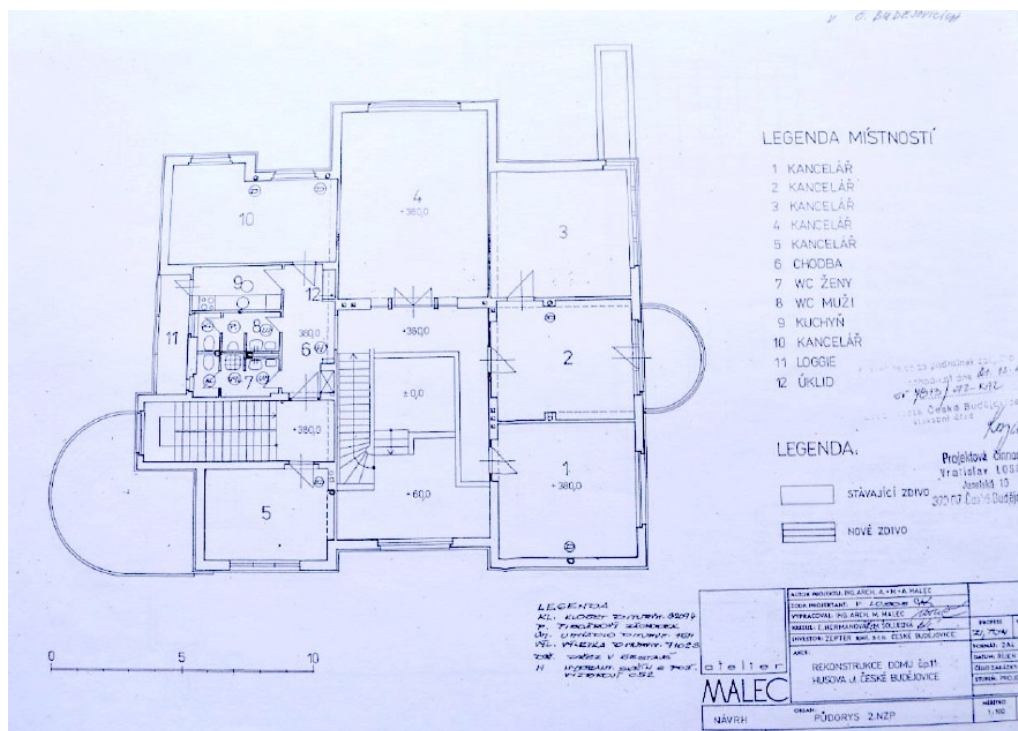
17/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Schodišťová hala, současný stav. Foto: Denisa Vesecká.

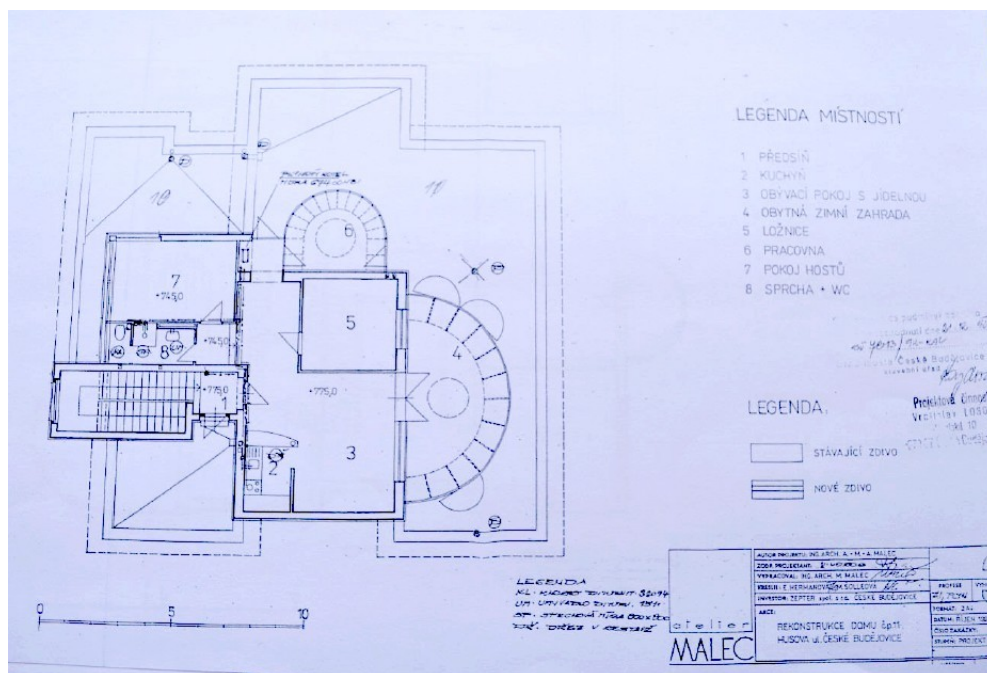
18/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Schodiště vedoucí do prvního patra, současný stav. Foto: Denisa Vesecká.

19/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Půdorys prvního patra. Foto: Evidenční list kulturní nemovité památky (uloženo: NPÚ v ČB).

20/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Půdorys druhého patra. Foto: Evidenční list kulturní nemovité památky (uloženo: NPÚ v ČB).

21/ Josef Šlégl – Jaroslav Stránský, vila Miroslava Zátky v Českých Budějovicích, Husova 11, 1931 – 1932. Novodobá vstupní branka se zděnou chodnou. Foto: Denisa Vesecká.

22/ Josef Frič (?), vila Františka Mráze v Mirovicích, Táborská 233, 1931 - 1932. Současný stav. Foto: Autorka

23/ Titulní list projektu vily Františka Mráze. Foto: <http://slavnestavby.cz/?i=2448/vila-frantiska-mraze>, vyhledáno 26. 6. 2016.

24/ Josef Frič (?), vila Františka Mráze v Mirovicích, Táborská 233, 1931 - 1932.
Hlavní vstup, současný stav. Foto: Autorka

25/ Josef Frič (?), vila Františka Mráze v Mirovicích, Táborská 233, 1931 - 1932.
Zahradní průčelí, současný stav. Foto: Autorka

26/ Josef Frič (?), vila Františka Mráze v Mirovicích, Táborská 233, 1931 – 1932.
Bývalá čekárna. Foto: Autorka

27/ Josef Frič (?), vila Františka Mráze v Mirovicích, Táborská 233, 1931 - 1932.
Schodiště do prvního patra, současný stav. Foto: Autorka

28/ Josef Frič (?), vila Františka Mráze v Mirovicích, Táborská 233, 1931 - 1932. Druhé
patro, současný stav. Foto: Autorka

29/ Stavebník Johann Nepomuk Kral (1895 – 1964). Foto: Rodinný archiv Hanse Krale.

30/ Logo firmy J. N. Kral z roku 1923. Foto: Jan Stocký, *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav*, České Budějovice 1937, s. 31.

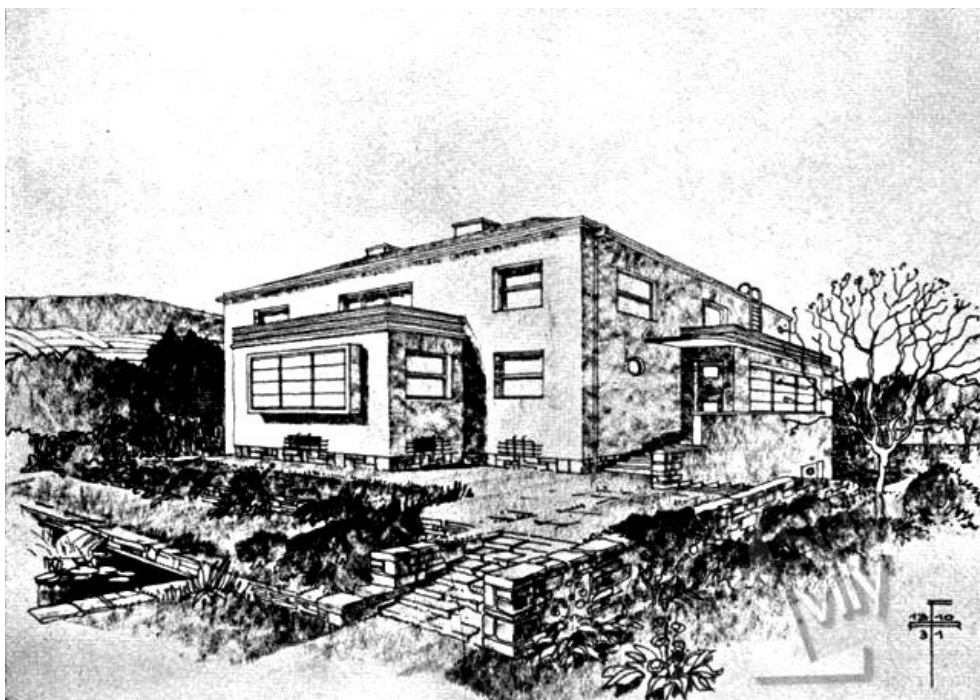
31/ Johann Nepomuk Kral se svou manželkou Mariou. Foto: Rodinný archiv Hanse Krale.

32/ Sourozenci Kralovi, Hans a Karl, se svou chůvou. Foto: Rodinný archiv Hanse Krale.

33/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Kresba vily. Foto: Max Eisler, *Fritz Reichl. Eine Auswahl von ausgeführten Arbeiten und Entwürfen*, Wien 1932, strana neuvedena.

34/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Dobový snímek. Foto: Rodinný archiv Hanse Krale.

35/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Hlavní průčelí, současný stav. Foto: Autorka.

36/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Detail arkýře na hlavním průčelí, současný stav. Foto: Autorka.

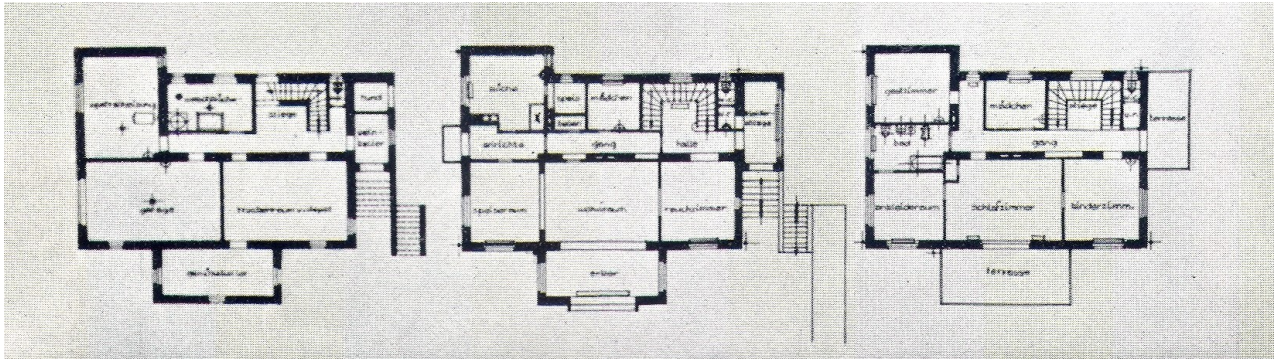
37/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Západní fasáda, současný stav. Foto: Autorka.

38/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Severní fasáda, současný stav. Foto: Autorka.

39/ Fritz Reichl, Vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Půdorysy jednotlivých podlaží. Foto: Max Eisler, *Fritz Reichl. Eine Auswahl von ausgeführten Arbeiten und Entwürfen*, Wien 1932, strana neuvedena.

40/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Novostavba, dobový snímek. Foto: <http://slavnestavby.cz/?i=2447/rodinny-dum-johanna-nepomuka-krale>, vyhledáno 26. 6. 2016.

41/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Stav vily v roce 2014. Foto: Pavla Zelenková.

42/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Stav vily v roce 2014, první patro. Foto: Pavla Zelenková.

43/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Stav vily v roce 2014, první patro. Foto: Pavla Zelenková.

44/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Současný stav, dveřní výplně (hlavní vchod, vstup do haly). Foto: Autorka.

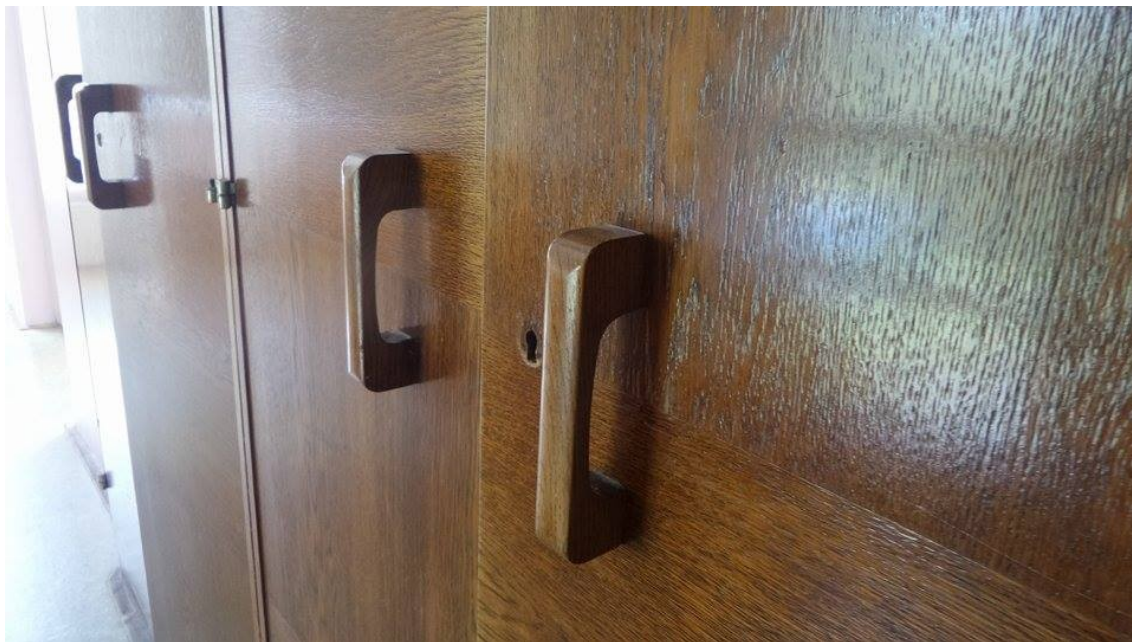
45/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Současný stav, vestavěné skříně v šatně. Foto: Jan Pernekr.

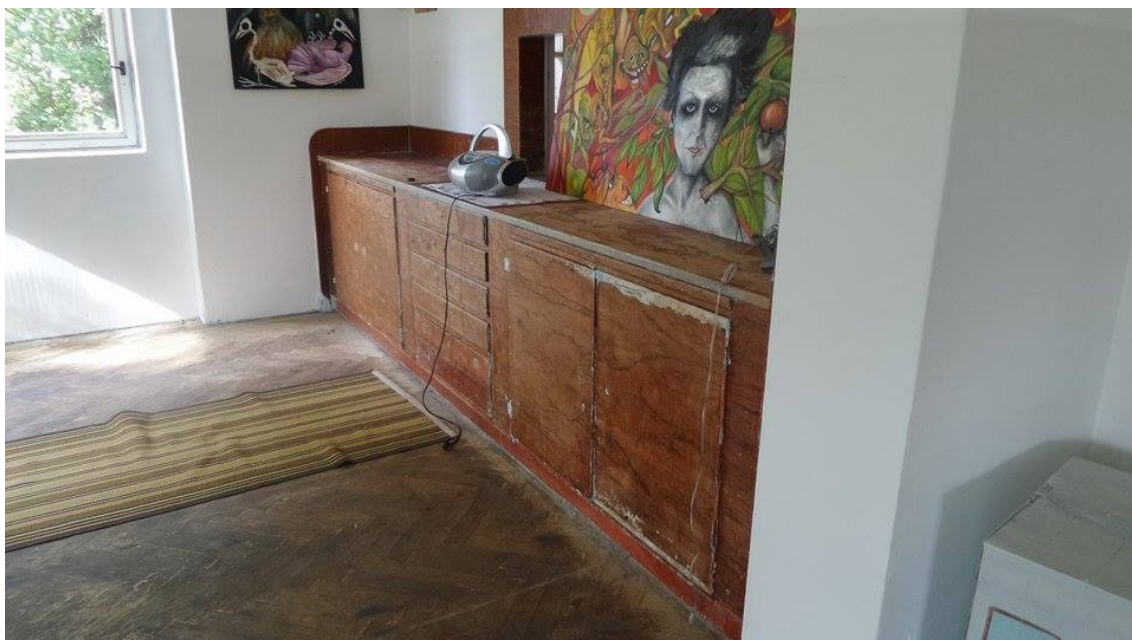
46/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Současný stav, vestavěná skříň v hostinském pokoji. Foto: Autorka.

47/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Současný stav, vestavěná skříň na chodbě, detail. Foto: Autorka.

48/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Současný stav, servírovací pult v jídelně, detail. Foto: Autorka.

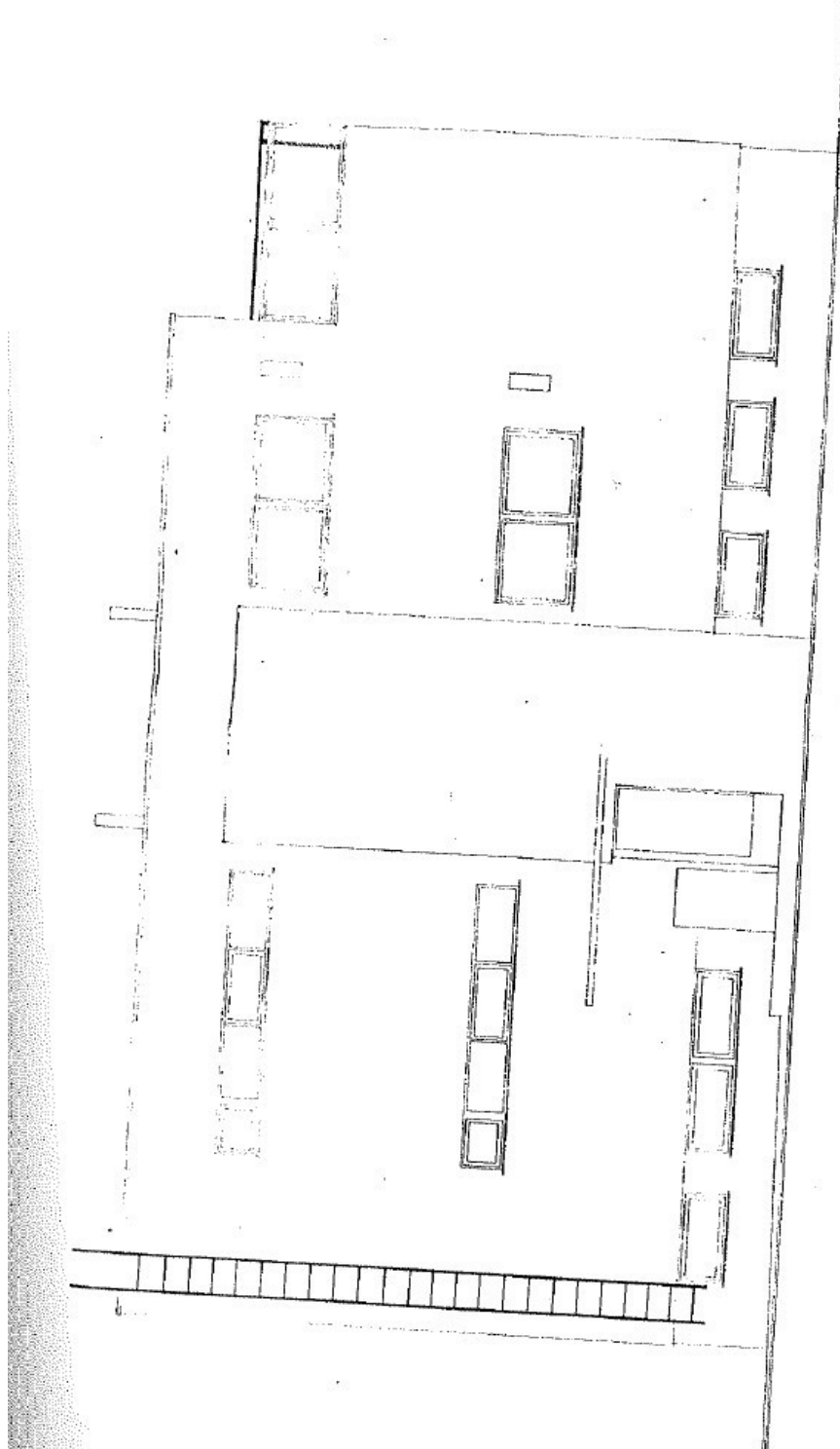
49/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Současný stav, arkýř, hlavní fasáda. Foto: Jan Pernekr.

50/ Fritz Reichl, vila J. N. Krale v Prachaticích, Nádražní 364, 1931 – 1932. Současný stav, schodiště do prvního patra. Foto: Autorka

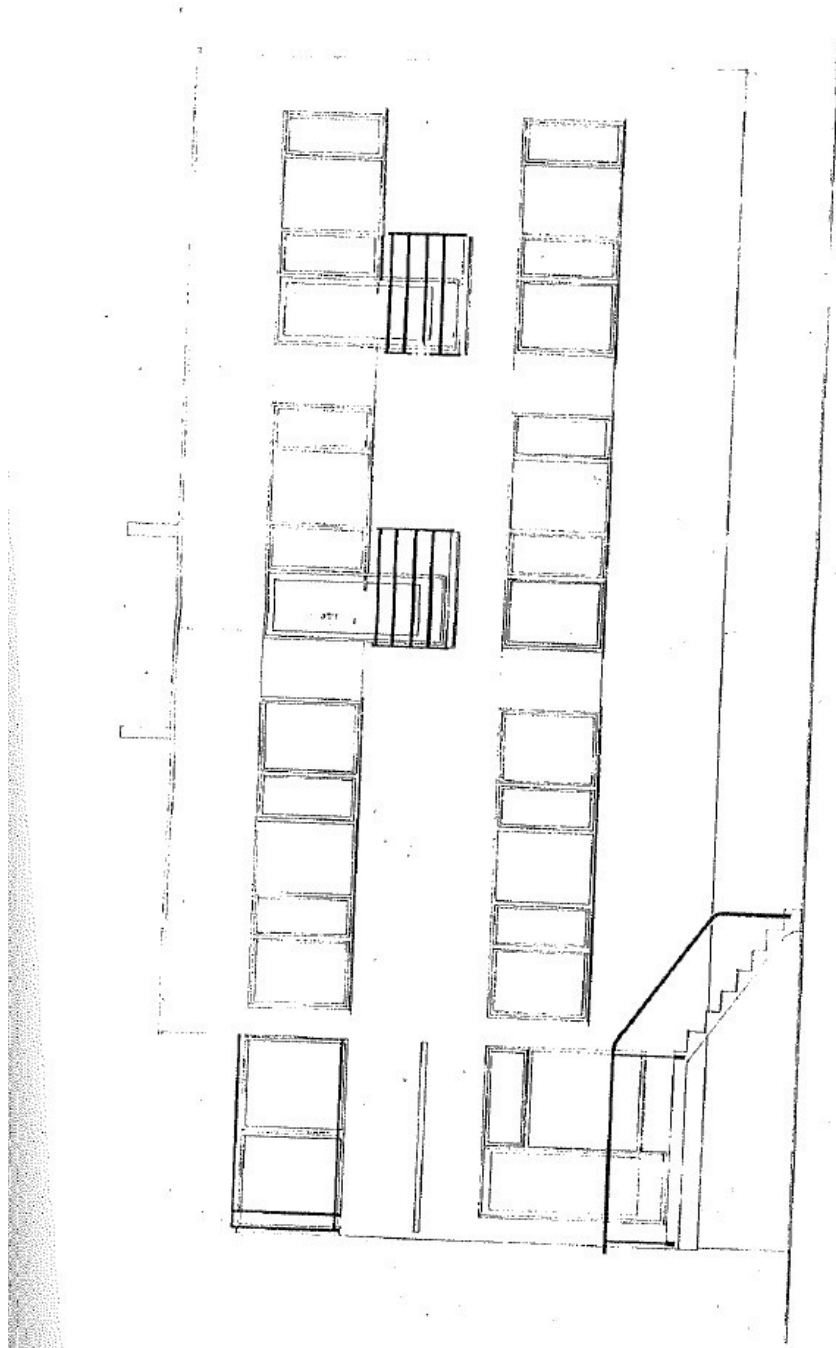

52/ Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům Aloise Zimmermenna v Českých Budějovicích, Dukelská 76, 1932 – 1933. Plán severního průčelí. Foto: archiv Stavebního úřadu v Českých Budějovicích.

POHLED SEVERNÍ

53/ Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům Aloise Zimmermenna v Českých Budějovicích, Dukelská 76, 1932 – 1933. Plán jižního průčelí. Foto: archiv Stavebního úřadu v Českých Budějovicích.

POHLED JIŽNÍ

54/ Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům Aloise Zimmermenna v Českých Budějovicích, Dukelská 76, 1932 – 1933. Dobový snímek.
Foto: <http://slavnstavby.cz/?i=2443/rodinny-dum-aloise-zimmermanna>, vyhledáno 26. 6. 2016.

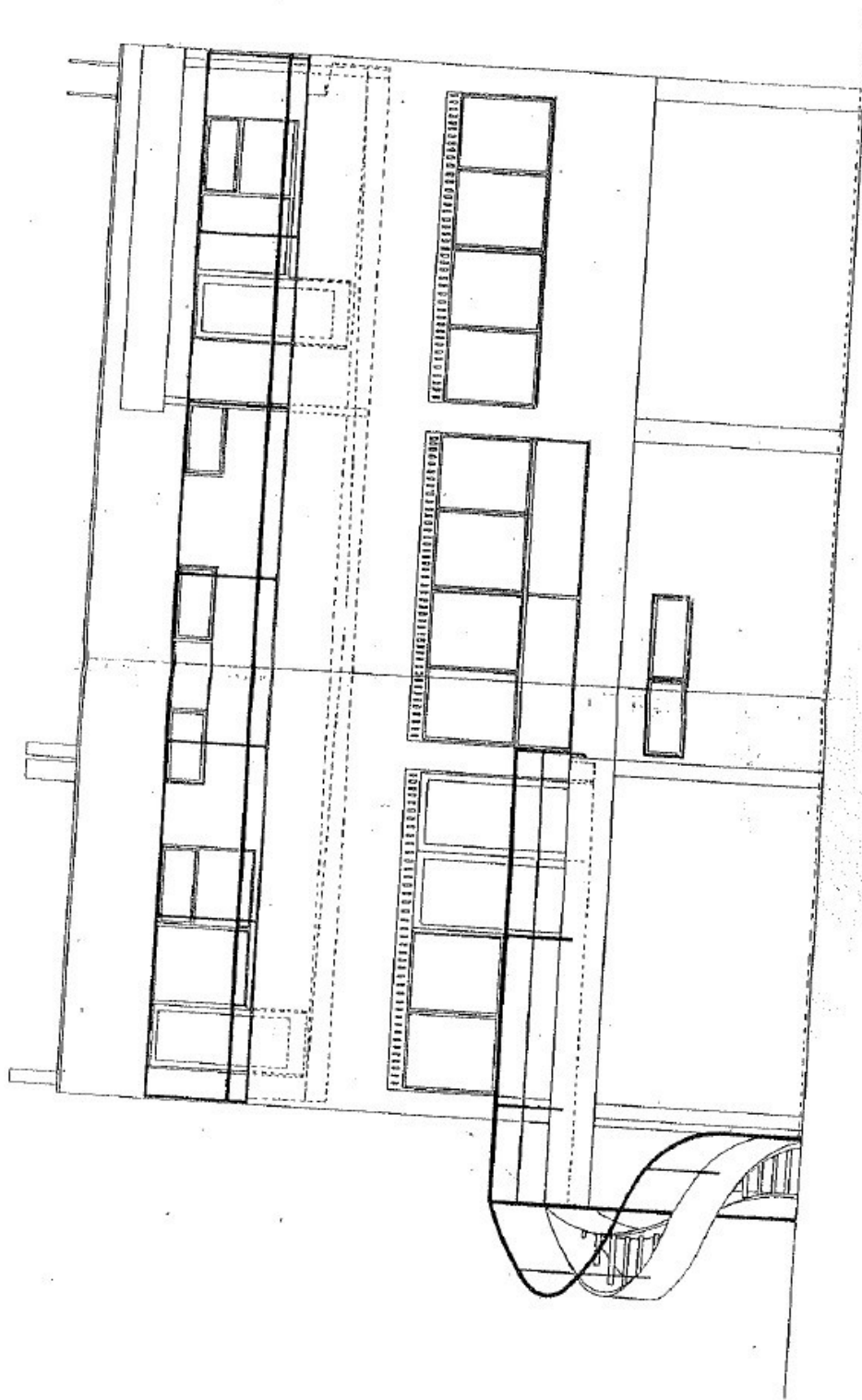
55/ Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům Aloise Zimmermenna v Českých Budějovicích, Dukelská 76, 1932 – 1933. Současný stav.
Foto: Autorka.

56/ Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům JUDr. Františka Švece, Dukelská 80, 1933 – 1934. Dobový snímek, pohled na jižní průčelí. Foto: http://www.archindex.cz/index.php?stat=CZ&id_firmy=&Neobsah=1&NeRegiomenu=1&&NeMapu=1&ZobrazRegion=1&id_stavby=480&zobrdet=1, vyhledáno 26. 6. 2016.

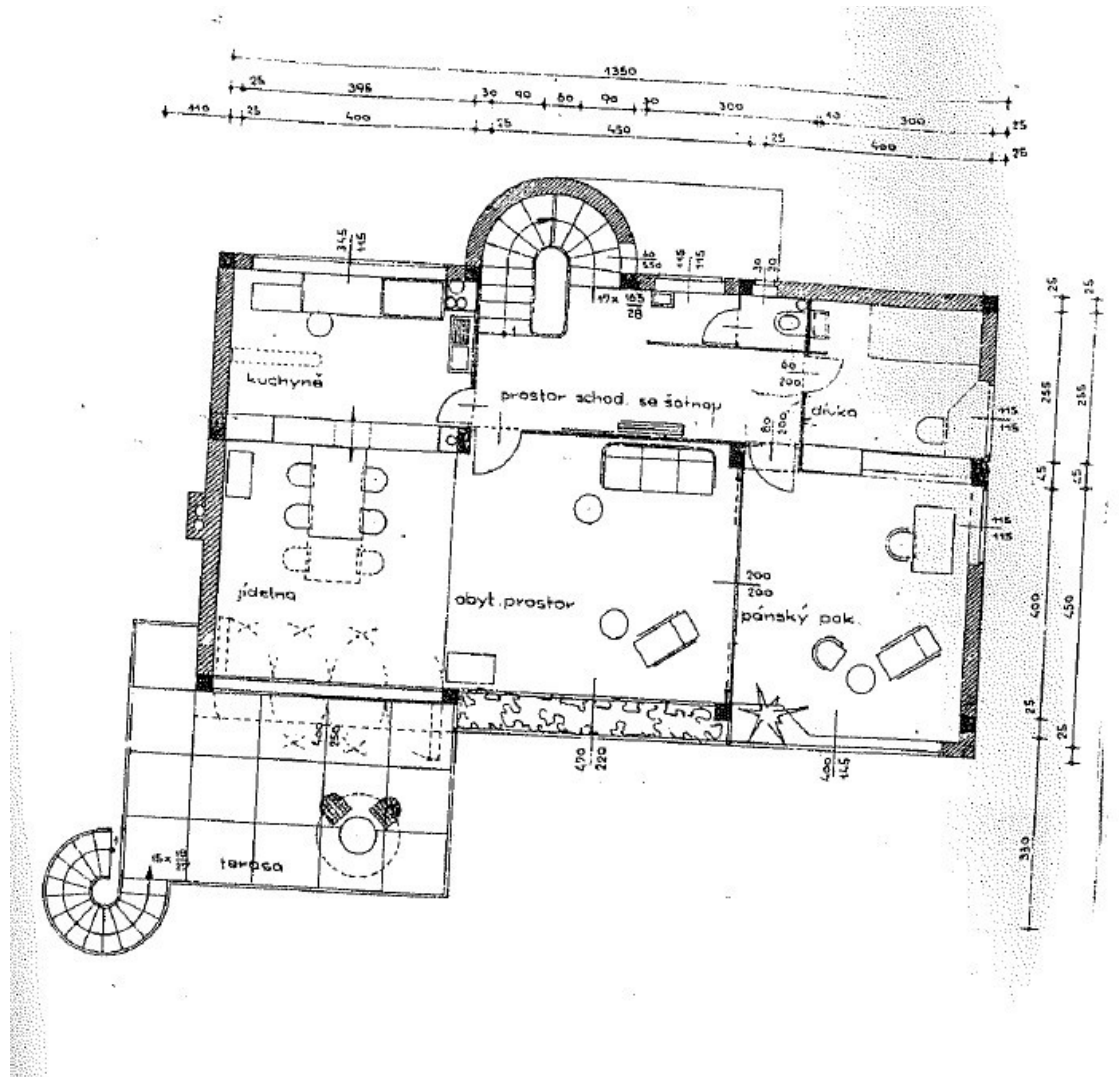
57/ Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům JUDr. Františka Švece, Dukelská 80, 1933 – 1934. Plán jižního průčelí vily. Foto: archiv Stavebního úřadu v Českých Budějovicích.

58/ Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům JUDr. Františka Švece, Dukelská 80, 1933 – 1934. Současný stav, jižní průčelí. Foto: <http://slavnestavby.cz/?i=2442/rodinny-dum-judr-frantiska-svece>, vyhledáno 26. 6. 2016.

59/ Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům JUDr. Františka Švece, Dukelská 80, 1933 – 1934. Půdorys prvního patra vily. Foto: archiv Stavebního úřadu v Českých Budějovicích.

60/Richard Ferdinand Podzemný – Kamil Ossendorf, rodinný dům JUDr. Františka Švece, Dukelská 80, 1933 – 1934. Současný stav, detail schodiště. Foto: <http://slavnstavby.cz/?i=2442/rodinny-dum-judr-frantiska-svece>, vyhledáno 26. 6. 2016.

61/ Antonín Mečír, vila Emílie Kolínové v Jindřichově Hradci, Na Hradbách 36, 1932 – 1933. Současný stav. Foto: Autorka.

62/ Antonín Mečír, vila Emílie Kolínové v Jindřichově Hradci, Na Hradbách 36, 1932 – 1933. Současný stav, detail stříšky u hlavního vstupu. Foto: Autorka.

63/ Antonín Mečír, vila Emílie Kolínové v Jindřichově Hradci, Na Hradbách 36, 1932 – 1933. Současný stav, snímky z interiéru (hala). Foto: Reportáž Davida Vávry z cyklu Šumná Česká Kanada, odvysíláný 17. listopadu 2008, dostupné online: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1008546862-sumna-mesta/208522162350004-sumna-ceskakanada/obsah/151869-vila-emilie-kolinove-jindrichuv-hradec>, vyhledáno 11. 3. 2016.

64/ Eugen Linhart, vila Václava Šlechty v Písku, V Oudolí 1203, 1932 – 1933.
Současný stav. Foto: Radek Šlechta.

65/ Eugen Linhart, vila Václava Šlechty v Písku, V Oudolí 1203, 1932 – 1933.
Současný stav, zimní zahrada na východně straně. Foto: Radek Šlechta.

66/ Eugen Linhart, vila Václava Šlechty v Písku, V Oudolí 1203, 1932 – 1933.
Současný stav, pergola. Foto: Radek Šlechta.

67/ Eugen Linhart, vila Václava Šlechty v Písku, V Oudolí 1203, 1932 – 1933.
Současný stav, detail zábradlí. Foto: Radek Šlechta.

68/ Eugen Linhart, vila Václava Šlechty v Písku, V Oudolí 1203, 1932 – 1933.
Současný stav, schodiště do prvního patra. Foto: Radek Šlechta.

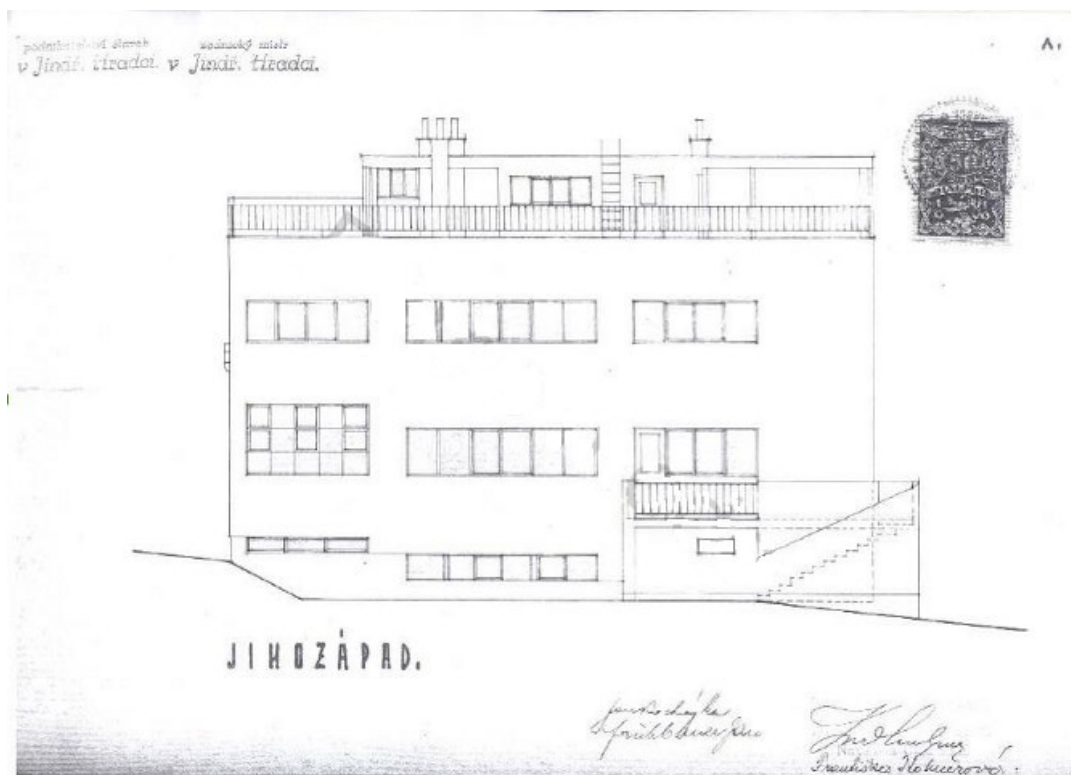
69/ F. A. Libra, vila Viktora Kohnera v Jindřichově Hradci, Sibiřská 390, 1933 – 1934.
Dobový snímek. Foto: Eva Librová, Architekt F. A. Libra, hrst vzpomínek na otce,
Praha 2008, s. 60.

70/ F. A. Libra, vila Viktora Kohnera v Jindřichově Hradci, Sibiřská 390, 1933 – 1934.
Současný stav. Foto: Autorka.

71/ F. A. Libra, vila Viktora Kohnera v Jindřichově Hradci, Sibiřská 390, 1933 – 1934.
Plán jihozápadní fasády. Foto: Archiv Stavebního úřadu Jindřichův Hradec.

73/ F. A. Libra, vila Viktora Kohnera v Jindřichově Hradci, Sibiřská 390, 1933 – 1934.
Současný stav, detail oken. Foto: Autorka.

